

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra praktické teologie

Diplomová práce

**HARMONIZACE RODIČOVSTVÍ A ZAMĚSTNÁNÍ
V RODINÁCH S DĚTMI DO 3 LET VĚKU.**

DOMOV NEBO JESLE?

Vedoucí práce: RSDr. Ján Mišovič, CSc.

Autor práce: Bc. Jiřina Dudová

Studijní obor: ESP

Ročník: 2.

2010

Prohlašuji, že jsem svoji diplomovou práci vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

18. března 2010

.....
Bc. Jiřina Dudová

Děkuji vedoucímu diplomové práce RSDr. Jánu Mišovičovi, CSc. za vstřícnost,
za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

Dále děkuji vedoucí sestře Jeslí E. Pittera Růženě Hadravové za poskytnutí
odborných konzultací a pomoc při realizaci výzkumné sondy.

OBSAH

Úvod	6
1. VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ	9
1.1 Rodina	9
1.2 Rodičovství	10
1.3 Mateřství a otcovství	11
1.4 Domov	12
1.5 Zaměstnanost, práce a trh práce	13
1.6 Rovné příležitosti	14
1.7 Gender	15
2. PROBLEMATIKA HARMONIZACE PRÁCE A RODINNÉHO ŽIVOTA	16
2.1 Vztah mezi rodinou a profesní sférou	18
2.1.1 Problémy biologické reprodukce rodiny	19
2.1.2 Změny v rodinném chování	21
2.1.3 Hodnotové změny	22
2.1.4 Nejistoty a rizika	24
2.1.5 Profesní dráha	25
2.2 Aktéři harmonizace	27
2.2.1 Úloha státu	27
2.2.2 Role zaměstnavatelů	31
2.3 Opatření k usnadnění slučitelnosti práce a rodiny	33
2.3.1 Mateřská dovolená	34
2.3.2 Rodičovská dovolená	34
2.3.3 Flexibilní formy zaměstnání	36
2.3.4 Další opatření zákoníku práce	37
2.3.5 Služby péče o děti	38
2.4 Strategie harmonizace	38
2.4.1 Rozdělení péče o děti mezi rodiče	39
2.5 Dopady kombinace zaměstnání a mateřství na výchovu dětí a na rodinný život	41
2.6 Problémy s harmonizací práce a rodiny a jejich důvody	43
3. SLUŽBY PÉČE O DĚTI DO TŘÍ LET	44
3.1 Problémové oblasti služeb péče o děti mladší 3 let	46
3.1.1 Nabídka versus poptávka	46
3.1.2 Institucionální rámec služeb denní péče o děti	49
3.1.3 Důvody proč rodiče potřebují služby péče o děti mladší 3 let	50
3.1.4 Kvalita poskytované péče	52
3.1.5 Mezinárodní kritika ČR	52
3.2 Formy péče o děti do 3 let v České republice	54
3.2.1 Péče o dítě poskytovaná rodinou	55
3.2.2 Péče o dítě prostřednictvím služeb	55
3.2.2.1 Zdravotnická zařízení typu jesle	56
3.2.2.2 Služby denní péče podle zákona o živnostenském podnikání	56

3.2.2.3 Služby typu "baby-sitting" podle zákona o živnostenském podnikání	57
3.2.2.4 Nekomerčně poskytované služby na podporu fungující rodiny	58
3.3 Navrhované nové formy služeb – prarodinný balíček	58
3.4. Současný trend služeb péče o děti v Evropě	60
4. JESLE	61
4.1 Historie jeslí	62
4.2 Situace po roce 1989	63
4.3 Současnost jeslí	64
4.3.1 Legislativa jeslí v ČR	64
4.3.2 Možnosti zřízení a provozování jeslí	65
4.3.3 Financování jeslí	65
4.3.4 Jesle v Evropě	67
4.4. Diskurs mezi zastánci a odpůrci jeslí	67
4.4.1 Argument - o jesle není zájem	68
4.4.2 Argument - jesle nejsou pro děti vhodné	70
4.4.3 Předpoklad - matku v péči o dítě ve věku do 3 let nikdo nenahradí	74
4.4.4 Argument - místo jeslí rozšíření mateřských škol	76
4.4.5 Shrnutí	76
4.5 Etické úvahy	77
4.6 Jesle - moderní alternativa péče	79
5. PRAKTICKÁ ČÁST – VÝZKUMNÁ SONDA	81
5.1 Zaměření a cíl výzkumu, stanovení hypotéz	81
5.2 Metodika výzkumu	82
5.3 Výsledky výzkumu	82
5.3.1 Profil respondentů	83
5.3.2 Výsledky první části dotazníku: I. POTŘEBA HLÍDÁNÍ	85
5.3.3 Výsledky druhé části dotazníku: II. POSTOJ K RŮZNÝM FORMÁM SLUŽEB ...	86
5.3.4 Výsledky třetí části dotazníku: III. POSTOJ K JESLÍM	89
5.3.5 Výsledky čtvrté části dotazníku: IV. ETICKÉ ASPEKTY	90
5.4 Vyhodnocení výzkumu	92
5.4.1 Ověření hypotéz	92
5.4.2 Shrnutí	93
5.5 Diskuse	93
Závěr	95
Seznam literatury	99
Seznam tabulek a grafů	105
Seznam zkratk	106
Seznam příloh	107
Přílohy	108
ABSTRAKT	122
Abstract	123

Motto:
*„Životní dráha jednotlivce je strukturována podle sociálních vlivů
a podle životních rozhodnutí, který jedinec činí v omezených situacích“*

(V.W.Marshall a M.M.Mueller)

Úvod

Rodinný život a pracovní kariéra jsou dvě základní oblasti lidského života, na něž se upírají životní perspektivy a aspirace většiny lidí. Vztah těchto dvou důležitých sfér života člověka má převážně komplementární charakter, ale současně se v určitých obdobích života jedince tyto sféry dostávají do rozporu. Velmi významný je tento problém především v rodinách s malými dětmi.

V souvislosti se vstupem České republiky do Evropské unie se dostala problematika harmonizace rodiny a zaměstnání a otázka rovnosti příležitostí žen a mužů na trhu práce v České republice více do popředí. Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD) vydala v dubnu 2008 zprávu hodnotící ekonomiku v České republice. Zpráva se mimo jiné dotýká i oblasti sladování pracovního a rodinného života. Evropská unie doporučuje České republice zavedení určitých reforem. V oblasti rodinné politiky jde mimo jiné o snížení doby pobírání rodičovského příspěvku do dvou let věku dítěte. Tento návrh je podepřen výzkumy, z nichž vyplývá, že kvalitní institucionální péče od dvou až tří let působí na vývoj dětí příznivě. Velkým problémem, který je ve zprávě OECD zmíněn, je neexistence zařízení, do kterých by bylo možné dvouleté dítě za rozumnou cenu umístit. Jedním z opatření, které by mělo situaci vyřešit, je vybudování kvalitní sítě služeb pro děti do 3 let věku.

Evropská unie si už v roce 2002 v tzv. Barcelonských kritériích vytyčila budoucí představu o poskytování péče o nejmenší děti. Plánovalo se, že do roku 2010 budou mít všechny členské státy k dispozici nějaký typ zařízení pro 33 % dětí do 3 let věku a 90 % dětí předškolních. Důvodem je potřeba ekonomického růstu, která předpokládá co nejvyšší míru zaměstnanosti, přičemž trh práce by měl být dostupný rovným dílem mužům i ženám. Navrhovaná opatření vyvolala v České republice ostré diskuze, problematika harmonizace rodinného života a zaměstnání se stala aktuálním tématem, o kterém začali diskutovat politici, odborníci i celá veřejnost.

Pro Českou republiku se navrhovaná opatření jeví jako určitý paradox. Po roce 1989 došlo v České republice k úbytku jeslí a k návratu k domácí péči o děti do 3 – 4 let věku. V Česku tradiční institucionální kolektivní péče není podporována. Současně je však zaznamenán i prudký pokles porodnosti a zvýšení věku matky při prvním dítěti. Na straně jedné ženy mateřství odkládají, dávají přednost jiným hodnotám a životním aktivitám jako je studium, cestování, budování kariéry. Na druhé straně, když již děti ženy mají, pečují o ně v prvních letech především ony, opouštějí svá pracovní místa a zůstávají s dětmi doma. Otázkou je, co je důvodem tohoto stavu. Zda je to dáno tím, že v České republice není věnována dostatečná pozornost problematice sladování rodiny a kariéry, či je to tím, že se samotné matky rozhodnou o děti starat samy, neboť to považují za správné a pociťují to jako svou povinnost.

Minulá vláda v listopadu 2008 schválila a v červnu 2009 předložila do Parlamentu ČR tzv. pro-rodinný balíček. Materiál obsahuje sedm opatření, která by mohla napomoci harmonizaci rodinných a pracovních povinností, na jejichž základě by měl být vytvořen nový systém služeb péče o děti do 3 let věku v České republice. Jesle jako institucionální veřejné zařízení nejsou do nového systému zařazeny a ani se s jejich státní podporou nepočítá (na rozdíl od situace v řadě zemí západní Evropy, kde jsou jesle státem podporované a dokonce nově zřizované).

Tento fakt se stal podnětem pro vytvoření mé práce. Působím od roku 2001 v jeslích, a tak mne velmi mrzí negativní přístup části české veřejnosti k jeslím. Cílem mé práce je ukázat vhodnost zachování jeslí, přiblížit argumenty na podporu existující sítě obecních jeslí, vyvolat příznivější dojem o jeslích a prezentovat je jako instituci, která je schopna poskytovat profesionální a kvalitní péči o děti a která doplňuje rodinnou péči a výchovu dítěte. Chci dokázat, že jesle mají své místo v síti zařízení služeb péče o děti do 3 let věku a že jsou jednou z alternativ, jak umožnit rodičům dřívejší návrat do zaměstnání a udržet si odbornou kvalifikaci. Zachování veřejných jeslí a jejich ponechání v systému služeb péče o děti do 3 let rozšíří i v budoucnosti prostor, který umožňuje rodičům svobodnou volbu.

V práci se zabývám problematikou harmonizace rodinných a pracovních povinností rodičů s důrazem na rodiče dětí do tří let, všímám si hodnotových posunů a také ekonomických tlaků a rizik, jež s rodinným chováním mají souvislost, genderovým konzervatismem části české společnosti, který je patrný jak v dělbě práce v domácnosti, tak i v nastavení rodinné politiky. Věnuji se i roli sociální politiky při realizaci životních šancí rodin v nových podmínkách v kontextu sladování zaměstnání s rodičovstvím u dětí do tří let. V práci analyzuji možné formy služeb péče o děti s hlavním zaměřením na službu péče o děti poskytovanou v jeslích. K uvedené problematice se snažím přistupovat z mnoha stran, takže součástí mé práce je i praktická část s výsledky dotazníkového šetření mezi rodiči, kteří se rozhodli umístit své potomky do jeslí. Cílem výzkumu je zjistit, jaké důvody vedly rodiče k využití této formy péče o děti, co je přimělo k tomu, že si zvolili veřejné institucionální zařízení a ne jinou formu péče, která by jim umožnila zajistit péči o dítě v domácím prostředí. Součástí je i zjištění, jaké etické aspekty při svém rozhodování zvažovali.

Práce je rozdělena do pěti částí. V první části vymezuji základní pojmy práce související s tématem. Ve druhé části se zabývám problematikou harmonizace rodinného a pracovního života a úkoly rodinné a sociální politiky v této oblasti. Třetí část popisuje a analyzuje současné dostupné služby i nové navrhované služby pro děti do 3 let věku v České republice. Pro možnost srovnání situace uvádím i zkušenosti ze zahraničí. Čtvrtou hlavní část práce věnuji problematice jeslí. Zabývám se jejich historií i současností, rozebírám jejich zápory i klady. Pátou praktickou část tvoří výše zmiňované výzkumné šetření a analýza jeho výsledků. V závěru práce pak shrnuji popisovanou problematiku a hodnotím, zda jsem podle mého názoru dosáhla cíle, který jsem si v úvodu práce vytyčila. V příloze jako příklad dobré praxe je představeno konkrétní jeslové zařízení a přiloženo vyjádření rodičů, ve kterém popisují své zkušenosti s jeslemi a posuzují kvalitu péče a výchovy tomto zařízením.

Ve své práci se opírám o odbornou literaturu i o poznatky a zkušenosti dlouhodobých dětských sester v jeslích i poznatky ze své praxe. Některá fakta práce byla pro zvýšení obecnosti a zajímavosti převzata z veřejně publikovaných statistických údajů, výzkumů a šetření.

1. VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ

1.1 Rodina

Při vymezování pojmu rodina hrají klíčovou roli rozmanité funkce rodiny. Jde jednak o soudržnost a emocionální stabilizaci členů rodiny, o reprodukci a o péči o děti a jejich výchovu, ale i o vedení domácnosti, zdraví a rekreaci a o vzájemnou pomoc.¹ Významné místo zaujímá reprodukce páru, která se promítá do všech ostatních funkcí, tedy do funkce ekonomické, do výchovné a emocionální. Z tohoto hlediska je rodinou pouze soužití dvou jedinců opačného pohlaví a jejich dětí. Vše ostatní je označováno jako rodinné alternativy, které však z hlediska společnosti i jedinců něco velmi podstatného nenaplnují, a tedy nejsou skutečnou rodinou.²

Rodina je stále vysoce hodnocena, ale její labilita se zvyšuje. Zdá se, že její stabilita a výkonnost je ohrožena. Speciální přínos rodinného systému, který představuje naprosto nutnou podmínku pro uskutečnění sociálně - etické cílové ideje dobře uspořádané, sociálně spravedlivé společnosti zaměřené na obecné dobro, je sice vytvářen převážně ve stále ještě převládajícím normálním typu rodiny, ale ukazuje se, že současná rodina je po mnoha stránkách zranitelný sociální systém.³ Od druhé poloviny 20. století až do dnešních dnů došlo k signifikantním proměnám rodiny, a to jak v jejím uspořádání, tak ve funkcích rodiny. Jednalo se o posun od tradiční (patriarchální) k moderní či postmoderní rodině, snížení významu širší rodiny a posílení rodin nukleárních, rodin

---

¹ Srov. ANZENBACHER, A. *Křesťanská sociální etika*, s. 81 - 84.

² Srov. LABUSOVÁ, E. Co znamená rodina? Dostupné na WWW: <http://www.evalabusova.cz/ankety/co_znamená_rodina.php>.

³ Srov. ANZENBACHER, A., *Křesťanská sociální etika*, s. 84.

neúplných, rozvedených a došlo k rozšíření soužití bez manželství.⁴ Současná rodina prochází zásadní změnou. Mění se vnitřní struktura rodiny, je nově definována role matky a otce, plánování rodičovství se řídí technickými možnostmi. Zároveň vnější podmínky vytvářejí destabilizační tlaky, např. tlak ekonomické sféry a trhu na disponibilitu a flexibilitu pracovní síly, nové chápání autonomie a svobody jedince.

1.2 Rodičovství

Výraz rodičovství zní poněkud nezvykle, spíše hovoříme o rodiči či rodičích. Co vlastně rodičovství vyjadřuje? Nancy Chodorov⁵ zavedla pro participaci rodičů v péči o dítě termín **parking**. Na rozdíl od výrazu **parenthood**, který vyjadřuje prostou skutečnost, že je někdo rodičem. Česky tento pojem znamená aktivní rodičovství. Výraz aktivní rodičovství je chápán jako genderově neutrální, nenavozuje představu rozdílného výkonu rodičovské role u žen a mužů. Měl by vyjadřovat novou možnou kvalitu rodičovské role založené na jejím výkonu a na jejím sdílení oběma rodiči.⁶ Zapojením otců do péče a výchovy dětí ve stejné míře jako u žen by se měl smazat rozdíl mezi identifikací obou pohlaví a měl by se oslabit kontrast mezi ženskými cnotmi etiky péče a mužskými cnotmi morálky a spravedlnosti.⁷

Rodičovství je důležitým institutem, bez něhož si lze jen těžko představit další vývoj společnosti. V jistém smyslu se dnes role rodičů stávají důležitějšími, než tomu bylo v tradiční společnosti, kde se na péči o děti podíleli i jiní příbuzní či případně nepříbuzní členové žijící v jedné domácnosti. Dnes se význam širší rodiny výrazně snížil, většina rodinných funkcí je plněna jen v rámci rodiny nukleární, případně stále častěji i jinými formami soužití. Péče o děti je tak dělena především mezi rodinu a instituce. V žádném případě však tyto instituce

⁴ Srov. MOŽNÝ, I. et al. *Mezigenerační solidarita*, s. 32.

⁵ Viz. *The Reproduction of Mothering: Psychoanalysis and the Sociology of Gender* (1978)

⁶ Srov. MAŘÍKOVÁ, H. Genderový aspekt rodičovství. In HAMPLOVÁ, D., SALAMOUNOVÁ, P., ŠAMANOVÁ, G. (eds.). *Životní cyklus. Sociologické a demografické perspektivy*, s. 141.

⁷ Srov. BARŠA, P. *Panství člověka a touha ženy*, s. 33.

rodičovskou péčí nemohou nahradit, pouze umožňují rodičům (zejména matkám) realizovat se v jiném než domácím prostředí. Rodičovství by si v české společnosti zasloužilo vyšší ocenění zejména po stránce symbolické. Prestiž a hodnota rodičovství a domácí práce je stále poněkud přehlížena vinou převažující orientace na uplatnění vně rodiny a jeho finančního ohodnocení.⁸

1.3 Mateřství a otcovství

Hlavní rozdíl mezi mateřstvím a otcovstvím tradičně spočíval ve faktu, že mateřství je jisté, zatímco otcovství je nevyhnutelně nejisté. Díky novým medicínským technikám, již ale otcovství nemusí být nutně nejisté a otec může být bez rizika omylu definován jako biologický zploditel. Proto, aby se muž stal otcem, však nestačí být otcem biologickým, na povrch vystupuje i sociální charakter otcovství.⁹

V esencialistickém přístupu představují otcovství a mateřství vztahové konstrukty, které jsou chápány jako protikladné a komplementární navzájem. V rámci tohoto přístupu jsou otcům a matkám připsány zásadně odlišné a nezaměnitelné rodičovské role.¹⁰ V konstruktivistickém přístupu jsou otcovství a mateřství chápány jako dynamické relační procesy, kde maskulinity a feminity, stejně tak jako otcovství a mateřství, jsou neustále rekonstruovány lidmi samými během jejich každodenních interakcí probíhajících v kontextu proměňujících se genderových vztahů.¹¹

Mateřství je v naší společnosti prezentováno ve dvou hlavních podobách. Převládající podoba konstrukce mateřství vidí stále mateřství jako instinktivní, nezávislé na konkrétních historických okolnostech. Matka je zde popsána jako osoba bez vlastních potřeb, pro kterou je dítě za všech okolností prioritou.

---

⁸ Srov. NEŠPOROVÁ, O. Mění se rodičovství v kontextu podmínek na trhu práce. *FÓRUM sociální politiky*, 2007, roč. 1, č. 2, s. 16.

⁹ Srov. DUDOVÁ, R. Otcovství v pohybu. In HAMPLOVÁ, D., SALAMOUNOVÁ, P., ŠAMANOVÁ, G. (eds.) *Životní cyklus. Sociologické a demografické perspektivy*, s. 164.

¹⁰ Srov. SILVERSTEIN, L. B., AUERBACH, C. F. Deconstructing the Essential Father. *American Psychologist*, roč. 54, č. 6, s. 397 - 399.

¹¹ Srov. WEST, C., ZIMMERMAN, D. Doing Gender, *Gender & Society*, roč. 1, č. 1, s. 125.

Naproti tomu druhá podoba konstrukce mateřství chápe matku jako osobu, která vychovává dítě k samostatnosti a model jejího života je pro dítě významný.¹²

Normy spojované s „dobrým otcovstvím“ se v průběhu minulého století dramaticky změnily. Podle J. Plecka prošlo otcovství čtyřmi etapami: nejprve byl otec autoritářským učitelem morálky a náboženství, posléze se stal vzdáleným otcem živatelem, pak představoval zejména rolový mužský model, aby se nakonec mohl stát „novým otcem“, pečujícím a aktivním ve výchově dětí od jejich nejútlejšího věku.¹³ Fenomén „nového otcovství“ získal své privilegované místo v současném diskursu o otcovství. Dochází až k polarizaci otcovství - na jedné straně stojí „nový otec“, pečující a zodpovědný, na straně druhé nepřítomný otec, nezodpovědný a neplnící svou roli.¹⁴

1.4 Domov

Pod pojmem domov rozumíme chráněné bezpečné místo, ke kterému většinu lidí v naší kultuře váže silná emocionální vazba. Zároveň jde o místo intimního kontaktu s nejbližšími lidmi. V našem kulturním okruhu se domov jako veřejnosti nepřístupné místo oddělil od sféry práce a obchodu na přelomu 18. a 19. století, kdy byla a v tradičním pojetí zůstává ústřední postavou domova žena - matka. V současnosti je domov ovlivněn průnikem masových médií, která ovlivňují vkus a názory obyvatel domova a vychovávají děti spolu s rodiči.¹⁵

Rodiče mají povinnost starat se o děti, poskytovat jim bezpečí a domov. „Vědomí, že člověk má domov a může se do něj kdykoliv vrátit, je v současnosti obzvlášť významné.“¹⁶ Domov je středobodem našich životů, je pro nás velmi potřebný. Přesto se v naší době ztrácí. Současný člověk je planetární bytostí. Je všude tak trochu doma a nikde není tak úplně doma. Mladí si chtějí užívat mládí, protože žijí v době konzumní. „Nejvyšším dobrem však nemůže být „užít si“,

---

¹² Srov. GJURIČOVÁ, Š., KUBIČKA, J. *Rodinná terapie*, s. 34.

¹³ Srov. DUDOVÁ, R. *Otcovství v pohybu*, s. 160.

¹⁴ Srov. tamtéž, s. 160.

¹⁵ Srov. MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*, s. 57.

¹⁶ NĚMECKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE 1995. *Život z víry*, s. 174.

protože slast je podmíněna svým opakem, strastí.“¹⁷ Domov není žádná instituce, která by se mohla instalovat či nikoli. Domov vzniká zakládáním, nikoliv založením. Nejde o žádný akt státní moci, není možné ho zakládat zákonem a úředním rozhodnutím, i když podmínky pro vznikání domova jsou v těchto rukách. Domov je místo posvátné. Největší chyba je rozumět domovu jako funkcím biologických potřeb rodu či společenských a ekonomických potřeb jednotky výrobních sil.¹⁸

1.5 Zaměstnanost, práce a trh práce

„Pod pojmem **zaměstnanost** se rozumí skutečnost, že část ekonomicky aktivního obyvatelstva si prostřednictvím zapojení se do pracovního procesu zabezpečuje prostředky pro zajištění své existence a uspokojování svých potřeb. Její úroveň vyjadřuje zpravidla poměr mezi počtem ekonomicky aktivních pracujících obyvatel a jeho celkovým počtem.“¹⁹

Práce je plánovitá a vědomá činnost, kterou člověk vykonává s nasazením fyzických a duševních sil a která směřuje k uspokojení lidských potřeb. Prací se rozumí většinou práce za mzdu, ale ve společnosti je zastoupená i práce neplacená (např. v domácnosti).²⁰

Trh práce Mareš definuje jako „neobvyklou formu trhu, kde se setkává nabídka práce a poptávka po práci.“²¹ Je to trh, na kterém „vlastníci“ pracovních sil usilují o pracovní místa a zisk nejlepšího příjmu. Trh práce je ovlivněn mnoha faktory, jedním z nejdůležitějších je kvalifikace uchazečů. Na reálném trhu práce jsou šance uchazečů ovlivněny nejen jejich schopnostmi, ale i pohlavím, věkem, rasou nebo bydlištěm.²² Větší zapojení otců v péči o děti a domácnost, je v případě, že se oba rodiče chtějí uplatnit na pracovním trhu, velmi žádoucí.

---

¹⁷ HOGENOVÁ, A. *Jak pečujeme o svoji duši*, s. 184.

¹⁸ Srov. tamtéž, s. 184 - 188.

¹⁹ NOVÝ, I., SURYNEK, A. *Sociologie pro ekonomy a managery*, s. 110.

²⁰ Srov. JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*, s. 191.

²¹ MAREŠ, P. *Nezaměstnanost jako sociální problém*, s. 151.

²² Srov. JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*, s. 262.

1.6 Rovné příležitosti

Rovné příležitosti jsou jedním ze základních předpokladů demokratické společnosti. Jsou to nediskriminační podmínky pro všechny občany, které jsou deklarovány zejména prostřednictvím Listiny základních práv a svobod.²³ Pokud tato rovnost neexistuje, jedná se o diskriminaci. V každodenním životě se bohužel s diskriminací na základě pohlaví setkáváme poměrně často. Týká se především znevýhodňování žen oproti mužům. Hlavní formy diskriminace, se kterými se ženy, ale i muži setkávají v ČR, jsou: nerovný přístup ke vzdělání, nerovný podíl účasti na politice, nerovné rozdělení práv a povinností v rodině, diskriminace před vstupem do zaměstnání a v zaměstnání.²⁴

Nerovnoměrné rozdělení práv a povinností v rodině pramení ze stereotypního předpokladu, že žena se po narození potomka odebere na rodičovskou dovolenou, zůstane doma s nemocným dítětem a svůj volný čas bude vyplňovat péčí o domácnost a děti. I muži jsou v tomto ohledu diskriminováni, neboť se předem předpokládá, že primární péče o dítě se nezúčastní, a spočívá na nich povinnost finančně zabezpečit rodinu. Současná situace tedy ztěžuje mužům možnost starat se o dítě nejen z důvodů finančních, ale i kvůli diskriminaci v zaměstnání.²⁵

Nerovnosti v rodině ale zdaleka nekončí rozdělením rolí při péči o potomky. V rodině je to zpravidla žena, která pobírá nižší příjem, stává se tudíž na svém muži finančně závislou, vznikají tak další nerovnosti v rodině. Žena je většinou fyzicky slabší než muž a když se tento fakt spojí s finanční závislostí, vzniká často nerovnováha moci v rodině, kdy muž má zásadní vliv na všechna důležitá rozhodnutí. Samozřejmě může vzniknout i opačná situace. Nerovnováha moci v rodině někdy vede do extrémů, jako např. domácí násilí, kdy jsou výrazně pošlapávána základní lidská práva dotčených osob.²⁶

---

²³ Jde zejména o přístup všech osob ke vzdělání, zaměstnání, zdrojům veřejných financí a zdrojům veřejné moci bez rozdílu pohlaví, rasy, náboženského vyznání, sexuální orientace nebo politického smýšlení. Srov. FRANK, P., PLESKOVÁ, K., BOSÁKOVÁ, M. *Průvodce na cestě k rovnosti mužů a žen*, s. 20.

²⁴ Srov. FRANK, P., PLESKOVÁ, K., BOSÁKOVÁ, M. *Průvodce na cestě k rovnosti...*, s. 23.

²⁵ Srov. tamtéž, s. 24.

²⁶ Srov. tamtéž, s. 23.

Dnes se uznává, že rovnost de iure nevede automaticky k rovnosti de facto. Je důležité si uvědomit, že životní podmínky žen a mužů se liší, a to zejména v důsledku toho, že ženy vychovávají děti. Problém nespočívá v existenci těchto rozdílů, ale ve faktu, že by tyto rozdíly neměly mít negativní dopad na životní podmínky jak žen, tak mužů. Neměly by vést k jejich diskriminaci a měly by přispívat k vyrovnané dělbě moci v ekonomice, ve společnosti a při tvorbě politiky.²⁷

1.7 Gender

Gender je někdy také nazýván sociálním pohlavím. Na rozdíl od pojmu pohlaví, který je chápán výhradně v biologickém smyslu, označuje pojem gender kulturní charakteristiky a modely přiřazované mužskému nebo ženskému biologickému pohlaví a odkazuje na sociální rozdíly mezi ženami a muži. Tyto role se mění s časem a významně se liší podle kultury národa a dané historické etapy vývoje společnosti. Nejsou tedy přirozeným, daným rozdílem mezi muži a ženami, ale dočasným vývojovým stupněm sociálních vztahů.²⁸

„**Genderová rovnost** je koncept, který říká, že všichni lidé mají svobodu rozvíjet své osobní schopnosti a činit tak bez omezení, která určují přísné genderové role, a že rozdílné chování, aspirace a potřeby žen a mužů budou považovány za rovné a budou stejně hodnoceny a podporovány.“²⁹

Genderové stereotypy jsou zjednodušující a zaujaté předpoklady týkající se vlastností, názorů a rolí žen a mužů ve společnosti, v zaměstnání a rodině. Zevšeobecnování mužských a ženských vlastností může často vést k diskriminaci těch, kdo svým chováním vybočují z daného stereotypu.³⁰ Rodová totožnost je významná složka osobní totožnosti. Jde o individuální soubor představ a postojů ovlivňující výkon ženské, resp. mužské role v daném kulturním okruhu a v konkrétní době. I přesto, že se u části populace v tzv. vyspělých zemích

---

²⁷ Srov. *Gender mainstreaming*, s. 23.

²⁸ Srov. ČSÚ. Základní pojmy. Dostupné na WWW: http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/kapitola/gender_pojmy.

²⁹ FERRAROVÁ, E. *Příručka pro implementaci rovných příležitostí žen a mužů*, s. 24.

³⁰ Srov. ČSÚ. Základní pojmy. Dostupné na WWW: http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/kapitola/gender_pojmy.

v současnosti rodová totožnost mužů a žen mění a sblížuje, stále se většina mužů a žen přidržuje tradičního pojetí rodové totožnosti. Naproti tomu tzv. noví muži akceptují výdělečnou činnost žen, jsou ochotni se podílet na práci v domácnosti i na péči o děti. Tzv. nové ženy jsou sebevědomé, průbojné a záleží jim na kariéře. Péče o děti a domácnost pro ně není absolutní prioritou, považují se za rovnocenné s muži.³¹ Je však nutné stále brát na zřetel, že žena a muž nejsou ve všem stejní. „Kdo se domnívá, že žena má vzhledem k rovnoprávnosti právo být ve všem stejná jako muž, dělá neprávem z muže měřítko lidství. - K plnému lidství patří, že muž je mužem a žena je ženou a oba se navzájem doplňují.“³²

Gender mainstreaming je strategie Evropské unie pro realizaci rovných příležitostí pro ženy a muže v politice, organizacích a institucích. Prostřednictvím gender mainstreamingu dochází ke zlepšování, rozvíjení, reorganizování a vyhodnocování politických procesů tak, aby bylo na všech úrovních zapracováno hledisko rovnosti žen a mužů, a to prostřednictvím všech aktérů, kteří se podílejí na politickém rozhodování.³³ Úsilí o dosažení rovnosti mužů a žen v jejich profesním i osobním životě má konkrétní vliv na snížení nezaměstnanosti, např. matek malých dětí. Starost o dítě může být díky vhodné politice mainstreamingu rozložena tak, aby se i ony mohly dále věnovat profesní kariéře.

2. PROBLEMATIKA HARMONIZACE PRÁCE A RODINNÉHO ŽIVOTA

Pod pojmem harmonizace práce a rodinného života³⁴ se míní rozvoj struktury a organizace pracovního prostředí tak, aby umožňovalo kombinaci

---

³¹ Srov. MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*, s. 189.

³² NĚMECKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE 1995. *Život z víry*, s. 260.

³³ Srov. FERRAROVÁ, E. *Příručka pro implementaci rovných příležitostí žen a mužů*, s. 5.

³⁴ Někteří autoři (např. v pracích Gender Studies či Sociologického ústavu AV ČR) volí místo pojmu „harmonizace“ termín „kombinování“ pracovního života a péče o děti a domácnost. Termín „kombinování“ podle nich zahrnuje i časovou dimenzi, která poukazuje na fakt, že v rámci rodinného i životního cyklu dochází k proměnám způsobů „kombinace“ pracovního a rodinného života. Termín „harmonizace“ (popřípadě „sladování“) má však v současné odborné literatuře své opodstatněné místo, a to nejen vzhledem k zahraniční literatuře, v níž lze často najít anglický termín „harmonisation“ nebo „**work-life balance**“. Termíny „harmonizace“

pracovních a rodinných/domácích povinností pro ženy i muže. Charakterizuje možnosti sladění péče o děti s uplatněním v zaměstnání. Týká se přístupu zaměstnanců a zaměstnankyň k pracovnímu i osobnímu životu a strategií a politik zaměstnavatelů vůči svým zaměstnancům. Patří sem také vstřícný přístup k rodině (tzv. **family-friendly přístup**), který je založen na větším vzájemném respektu zájmů zaměstnavatelů a zaměstnanců. V důsledku toho, že je způsob rozdělení rolí a povinností v rodině v naší společnosti dosud ve velké míře založen na genderových stereotypch, postihuje nevstřícný přístup zaměstnavatelů k zájmům rodiny mnohem více ženy než muže.³⁵

Problém harmonizace rodiny a zaměstnání se dostává v posledních letech do centra zájmu společenských věd. Důvodem jsou sociální změny v oblasti formování a života rodiny, proměny genderových vztahů, zvyšování účasti žen ve vzdělávání, na trhu práce a ve veřejné sféře. To vše se odehrává souběžně s hodnotovými posuny v (post)moderních společnostech. Tyto změny mají fatální dopady. V mnoha zemích došlo ke snížení fertility pod míru reprodukce, v důsledku čehož se zrychlil neočekávaným způsobem proces stárnutí společnosti. Tím se výrazně zvyšuje podíl ekonomicky neaktivní populace a vzniká potřeba vysoké účasti populace v produktivním věku na trhu práce, a to v zájmu udržení stability veřejných rozpočtů stejně jako adekvátní úrovně budoucích důchodů. Je přitom paradoxní, že pokud je růst zaměstnanosti žen spojován s nižší fertilitou, pak tato snížená fertilita vyvolává další tlak na vyšší zaměstnanost žen, a to i v době, kdy ženy pečují o malé děti.³⁶

Cílem slučitelnosti profesních a rodinných rolí je umožnit rodičům lepší propojení jejich rodičovské a profesní role v případě, že nechtějí rezignovat ani na své rodičovství a ani na svou profesní realizaci. Při vytváření podmínek

---

i „sladování“ naznačují určitý pozitivní výsledek „kombinování“ práce a rodiny – individuální spokojenost s „kombinováním“ práce a rodiny, která je cílem těch, kteří se o „kombinování“ pracovního života s životem rodinným pokoušejí. Jednotlivé termíny se tak zdají být vhodné pro použití v různých kontextech. Srov. MAŘÍKOVÁ, H. Mateřství, rodina a práce z pohledu matek malých dětí. *Gender, rovné příležitosti, výzkum*, 2008, roč. 9, č. 2, s. 45 - 55.

³⁵ Srov. ČSÚ. Základní pojmy. Dostupné na WWW:

<http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/kapitola/gender_pojmy>.

³⁶ Srov. SIROVÁTKA, T., BARTÁKOVÁ, H. Harmonizace rodiny a zaměstnání v České republice a role sociální politiky. In *Rodina, děti a zaměstnání v české společnosti*, s. 65.

k realizaci lepší harmonizace obou rolí je nutné nejen vyvážené zohlednění zájmů rodičů, ale rovněž i dětí. Předpokladem lepší slučitelnosti profesních a rodinných rolí je zejména existence **opatření pracovněprávní povahy** a existence finančně a teritoriálně **dostupných služeb péče o děti** (zejména do tří let jejich věku, předškolního a mladšího školního věku dítěte).³⁷

2.1 Vztah mezi rodinou a profesní sférou

Z hlediska makrosociálního je problém vztahu rodiny a zaměstnání nejčastěji vnímán jako konflikt obou sfér. Pečovatelské závazky jsou z tohoto pohledu hodnoceny jako nové sociální riziko, jež zvyšuje sociální nejistoty zejména ve vztahu k trhu práce. Z této perspektivy je otázka harmonizace rodiny a práce definována jako potřeba „**de-familializace**“ Z druhé strany je na problém harmonizace rodiny a zaměstnání nahlíženo jako na „**nedostatek péče**“, kdy jde i o to, jak je pečovatelská práce ceněna a sdílena mezi ženami a muži, stejně jako mezi domácnostmi, sociálním státem a zaměstnavateli. Následně jde pak o „**právo na péči**“, a to na její přijímání stejně jako na její poskytování, a o „**právo na rovné příležitosti na trhu práce**.“ Celospolečensky pak proces stárnutí s rostoucí zaměstnaností žen vytváří problém „**nedostatku péče**“, který znamená další zátěž pro sociální stát.³⁸

Z hlediska individuů je harmonizace rodiny a práce komplexním systémem voleb. Tento systém zahrnuje paralelní a vzájemně provázaná rozhodnutí o míře a formě účasti partnerů na trhu práce, rozhodnutí o způsobu zajištění péče o děti, rozhodnutí o dělbě pečovatelské a domácí práce a volby o uspořádání genderových vztahů mezi partnery.³⁹ Rodina je dlouhodobě nejdůležitější hodnotou v životě mužů a žen. 97 % žen i mužů považuje rodinu za velmi nebo spíše důležitou. Na druhém místě v žebříčku životních hodnot české populace je práce. Je velmi důležitou v životě 86 % mužů a 84 % žen. Mezi ženami a muži není v míře významu, který připisují práci nebo rodině, statisticky významný

³⁷ Srov. MPSV. Slučitelnost profesních a rodinných rolí. Dostupné na WWW: <www.mpsv.cz/cs/4#sprr>.

³⁸ Srov. SIROVÁTKA, T., BARTÁKOVÁ, H. Harmonizace rodiny a zaměstnání ... s. 68 - 69.

³⁹ Srov. tamtéž, s. 69.

podíl. Práce je pro muže i ženy významně důležitější než přátelé, volný čas a politika.⁴⁰

Vzájemný vztah rodinné a profesní sféry se v průběhu života neustále mění. Pokud dochází ke změnám v jedné z těchto sfér, mají tyto změny zákonitě dopad také na sféru druhou. Ke střetávání rodinných plánů a profesních aspirací dochází hlavně v obdobích životních přechodů, kdy se člověk rozhoduje, zda upřednostní některý životní plán nebo skloubí rovnoměrně více plánů. Životní cyklus se v době modernizace proměňuje zejména v souvislosti s procesem individualizace, změnami genderových rolí a s rostoucí orientací na výkon a vzdělání. I. Možný s odvoláním na práce U. Becka hovoří o „tržně orientované biografii“. Životní cyklus je tedy dnes oproti minulosti více předznamenán ekonomickými podmínkami (trhem práce), zatímco demografické události se jeví celkově jako odvozené, závislé na vzdělanostně profesní dráze. To se například projevuje zvyšováním věku při sňatku a porodu dětí. Neplatí to však ve všech případech. Existují jedinci a skupiny, které praktikují „tradiční životní styl“ a rodičovským aspiracím podřizují ostatní sféry svého života.⁴¹ Jde o jejich volbu, kterou je nutné bezpodmínečně respektovat. „Nikdo by neměl být nucen, aby z materiálních nebo psychologických důvodů zanedbával úkoly spojené s vedením domácnosti a životem rodiny ve prospěch výdělečné práce.“⁴²

2.1.1 Problémy biologické reprodukce rodiny

Problémy biologické reprodukce rodiny, jsou jedním z klíčových problémů současné společnosti v ČR. Populace ČR se ve svém fertlním chování ustálila na porodnosti nižší, než postačuje pro její prostou reprodukci. V pozadí stojí změny v individuálních reprodukčních strategiích (pokles počtu plánovaných dětí i odklad jejich narození) formované společenskými a kulturními změnami spojenými s proměnami podob konvenční rodiny a změnami v hodnotě dětí

---

⁴⁰ Srov. KRÍŽKOVÁ, HAŠKOVÁ, H. *Průzkum veřejného mínění o postavení žen na trhu práce*, s. 4. Dostupné na WWW: <<http://www.mpsv.cz/files/clanky/957/zprava.pdf>>.

⁴¹ Srov. KUCHAROVÁ, V., HABERLOVÁ, V. Rodina a zaměstnání v průběhu životního cyklu. In SIROVÁTKA, T., HORA, O. (eds.). *Rodina, děti a zaměstnání v české společnosti*, s. 26.

⁴² NĚMECKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE 1995. *Život z víry*, s. 297.

v životě člověka. Ve společnosti se otvírají stále lákavější a dostupnější životní styly, alternativní, či dokonce konkurenční k tradiční mateřské či otcovské roli. Vznikají nové formy soužití, jež nejsou vždy založeny na předpokladu budoucího rodičovství.⁴³ V dlouhodobém časovém horizontu je zřejmé, že nebudou účinnou odpovědí na probíhající změny rodinného chování pouhé zásahy do rozsahu a způsobu financování systému sociální ochrany. Rozhodující jsou spíše dva jiné faktory, a to dostatečná úroveň fertility a dostatečná úroveň pracovní participace zejména starších lidí a žen. Je otázkou, nakolik je dosažení přijatelné úrovně fertility a pracovní participace současně reálné. V evropských zemích podíl žen participujících na trhu práce postupně roste, vývoj fertility naproti tomu poklesl pod úroveň prosté reprodukce populace.

Koncept druhé demografické tranzice spojuje změny v rodinném a reprodukčním chování s hlubší rodinnou proměnou v lůně postmoderní společnosti – s posuny směrem k pluralizaci a k individualizaci hodnot, životních stylů a identit, jejichž nositeli jsou „mentální kohorty“. Tyto posuny mají více aspektů. Zahrnují emancipaci a zrovnoprávnění žen ve všech oblastech společenského života, zahrnují současně i rostoucí význam emocionální funkce rodičovství. Tato funkce může být ovšem naplněna s menším počtem dětí v rodině, třeba i s jedním, anebo mohou převládnout nad rodičovskou aspirací jiné životní volby.⁴⁴ „Mravní úsudek o tom, jak je třeba za konkrétní situace realizovat odpovědné rodičovství, je společně určován s přihlédnutím k individuálním, sociálním a ekonomickým podmínkám.“⁴⁵ Úsudek o mravně zdůvodnitelném počtu dětí, nesmí proto již předem znít tak, že se řekne, že počet dětí v rodině musí být co možná nejvyšší. Úsudek musí být veden především tím, co je pro matku, otce a děti únosné vzhledem k jejich životním, bytovým, pracovním a výchovným podmínkám a co lze obhájit v rámci odpovědnosti za budoucí generace.⁴⁶

---

⁴³ Srov. MAREŠ P., POTOČNÝ, T. (eds.) *Modernizace a česká rodina*, s. 7.

⁴⁴ Srov. SIROVÁTKA, T. Rodinné chování a rodinná politika v České republice. In MAREŠ, P., POTOČNÝ T. (eds.) *Modernizace a česká rodina*, s. 38.

⁴⁵ NĚMECKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE 1995. *Život z víry*, s. 264.

⁴⁶ Srov. tamtéž, s. 264.

2.1.2 Změny v rodinném chování

V průběhu devadesátých let se rodinné chování v ČR výrazně změnilo, hovoří se o „návratu české rodiny do Evropy“. Jde o návrat k rodině „západoevropského typu“. Sňatky se v tomto typu rodiny uzavírají později (po 26. roku věku), manželé bydlí odděleně jako nukleární rodina a jsou ekonomicky soběstační, relativně je vyšší podíl svobodných mladých lidí v populaci. V ČR je pokles porodnosti a sňatečnosti ještě významnější než v zemích EU, zatímco věk prvního porodu je zatím ještě o něco nižší.⁴⁷

Rodina si trvale pěstuje svoje specifické funkce emocionální a zabezpečovací a roli v udržování kontinuity rodu, které jsou do značné míry nezastupitelné. Funkci vzdělávání a výchovy převzaly z větší části školské instituce, což je až na výjimku péče o nejmladší děti obecně akceptováno. V závažné a velmi aktuální otázce zastupitelnosti rodiny, např. jde-li o denní péči o nejmenší děti, se střetávají požadavky sladování rodiny a zaměstnání s požadavky formulovanými pediatry a vývojovými psychology na výchovu dětí, potažmo pak zájmy žen a mužů a zájmy dětí. Obecně je zásah institucí do rodinného života zdrojem nesrovnalostí v kompetencích a odpovědnosti jednotlivých aktérů, a to přinejmenším z hlediska vztahu autonomie rodiny a jejích nároků na společnou podporu.⁴⁸

V hodnocení příčin výrazné změny v rodinném chování českých rodin nepanuje shoda. Někteří autoři zdůrazňují spíše kulturní faktory, jiní strukturální faktory, někteří obojí. Všichni však nějakým způsobem reflektují tu okolnost, že výrazně narostla „cena příležitosti dítěte“. Příčin je několik. Rabušic argumentuje, že významnou roli zde sehrává globální komunikace a pronikání západních životních stylů. Za rozhodující faktor změny rodinného chování považuje hodnotové posuny spojené se sociální a ekonomickou transformací, které odrážejí nové a rostoucí životní šance. Růst „ceny příležitosti dítěte“ lze chápat i jako důsledek transformačních dopadů, k nimž patří zejména zvýšení přímých nákladů na výchovu dětí a snížení životního standardu rodin s dětmi,

⁴⁷ Srov. SIROVÁTKA, T. Rodinné chování a rodinná politika v České republice, s. 41- 42.

⁴⁸ Srov. KUCHAROVÁ, V., HABERLOVÁ, V. Rodina a zaměstnání v průběhu ..., s. 21.

nezaměstnanost žen, zejména matek malých dětí, obtížné životní starty a špatné možnosti získání bydlení.⁴⁹ Do určité míry jde i o absenci intervencí, které by zmíněné transformační náklady účinně vyvažovaly.⁵⁰

Ekonomicky chápaná „cena příležitosti dítěte“ je tedy v současnosti dosti vysoká, což má nepříznivé důsledky. Určitou část mladých rodin vede do situace materiální deprivace, pro ostatní omezuje spotřební možnosti a zejména zatěžuje přístup k bydlení, které se stalo mimořádně nákladné. To vše by nemuselo mít nutně nepříznivý dopad na reprodukční chování rodin, specifický význam má však narůstající tenze mezi ekonomickými tlaky, které působí na rodiny, a proti tomu rostoucími očekáváními rodin v oblasti materiálního standardu.⁵¹

2.1.3 Hodnotové změny

Rostoucí životní šance a posun od totalitního režimu k demokracii a tržní ekonomice podporuje obecný růst pluralismu, individualismu a osobní odpovědnosti a současně i posun v chápání společenského poslání žen. Aspirace žen v oblasti pracovního a společenského uplatnění žen se výrazně rozšířily.⁵² Češi se tím přiblížili západoevropským zemím. Češi kladou dokonce menší akcent na roli dětí pro naplnění života ženy než populace ve Francii, Německu či Itálii.⁵³ „Mít rodinu je sice spojováno s hodnotami jako je bezpečí, jistota a láska, stejně silná je však touha po blahobytu a materiálním zabezpečení.“⁵⁴ Tento hodnotový posun je třeba chápat jako reflexi nových životních šancí a možností všestranného naplnění životních cílů, nikoliv jako pokles životní hodnoty jako takové a snížené přání rodin mít děti. Přání mít děti v české populaci přetrvává

---

⁴⁹ Srov. SIROVÁTKA, T. Rodinné chování a rodinná politika v České republice, s. 43 – 44.

⁵⁰ V minulém režimu stát kompenzoval omezené možnosti uplatnění pro rodiny s dětmi řadou hmotných výhod (např. byty, výhodné půjčky, štědré dávky na děti, subvence cen dětského oblečení). Cena příležitosti dítěte pak nebyla příliš vysoká. Srov. SIROVÁTKA, T. Rodinné chování a rodinná politika v České republice, s. 46.

⁵¹ Srov. SIROVÁTKA, T. Rodinné chování a rodinná politika v České republice, s. 53.

⁵² Zatímco v roce 1991 bylo 67 % českých respondentů názoru, že žena „potřebuje mít děti, aby její život byl naplněn“, v roce 1999 již to bylo jen 44 %. Ve věkové kohortě 18-25 let to bylo dokonce jen 33 % a ve věkové kohortě 26-33 let jen 31 %, přičemž názory mužů a žen nebyly příliš odlišné. Srov. SIROVÁTKA, T. Rodinné chování a rodinná politika v České republice. In MAREŠ, P., POTOČNÝ T. (eds.) *Modernizace a česká rodina*, s. 37 - 59.

⁵³ Srov. SIROVÁTKA, T. Rodinné chování a rodinná politika v České republice, s. 44.

⁵⁴ FELLNEROVÁ, U. *Žena 21. století*, s. 108.

nadále, a to díky emocionální hodnotě dítěte a životnímu naplnění s dítětem spojeným.⁵⁵

Esping-Andersen et al. konstatují (na základě analýzy dat ISSP z roku 2000), že existuje silný důkaz o tom, že přání mít děti lidmi neopustilo. Hodnota dětí a přání mít děti v populaci přetrvávají, ale cena příležitostí realizace těchto aspirací je příliš vysoká v konfrontaci s jinými možnostmi sebenaplnění i s překážkami, jimž se jim staví do cesty.⁵⁶ Došlo ale ke změnám v hierarchii dosavadního hodnotového žebříčku. „Hodnota dětí a rodiny se dostala do rozporu s hodnotami jinými - v soudobé společnosti mají totiž lidé stále vyšší požadavky ve smyslu přání využít všech příležitostí, jež jim život nabízí - a tak dominance rodiny v životních plánech lidí postupně oslabuje, a to v situaci značně proměnlivého pracovního trhu.“⁵⁷ Dítě je bezesporu zdroj potěšení a radosti, ale také je v určitém slova smyslu překážkou ve využívání nejrůznějších příležitostí, které život nabízí. Často je obojí kladeno do opozice. Dítě vyžaduje investice, jimiž se rozumí vedle přímých nákladů také náklady obětování příležitostí, zejména na poli pracovního uplatnění matek. Je otázkou, zda takové chápání zohledňuje komplexnost osobnostního rozvoje současného jedince, potažmo jeho seberealizaci.⁵⁸

Existuje jistý imperativ jak využít příležitosti, jakou představuje život a přítomnost dítěte. Je třeba se však zamyslet nad otázkou, o jakou příležitost, tedy příležitost k čemu, se jedná. Jaká příležitost je hodna využití, je definováno sociálně. V tomto případě jde o osobní emocionální přínos dítěte s příslušným vlivem na konstrukci identity rodiče. Ukazuje to na proměnu v rámci povinností pojících se s mateřstvím, na posun od výhradní povinnosti vůči dítěti také k povinnosti vůči sobě. První nemizí, ale přibývá ohled na druhé.⁵⁹

---

⁵⁵ Srov. SIROVÁTKA, T. Rodinné chování a rodinná politika v České republice, s. 44.

⁵⁶ Srov. SIROVÁTKA, T. Rodinné chování a rodinná politika v České republice, s. 46.

⁵⁷ SIROVÁTKA, T., HORA, O. (eds.). *Rodina, děti a zaměstnání v české společnosti*, s. 9.

⁵⁸ Srov. ŠLECHTOVÁ, H. Překážka i příležitost: dítě a identita matky ze vzdělané rodiny. In SIROVÁTKA, T., HORA, O. *Rodina, děti a zaměstnání v české společnosti*, s. 147.

⁵⁹ Srov. tamtéž, s. 172.

2.1.4 Nejistoty a rizika

Postmoderní společnost nabízí na jedné straně lidem více individuální svobody a možnosti volby, na druhé straně jim přináší nové nejistoty a rizika. Jednou z takových nejistot je právě **nejistota v rodinných vztazích**. Ženy prosazují osobní nezávislost, usilují o celoživotní kariéru a manželství je méně aktem ekonomické nezbytnosti a více otázkou individuální volby. To také znamená formaci nových a méně stabilních rodinných způsobů soužití. Ekonomika přináší vyšší možnosti ekonomického růstu i zvýšení příjmů rodin, přináší ale také **rizika a nejistoty na trhu práce**. Pečovatelské závazky rodin význam těchto nejistot obvykle zvyšují.⁶⁰

Nejistoty a rizika trhu práce se mohou kombinovat a prolínat s nestabilitou partnerských a rodinných svazků. To může v řadě individuálních případů vést jak k omezení možností naplnit partnerské a rodičovské aspirace a závazky, tak k blokaci možností individuálních voleb společenského a pracovního uplatnění. Ve sféře rodinného života nové nejistoty a rizika trhu práce zase mohou v konečném důsledku utužovat genderové nerovnosti, a to v obou sférách života, jsou-li pečovatelské závazky rodin realizovány v intenci genderově tradičních voleb ženami. Mohou však také nabourávat zaběhané genderové vzorce a schémata jednání a vést k reverzi genderového uspořádání rolí v rodině, k novým, genderově nestereotypním možnostem kombinace práce a rodiny v důsledku zeslabení mužského žitlivosti a posílení významu žitlivosti ze strany ženy doprovázeného posílením faktické participace mužů na péči o děti a domácnost. Dopady nových rizik a nejistot na trhu práce na soukromé životy žen a mužů, resp. matek a otců v relaci ke genderové rovnosti, lze na základě toho, co bylo dosud uvedeno, vyhodnotit spíše jako ambivalentní než jako „jednoznačně“ nebo „převážně“ pozitivní anebo negativní, neboť dopady těchto změn na matky a otce je možné vnímat a vyhodnocovat rozdílně s ohledem na sociální kontext, v němž se odehrávají.⁶¹

---

⁶⁰ Srov. SIROVÁTKA, T. Rodinné chování a rodinná politika v České republice, s. 39.

⁶¹ Srov. MAŘÍKOVÁ, H. Mateřství, rodina a práce z pohledu matek malých dětí. *Gender, rovné příležitosti, výzkum*, 2008, roč. 9, č. 2, s. 45 - 55.

Esping-Andersen poukazuje na tzv. chybějící děti (child gap) - tedy na rozdíl u počtu dětí, které by rodiny chtěly mít a počty dětí, jež reálně mají. Podle něho toto naznačuje silný vliv strukturálních faktorů (jako jsou **sociální rizika**) na demografické a rodinné chování. K takovým faktorům, jež omezují životní volby potencionálních rodičů, řadí zejména přímé náklady spojené s dětmi, obtíže, jež pro ženy vyplývají z koordinace zaměstnání a pečovatelských závazků a konečně obtížnost životního startu mladých lidí. Vzniká tak značný prostor k úvahám o možnostech ovlivnění rodinného chování intervencemi sociálního státu. Výzva pro politiku proráží zejména ve dvou klíčových otázkách. Za prvé: jak učinit rodičovství slučitelné s pracovním životem žen. Tato politika bývá obvykle prezentována jako otázka „politiky vstřícné k ženám.“ Za druhé: jak vytvořit novou a více spravedlivou rovnováhu mezi životy mužů a žen, jde tedy o otázku rovnosti pohlaví.⁶²

„Jednotlivcům byla poskytnuta - přesněji řečeno, byli do ní obsazeni - svoboda nevídaných rozměrů, avšak za cenu stejně nevídané nezajištěnosti. A kde je nejistota, tam zbývá jen málo času na péči o hodnoty, které překračují rovinu každodenních starostí. Nemůžeme se starat o to, co vydrží déle než prchavý okamžik. „Pokud něco neuděláme se znepokojivou mírou nejistoty, nemáme prakticky žádnou naději, že se víra ve stálé a trvalé hodnoty obnoví.“⁶³

2.1.5 Profesionální dráha

Tradiční profesionální dráha má tři základní etapy: vzdělávání, kontinuální zaměstnání na plný úvazek a fáze důchodu. Životní dráhy žen-matek se oproti tomu modifikují z důvodu jejich odlišného postavení na pracovním trhu, které je podmíněno jejich rodinným postavením a mateřskou rolí. Rozdílné percepce mateřské a otcovské role způsobuje nerovnost rozdělení rolí mezi partnery v soukromé sféře s následnými nerovnostmi v účasti ve veřejné sféře práce.⁶⁴

---

⁶² Srov. SIROVÁTKA, T. Rodinné chování a rodinná politika v České republice, s. 39.

⁶³ BAUMAN, Z *Individualizovaná společnost*, s. 189.

⁶⁴ Srov. KUCHAROVÁ, V., HABERLOVÁ, V. Rodina a zaměstnání v průběhu ..., s. 28 - 29.

V moderních tržních demokraciích se na konci dvacátého století zformovaly dva modely participace žen na trhu práce. První z nich je „**přerušovaná pracovní kariéra**“. Ženy odcházejí dočasně z trhu práce na stále kratší dobu před a po narození dítěte a většinou i při následné péči v jeho nejranějším období života. Ženy jsou na trhu práce v nevýhodě, protože investují v průběhu kariéry do své účasti na trhu práce méně času a mohou proto očekávat i menší návratnost této investice - mají nižší celoživotní příjem. Problémem je udržet si kompetence opravňující se vracet na pracovní místo po delším přerušení. Jde o model, jenž odpovídá rozdělení rolí živel - pečovatelka, neboť příjem ženy a její pracovní participace zůstává doplňkem zapojení muže - živitele a rozšířením konzumních možností rodiny. Pokud narůstá vzdělanost a aspirace žen na pracovní a společenské uplatnění, je tento model pravděpodobně trvale neudržitelný.⁶⁵

Druhým modelem je „**kontinuální pracovní kariéra**“, která se v podstatě podobá kariéře mužů. Pokud je přerušena pracovní kariéra, tak minimálně. Pro ženy je snazší, když mají méně dětí nebo děti nemají vůbec. Model kontinuálního zapojení ženy na trhu práce má dvě formy. První z nich je ta, kdy oba partneři pracují na plný úvazek, druhá z nich je, když jeden z partnerů v době, kdy vychovává děti, omezuje své pracovní aktivity částečným úvazkem, ale nevzdává se jich. Tento druhý model je pro ženu snazší, i když nese sebou stále nevýhodu v postavení na trhu práce. Na druhé straně požadavky na flexibilitu trhů práce, které přináší globální ekonomika, vytvářejí pro tuto formu nový prostor. Stejně tak jej vytváří na straně nabídky pracovní síly potřeba sladit pečovatelké závazky a participace na trhu práce. Kontinuální pracovní kariéra je vhodnější pro vybudování rovnoprávné pozice žen na trhu práce. Vzniká však zákonitě jiný problém - jak sladit péči o rodinu a dítě se zaměstnáním. Řešení tohoto problému je možné patrně jen při splnění dvou podmínek. První z nich je **model sdílené péče**, kdy se na péči o děti podílí stejnou měrou žena a muž. Druhou je masivní podpora ze strany sociálního státu, jež poskytuje snadno dostupné služby péče o děti.⁶⁶

---

⁶⁵ Srov. SIROVÁTKA, T. Rodinné chování a rodinná politika v České republice, s. 46.

⁶⁶ Srov. tamtéž, s. 46 - 47.

Převedení výrobních funkcí do veřejné sféry proměnilo zaměstnání v relativně svébytnou a vůči rodině protikladnou sféru. Tato sféra se stala doménou muže, současně tím živitele rodiny, zatímco role toho, kdo mu vytváří zázemí a stará se o potomstvo, připadla ženě. To přispívalo k prohlubování genderových rozdílů, které se postupným zapojováním žen ve sféře zaměstnání spíše transformovaly, než odstraňovaly.⁶⁷ Růst vzdělanosti a zaměstnanosti žen ale dává předpoklady pro sblížování mužské a ženské profesní dráhy, za předpokladu nalezení cesty harmonizace rodinných a profesních ambicí, včetně rozdělení péče o děti a domácnost mezi oba rodiče.

„Smysl a hodnota každé lidské práce zavdávají mravní požadavek, aby zde bylo uspořádání lidské práce, které by respektovalo práva jak pracujícího člověka, tak celé lidské společnosti. Jde tu o úkol vybudovat sociální strukturu, ve které by mohli pracovat všichni lidé tak, aby zůstala zachována jejich důstojnost a aby mohli dosáhnout výše cíle svého snažení.“⁶⁸

2.2 Aktéři harmonizace

Více než polovina mužů a žen si myslí, že harmonizace práce a rodiny je problémem každého jednotlivého člověka. Podle průzkumu veřejného mínění „O postavení žen na trhu práce“ (2003) si 20,4 % mužů a 24,4 % žen myslí, že významným aktérem ve vytváření harmonizačních opatření je stát. Zaměstnavatele jako důležitého aktéra označilo pouze 8,3 % mužů a 7,1 % žen.⁶⁹

2.2.1 Úloha státu

Role veřejné politiky je významná, pokud ji budeme chápat jako možnost ovlivňování podmínek k realizaci a rozšíření životních volby ve sféře práce a rodiny. „Nutnost spojit práci v domácnosti se zaměstnáním vyžaduje příjem, který pokryje rodinné výdaje, na němž by se měla podílet i solidární společnost.

⁶⁷ Srov. KUCHAROVÁ, V., HABERLOVÁ, V. Rodina a zaměstnání v průběhu ..., s. 21- 22.

⁶⁸ NĚMECKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE 1995. *Život z víry*, s. 295.

⁶⁹ Srov. PLASOVÁ, B. Strategie zaměstnavatelů v oblasti harmonizace práce a rodiny v kontextu strategií pracujících rodičů s dětmi. In SIROVÁTKA, T., HORA, O. (eds.) *Rodina, děti a zaměstnání v české společnosti*, s. 213.

Mělo by tomu odpovídat zohlednění doby výchovy a péče a sociální zabezpečení.⁷⁰

V návaznosti na typologii sociálního státu Esping-Andersena lze předpokládat, že **sociálně-demokratický režim sociálního státu** bude inklinovat k maximalizaci participace na trhu práce a funkcí rodin s pomocí extenzivní podpory služeb pro děti a dávek pro pracující rodiče, a to i za cenu vysokých sociálních výdajů. **Konzervativně – korporativní režim** bude spíše inklinovat k podpoře rodiny a skromným sociálním výdajům pomocí takových opatření, která umožňují udržet pro živitele rodinnou mzdu a udržet i tradiční sebedopůrné rodinné mechanismy, i když to může omezit účast žen na trhu práce. **Liberální režim** bude inklinovat k maximální účasti lidí na trhu práce (bez ohledu na rodinné role) a omezení sociálních výdajů podporou trhem generovaného ekonomického růstu, i když by to mělo způsobit stres a nejistotu v rodinách (zejména pro ženy v rodinách s nízkými příjmy).⁷¹

V zemích EU sílí v posledních letech důraz na politiky „vstřícné k rodině“, které se zaměřují na celkovou podporu sociálního postavení a významu rodin, stejně jako na řešení problému harmonizace rodiny a práce. Je přitom sledováno několik cílů - jde o občanská práva, tedy o podporu rovných šancí v přístupu žen na trhu práce a ke společenskému uplatnění. Jde o ekonomický efekt - vysokou pracovní participaci žen, jde o demografický efekt - o vysokou úroveň fertility a o sociální efekt - o eliminaci rizika chudoby dětí a prevenci sociální exkluze. Harmonizace rodiny a práce z pohledu zaměstnaných žen a jejich životních voleb je přitom hlavní strategií k dosažení takovýchto cílů.⁷²

Role rodinné politiky

Není sporu o tom, že procesy urbanizace a industrializace vedly k rozpadu tradičních „velkých rodin“, které se uměly postarat o všechny své členy. Po druhé světové válce na tento proces upozornila švédská studie, jejímž spoluautorem je

---

⁷⁰ NĚMECKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE 1995. *Život z víry*, s. 297.

⁷¹ Srov. SIROVÁTKA, T. Rodinné chování a rodinná politika v České republice. In MAREŠ, P., POTOČNÝ, T. (eds.) *Modernizace a česká rodina*, s. 40.

⁷² Srov. tamtéž, s. 40 - 41.

K. G. Myrdal. Od té doby se ustálila představa, že státní rodinná politika⁷³ má podporovat rodiny a pomáhat jim ve výchově dětí a že se tak má dít formou finanční podpory a dostupnosti vzdělání a zdravotní péče. Formy veřejnoprávní pomoci rodinám se během let měnily, ale jádro této představy přetrvalo.⁷⁴

MPSV na svých internetových stránkách (v odpovědích, kde objasňuje cíl české pro-rodinné politiky) konstatuje, že základ podpory státu nemůže být v pouhé distribuci sociálních dávek, nýbrž že moderní stát musí být flexibilní a „co nejlépe sladit profesní dráhu s rodičovstvím“, čehož lze dosáhnout „především rozšířením nabídky pro-rodinných služeb, které u nás dnes téměř neexistují“.⁷⁵ I když trendem současné rodinné politiky v ČR není jednoznačně propulační politika, měl by se stát snažit podporovat všechny lidi, kteří se rozhodnou mít děti, usnadnit jim jejich situaci, umožnit lepší skloubení práce a rodičovství a eliminovat negativní dopady, které tato sociální událost může mít na životy rodičů.⁷⁶

Reprodukční plány neovlivňují pouze ekonomické faktory, ale podílejí se na nich samozřejmě i přání a hodnoty partnerů, které do jisté míry odrážejí i celkové ladění společnosti. Důležité je především odstranění diskriminace rodičů s dětmi (zvláště matek s malými dětmi), rozšíření a zkvalitnění zařízení péče o malé děti a zajištění větší rovnosti žen a mužů ve sféře soukromé i veřejné. Teprve tehdy, když přestane být rodičovství chápáno společností jako handicap pro uplatnění na pracovním trhu, můžeme očekávat i úspěšné vyřešení problému zvaného „extrémně nízká plodnost.“⁷⁷ Intervence státu ve vztahu k rodinám jako soukromoprávními institucím má však přesně vymezený prostor a vybočení z tohoto prostoru je nežádoucím zásahem do nezadatelných lidských práv,

---

⁷³ Státní rodinná politika zabezpečuje realizaci lidských práv tam, kde diferencovaný přístup jednotlivých veřejnoprávních korporací je nežádoucí. Na potřebě podpory rodiny i na oblastech, v nichž je nejvíce potřebná pomoc panuje obecná shoda (pomoc finanční, při výchově dětí, dostupnost vzdělání, zdravotní péče). Odlišnosti se projevují v míře důrazu na jednotlivé oblasti podpory a ve využívání konkrétních nástrojů, jimiž je uskutečňována. Srov. TOMEŠ, I. Úvahy nad současnou reformou podpory rodin. *FÓRUM sociální politiky*, 2008, roč. 2, č. 4, s. 21 – 25.

⁷⁴ Srov. TOMEŠ, I. Úvahy nad současnou reformou podpory rodin. *FÓRUM sociální politiky*, 2008, č. 4, roč. 2, s. 21 – 25.

⁷⁵ MPSV. Otázky a odpovědi. Dostupné na WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/4753>> .

⁷⁶ Srov. VOHLÍDALOVÁ, M. Zpráva ze semináře „Souvislosti soukromého a pracovního života v ČR“. *Gender, rovné příležitosti, výzkumy*, 2007, roč. 8, č. 1, s. 74.

⁷⁷ Srov. tamtéž., s. 74.

zaručených mezinárodně i naší Listinou základních práv a svobod.⁷⁸ Existují jen dvě užitečné služby, které můžeme od „veřejné moci“ očekávat a žádat. Společnost má podle jeho názoru dohlížet na dodržování lidských práv, tj. zaručit, aby si mohl každý jít svou vlastní cestou a přitom zajistit, že se to bude dít v pokoji.⁷⁹

Role sociální politiky

Role sociální politiky ve vztahu k rodinnému chování je na jedné straně omezená, ale přitom svým způsobem podstatná. Sociálně politická opatření nemohou bez nebezpečí celé řady nezamýšlených efektů trvale regulovat chování rodin. Kvalita života jednotlivce je spoluurčována i činiteli, jež stát svou sociální politikou garantovat nedokáže a ani se o to nemůže snažit, nemá-li narušovat autonomii a svobodu individua.⁸⁰ Na druhé straně vhodně koncipovaná opatření sociální politiky mohou sehrát pozitivní roli při usnadňování životních rozhodnutí rodin o realizaci jejich podstatných přáních – tedy přání dotýkající se dětí, pracovních kariér a životního standardu.⁸¹

V ČR zůstávalo komplexní pojetí významu harmonizace rodiny a práce dlouho mimo agendu sociální politiky. V průběhu transformačního období nebyly všechny souvislosti tohoto problému dostatečně zřetelné. Na rozdíl od mnoha zemí Evropy byla totiž v ČR participace žen na trhu práce vysoká. Pokles fertility je až v posledních letech vnímán jako problém, zatímco z počátku se předpokládalo, že jde o krátkodobý výkyv. Přes nespornou pozornost věnovanou materiální situaci rodin cíle sociální politiky ve vztahu k rodinám byly pojaty dost úzce, a to jako finanční kompenzace přímých nákladů rodin na děti.⁸² Jako dvě hlavní vývojová ohrožení české společnosti lze identifikovat problém oslabeného postavení rodiny v konfrontaci s podmínkami uplatnění členů rodiny na trhu práce a vedle toho problém sociálního rozštěpení v rozměrech ohrožujících sociální soudržnost. Řešení obou problémů vyžaduje zásadní změnu současného pojetí

⁷⁸ Srov. TOMEŠ, I. Úvahy nad současnou reformou podpory rodin, s. 22.

⁷⁹ Srov. BAUMAN, Z. *Individualizovaná společnost*, s. 63.

⁸⁰ Srov. MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*, s. 191.

⁸¹ Srov. SIROVÁTKA, T. Rodinné chování a rodinná politika v České republice, s. 53 - 54.

⁸² Srov. tamtéž, s. 54.

sociální politiky: posun od pasivního k aktivnímu přístupu sociálního státu ve smyslu podpory sociálních investic. Jde o vytvoření vhodných podmínek (legislativních, společenských, materiálních) pro skloubení zaměstnání a výchovu dětí.⁸³ V sociální politice v ČR je nadále reprodukován model přerušené kariéry postavený na tradičním modelu rodiny, jenž nebere v potaz změněnou situaci a preference mladé populace. Rodiny pak - konfrontovány s širší volbou životních a pracovních příležitostí na jedné straně a s obtížností životních startů na straně druhé - přijímají strategie odkladu dětí a minimalizace počtu dětí, či dokonce populační abstinence. Tyto strategie můžeme chápat jako reakci na deficit politiky vstřícné k rodině, která by umožňovala harmonizaci rodiny a práce.⁸⁴

Celkové podmínky zaměstnanosti žen, stejně jako nastavení podmínek pro rozhodování o zaměstnání a rodině v oblasti sociální politiky, činí tedy pro ženu dosti obtížným sladit zaměstnání a výchovu dětí. Zvlášť nesnadné je to v případě aspirace mít dvě a více dětí. Výpadek ženy činí delší dobu. Takový průběh pracovní kariéry přináší nevýhody. Delší vysazení ze zaměstnání znevýhodňuje ženu na trhu práce do budoucna, přináší vysoké riziko nezaměstnanosti a také pokles materiálního standardu rodiny. Volby mladých lidí pak nejsou v souladu s jejich hlavními preferencemi a směřují pokud možno ke kontinuální účasti na trhu práce a k zajištění dostatečného materiálního standardu. Přitom mladé rodiny ve většině případů chtějí mít děti, ale snižují počty dětí v rodině.⁸⁵ Pokud by tedy sociální politika měla přispět k realizaci životních plánů mladé generace, měla by vzít v potaz jejich preferenci modelu kontinuálního zaměstnání a silnou potřebu harmonizace rodiny a práce.⁸⁶

2.2.2 Role zaměstnavatelů

Vedle opatření státu a rozhodování rodin samotných hrají roli při vytváření a nastavení možností využívání jednotlivých nástrojů harmonizace práce a rodiny v každodenní praxi i zaměstnavatelské subjekty. Chování zaměstnavatelů

---

⁸³ Srov. SIROVÁTKA, T. Rodinné chování a rodinná politika v České republice, s. 53 – 54.

⁸⁴ Srov. tamtéž, s. 57 - 58.

⁸⁵ Srov. tamtéž, s. 57.

⁸⁶ Srov. tamtéž, s. 57.

a nastavení podmínek na lokálním trhu práce podporuje, nebo naopak blokuje, rodičům malých dětí vytváření strategie týkající se vhodné participace na trhu práce a zvládání rodinných povinností. Mnoho opatření nastavených státem je realizováno v závislosti na tom, jak s nimi konkrétní zaměstnavatel zachází. Některý zaměstnavatel nastavená pravidla dodržuje, jiný má sklon je různými způsoby obcházet, nebo naopak vytváří další nadstandardní opatření nad rámec zákonných norem.⁸⁷ Mezi pro-rodinná opatření, jejichž dostupnost je výrazně závislá na přístupu zaměstnavatelů, patří flexibilní formy práce. Cílem flexibilních uspořádání pracovní doby z hlediska harmonice práce a rodiny je buď zkrátit dobu strávenou v práci ve prospěch času stráveného s dítětem, případně času, ve kterém rodič pečuje o domácnost, anebo pracovní dobu lépe rozdělit, popř. umožnit rodičům pracovat doma.⁸⁸

K důvodům, které mohou vést zaměstnavatele k zavádění pro-rodinných opatření, patří přizpůsobení se socioekonomickým, demografickým a kulturním změnám, zvýšení ekonomické efektivity, institucionální tlaky ze strany národních vlád nebo politik EU a tlaky dalších sociálních aktérů jako jsou zaměstnanci samotní a jejich nejrůznější seskupení na úrovni pracovišť, odbory, ženská hnutí nebo nevládní organizace.⁸⁹ „Svoboda a sociální spravedlnost jsou etickým základem sociálně tržního hospodářství, tržní mechanismy a veřejná kontrola jsou jeho dvěma základními elementy. Dobré pracovní příležitosti, systém sociální a profesionální jistoty a překonání zbožního charakteru práce pracovním právním zajištěním její důstojnosti jsou hlavními cíly humánního světa práce.“⁹⁰

Problémy, které zaměstnavatelé pocítují v souvislosti se zaměstnaností rodičů, uvádí následující tabulka 1.⁹¹

---

⁸⁷ Výsledky evropského komparativního výzkumu prováděného den Dulkem (Anxo et al., 2006) dokládají, že k implementaci pro-rodinných opatření jsou ochotnější organizace ve veřejném sektoru. Ve výzkumu se potvrdil i pozitivní vliv žen ve vyšším stupni řízení. Srov. PLASOVÁ, B. Strategie zaměstnavatelů v oblasti harmonizace..., s. 209 - 211.

⁸⁸ Srov. PLASOVÁ, B. Strategie zaměstnavatelů v oblasti harmonizace..., s. 210 - 211.

⁸⁹ Srov. tamtéž, s. 216.

⁹⁰ NĚMECKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE 1995. *Život z víry*, s. 312.

⁹¹ Z tabulky je patrné, že většina zaměstnavatelů uvedené problémy nepocítuje jako příliš zatěžující. Překvapující je, že v průměru pouze pro 12,3 % zaměstnavatelů představuje absence z důvodu ošetřování člena rodiny poměrně velký až zásadní problém. Zajímavé je, že v případě návratu z rodičovské dovolené po 1 roce uvedlo 20 % zaměstnavatelů variantu „nepřichází

Tabulka 1 - Míra pocí'ované zátěže zaměstnavatelů v souvislosti se zaměstnaností rodičů (v %)

Typ problému	Poměrně velký až zásadní problém	V podstatě žádný nebo poměrně malý problém	Daný problém nepřipadá v úvahu
přeřazování na jinou práci z důvodu těhotenství a jiných závažných důvodů	12,9	65,9	21,2
absence z důvodu ošetřování člena rodiny	12,3	86,8	0,9
návrat rodičů po delším pobytu (2-3 roky) na rodičovské dovolené	11,2	76,7	12,1
pracovní výkonnost zaměstnanců s malými dětmi	9,4	87,4	3,2
poskytování náhradního nebo jiného volna na vyřizování osobních/rodinných záležitostí zaměstnanců	8,7	89,6	1,7
pracovní morálka a dodržování pracovní doby zaměstnanců s malými dětmi	6,6	90,1	3,3
návrat rodičů po zhruba jednorocním pobytu na rodičovské dovolené	6,3	73,7	20,0

Zdroj: Data Survey „Rodinné potřeby zaměstnanců“, 2007, VUPOSV.

2.3 Opatření k usnadnění slučitelnosti práce a rodiny

Při realizaci možností sladování pracovních a rodinných rolí je třeba vycházet ze skutečnosti, že dynamika současné společnosti při stávajícím stavu hodnotových orientací je nastavena ve prospěch výdělků. Stát by měl vycházet z předpokladu, že rodičům i přesto jde o blaho svých dětí a že jsou rodiče na posouzení potřeb svých dětí dostatečně vybaveni. Reforma by měla být nastavena tak, aby si každý mohl vybrat, co mu lépe vyhovuje. Možnost volby by se měla kloubit s vyšší informovaností rodičů o potřebách dětí i o zařízeních, které nabízejí péči, a měla by se posílit rodičovská odpovědnost. To vše přispěje k tomu, že rozhodování rodičů o nástupu, popř. návratu do zaměstnání a umístování dětí raného věku do péče mimo domov bude co možná nejkvalitnější. Je nutné také zapojit do sladování více zaměstnavatele, aby i oni

---

v úvahu“, což může znamenat jak nezáměr zaměstnavatelů o brzký návrat rodičů z rodičovské dovolené, tak nezáměr samotných rodičů. Srov. PLASOVÁ, B. Strategie zaměstnavatelů v oblasti harmonizace..., s. 214 - 215.

přispěli celkově vstřícnějším přístupem ke sdílení rodičovských povinností mezi ženami a muži.⁹² V následujícím textu jsou uvedena nejčastější zákonná opatření, která usnadňují v současné době sladění rodiny a zaměstnání.

2.3.1 Mateřská dovolená

V souvislosti s porodem a péčí o narozené dítě náleží zaměstnankyni (matce) mateřská dovolená po dobu 28 týdnů (porodila-li zároveň dvě nebo více dětí, náleží jí mateřská dovolená po dobu 37 týdnů). Mateřskou dovolenou zaměstnankyně nastupuje zpravidla od počátku šestého týdne před očekávaným dnem porodu, nejdříve však od počátku osmého týdne před tímto dnem. Po dobu čerpání mateřské dovolené nepřísluší zaměstnankyni náhrada mzdy nebo platu, má však nárok na dávky nemocenského pojištění. Vrátili-li se zaměstnankyně do práce po skončení mateřské dovolené, je povinností zaměstnavatele ji zařadit na její původní práci a pracoviště. Není-li to možné proto, že tato práce odpadla nebo pracoviště bylo zrušeno, musí ji zaměstnavatel zařadit podle pracovní smlouvy.⁹³

2.3.2 Rodičovská dovolená

K prohloubení péče o dítě je zaměstnavatel povinen poskytnout rodičům (matce nebo otci) na jejich žádost rodičovskou dovolenou. Rodičovská dovolená se poskytuje na dobu, o jakou o ni rodič požádá, ne však déle než do doby, kdy dítě dosáhne věku tří let. Rodiče, kteří se vrací po rodičovské dovolené zpět do práce, musí být zařazeni podle pracovní smlouvy. Po dobu čerpání rodičovské dovolené nepřísluší rodičům náhrada mzdy nebo platu, nýbrž je jim vyplácena dávka státní sociální podpory „rodičovský příspěvek“, která může být rodiči vyplácena na jeho žádost až do 4 let věku dítěte.⁹⁴

---

⁹² Srov. LABUSOVÁ, E. Hlídaní dětí do tří let věku: Velké téma současného rodičovství. Dostupné na WWW <http://www.evalabusova.cz/clanky/hlidani_deti.php>.

⁹³ Od 1. 1. 2009 může střídavě čerpat mateřskou dovolenou otec i matka. Střídání se umožňuje od počátku 7. týdne ode dne porodu a četnost střídání omezena není. V případě střídání v péči o dítě se zastaví výplata peněžité pomoci v mateřství matce a začne se vyplácet tato dávka muži z jeho nemocenského pojištění, pokud splňuje podmínky nároku na její výplatu, a naopak. Srov. MPSV. Slučitelnost profesních a rodinných rolí. Dostupné na WWW: <www.mpsv.cz/cs/4#sprr>.

⁹⁴ Srov. tamtéž.

Od 1. ledna 2008 byla zavedena tzv. flexibilní třírychlostní rodičovská dovolená.⁹⁵ Zásadní změnou je v této souvislosti zavedení vyššího čerpání rodičovského příspěvku do dvou let věku dítěte. Toto opatření je zamýšleno pro rodiče, kteří se chtějí vrátit do práce dříve než ve třech letech dítěte. Přestože se oficiálně rodiče mohou sami rozhodnout, jak dlouho chtějí se svým dítětem zůstat doma, realita je jiná. Mnohé rodiny na výběr nemají. Buď nesplňují zákonnou podmínku výše příjmu a nemají na zvýšený rodičovský příspěvek vůbec nárok, nebo pokud nárok mají, neseženou pro své dvouleté dítě místo v předškolním zařízení.

Důvody zavedení rodičovského příspěvku

Ekonomická podpora rodičovským příspěvkem má své kořeny v Čechách a v Maďarsku z konce 60. let. V ČR (tehdejší ČSFR) byl zaveden v roce 1970 (jako mateřský příspěvek). Základní myšlenkou bylo dát ženám právo volby mezi umístěním dítěte do jeslí a péči o ně v domácím prostředí. V roce 1990 byla dávka změněna na rodičovský příspěvek, a to ze dvou důvodů. Prvním důvodem bylo zrovnoprávnit rodiče v péči o děti, druhým důvodem bylo vytvořit alternativu k zaměstnání, tedy k dávkám v nezaměstnanosti. Postupně došlo k rozšíření osob oprávněných přijímat rodičovský příspěvek i o rodiče, kteří si zajistí péči o dítě jiným způsobem než rodičem (s výjimkou umístění dítěte do jeslí a MŠ) a rodičů, kteří umístí dítě až na 5 dní v měsíci do jeslí a na 4 hodiny denně do MŠ. Nesystémovými zásahy do koncepce této dávky došlo k tomu, že přestala plnit

---

⁹⁵ Rodič si může zvolit délku čerpání rodičovského příspěvku. **Volbu pro dvouleté** čerpání musí provést rodič nejpozději do konce druhého kalendářního měsíce následujícího po kalendářním měsíci, v němž dítě zakládající nárok na rodičovský příspěvek dosáhlo 22 týdnů života (nebo 31 týdnů života, narodily-li se zároveň dvě nebo více dětí). **Volbu pro tříleté** čerpání musí provést rodič nejpozději do konce měsíce, v němž dítě zakládající nárok na rodičovský příspěvek dosáhlo 21 měsíců věku. **Čerpání v délce čtyř let** je automatické, pokud nebyly provedeny jiné volby. Volbu nároku nelze měnit, a to ani rodičem, který převzal dítě do péče poté, kdy už byla volba nároku provedena. Volbou délky čerpání rodičovského příspěvku si rodič volí i příslušnou výši příspěvku. Při dvouletém dostane po vyčerpání peněžité pomoci v mateřství 11 400,- Kč do 24 měsíců věku dítěte (o tuto formu čerpání však může požádat pouze rodič, který má nárok na PPM ve výši alespoň 380,- Kč za kalendářní den). Při tříleté obdrží 7600,- Kč do 36 měsíců věku dítěte, o tuto formu čerpání může požádat pouze rodič, který má nárok na PPM. A čtyřleté, může volit rodič po mateřské nebo od narození dítěte, pokud mu nevznikl nárok na PPM ve výši 7 600,- Kč do 21 měsíců věku dítěte a dále ve snížené výměře 3 800,- Kč do 48 měsíců věku dítěte. Srov. zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře.

svou původní funkci v systému nástrojů rodinné politiky⁹⁶ a ztratila také charakter výlučné preference rodičovské domácí péče.⁹⁷

2.3.3 Flexibilní formy zaměstnání

Flexibilní formy organizace práce umožňují skloubit individuální potřeby zaměstnanců s přihlédnutím k uspokojení potřeb zaměstnavatele. V následujícím textu jsou uvedeny nejčastější flexibilní formy práce, které jsou vykonávány v rámci pracovně právního vztahu.

Zkrácení pracovní doby

Zaměstnavatel je povinen přihlížet při zařazování zaměstnanců do směn k potřebám zaměstnanců pečujících o děti. Požádá-li rodič pečující o dítě mladší než 15 let nebo těhotná zaměstnankyně o kratší pracovní dobu (**part time working**) nebo o jinou vhodnou úpravu stanovené týdenní pracovní doby, je zaměstnavatel povinen vyhovět jejich žádosti, nebrání-li tomu vážné provozní důvody.⁹⁸ Ačkoliv je zkrácená pracovní doba v ČR nejčastější formou flexibilní organizace práce, je zde méně častá než ve většině evropských zemí.⁹⁹

Pružná pracovní doba

V zájmu lepšího využívání pracovní doby a uspokojování osobních potřeb zaměstnanců může zaměstnavatel uplatnit pružnou pracovní dobu (**flexitime**).¹⁰⁰ Mezi nevýhody této flexibilní formy zaměstnání zaměstnavatelé řadí obtížnější kontrolu, evidenci a skutečné využívání pracovní doby a nemožnost se spolehnout na přítomnost zaměstnance.¹⁰¹

⁹⁶ Racionální role v systému rodinné politiky by podle mínění I. Tomeše byla dávce navrácena, kdyby byla poskytována „všem rodičům do jednoho nebo dvou let, aby se rodina adaptovala na změny v rodinném rozpočtu spojené s narozením dítěte.“ TOMEŠ, I. Úvahy nad současnou reformou podpory rodin, s. 21.

⁹⁷ Srov. TOMEŠ, I. Úvahy nad současnou reformou podpory rodin, s. 21.

⁹⁸ Srov. MPSV. Slučitelnost profesních a rodinných rolí. Dostupné na WWW: <www.mpsv.cz/cs/4#sprr>.

⁹⁹ Srov. KUCHAROVÁ, V., HABERLOVÁ, V. Rodina a zaměstnání v průběhu ..., s. 32.

¹⁰⁰ Při uplatňování pružné pracovní doby si zaměstnanec volí sám začátek, popřípadě i konec pracovní doby v jednotlivých dnech, a to v rámci časových úseků stanovených zaměstnavatelem. Srov. MPSV. Slučitelnost profesních a rodinných rolí. Dostupné na WWW: <www.mpsv.cz/cs/4#sprr>.

Práce konaná doma

V pracovní smlouvě lze sjednat, že pracovník nebude konat práci na pracovišti zaměstnavatele, ale doma (**homeworking nebo teleworking**).¹⁰² Tato forma je z hlediska zaměstnavatelů nejméně přitažlivou variantou opatření směřujících k harmonizaci práce a rodiny.¹⁰³ Mezi negativa této práce patří stírání hranic mezi rodinným a pracovním životem, vyšší stres, práce po večerech a sociální izolace.¹⁰⁴

Sdílení pracovního místa

Sdílení pracovního místa (**job-sharing**) je poměrně nová flexibilní forma zaměstnání a spočívá v dobrovolném rozdělení jednoho pracovního místa mezi 2 či více pracovníků. Tato forma práce není výslovně zákoníkem práce upravena, záleží na zaměstnavateli, jak bude daný systém pracovní doby realizovat. Nepředstavuje výhodu ani pro jednu zúčastněnou stranu, protože na jedné straně komplikuje organizaci práce, snižuje pracovní výkon a přitom nepřináší dostatečný finanční efekt ani zaměstnancům.¹⁰⁵

2.3.4 Další opatření zákoníku práce

Zákoník práce garantuje ještě jiná opatření pro podporu rodinných a pracovních povinností - pracovní volno po dobu ošetřování dítěte mladšího než deset let, pracovní volno po dobu péče o dítě mladší než deset let, které nemůže být z důležitých důvodů v péči dětského výchovného zařízení nebo školy, převedení na jinou práci v době těhotenství nebo mateřství, přestávky ke kojení aj.

---

¹⁰¹ Srov. PLASOVÁ, B. Strategie zaměstnavatelů v oblasti harmonizace..., s. 232.

¹⁰² Práce konaná doma je spojována především s rozvojem nových informačních technologií. Možnost vykonávat pracovní povinnosti zaměstnanců doma uvádí přibližně 13 % organizací. Srov. PLASOVÁ, B. Strategie zaměstnavatelů v oblasti harmonizace ..., s. 235.

¹⁰³ Podle šetření „Muži a ženy v ČR: životní dráhy a mezigenerační vztahy“ (2005) ji vykonávalo jen 6,3 % zaměstnanců a osob samostatně výdělečně činných. V tomto podílu nebyl zjištěn žádný signifikantní rozdíl mezi muži a ženami. Byly však zjištěny genderové rozdíly v souvislosti s životním cyklem. Ženy využívaly flexibilitu práce z domova i ve svém reprodukčním věku, zatímco muži jen v předdůchodovém období. Srov. PLASOVÁ, B. Strategie zaměstnavatelů v oblasti harmonizace ..., s. 235 - 236.

¹⁰⁴ Srov. PLASOVÁ, B. Strategie zaměstnavatelů v oblasti harmonizace ..., s. 236.

¹⁰⁵ Srov. tamtéž, s. 236 - 237.

2.3.5 Služby péče o děti

Služby péče o nejmenší děti do 3 let věku nejsou v ČR příliš rozvinuté. Podrobněji bude o nich pojednáno v další části práce.

2.4 Strategie harmonizace

Z pohledu harmonizace rodiny a zaměstnání lze vymezit dvě hlavní oblasti nesouladu mezi aspiracemi a reálným jednáním. První oblastí je vztah mezi rodinnými a profesními ambicemi (zda požadovaná vzdělanostní a profesní dráha umožňuje mít plánovaný počet dětí a naopak). Druhou oblastí je strategie plnění rodinných a profesních rolí rodiči (zda se v určitém rodinném uspořádání daří plnit uspokojivě obě role).¹⁰⁶

Existují tři podstatná hlediska, jež reprezentují tři paralelní a komplexní rozhodnutí o strategii rodiny. Jde o dělbu práce mezi partnery v oblasti péče o děti a domácnost, o způsob jakým je zajišťována péče o děti a dále forma zapojení na trhu práce.¹⁰⁷ Chování rodičů dětí předškolního věku v intencích sladování rodiny a zaměstnání charakterizuje především to, že volba strategií bývá podřízena ekonomickým tlakům. Zůstat na rodičovské dovolené po několik let a přitom zcela přerušit kontakt s povoláním znamená v případě náročných kvalifikací zvýšené riziko budoucí nezaměstnanosti. Dnešní ženy už většinou nechtějí mateřství obětovat svůj profesní růst, a proto brzo po narození dítěte hledají způsob, jak se po odborné stránce udržovat na úrovni nebo jak se dokonce vrátit zpět do práce. Řešení se nabízí ve větším zapojení otců do bezprostřední péče o děti, ale i ve větší ochotě státu a zaměstnavatelů vyjít rodičům malých dětí vstříc.¹⁰⁸

---

¹⁰⁶ Srov. KUCHAROVÁ V. Harmonizace rodiny a zaměstnání podle formy rodinného soužití. *FÓRUM sociální politiky*, 2008, roč. 2, č. 6, s. 8.

¹⁰⁷ Srov. SIROVÁTKA, T., BARTÁKOVÁ, H. Harmonizace rodiny a zaměstnání ..., s. 77.

¹⁰⁸ Srov. LABUSOVÁ, E. Hlídaní dětí do tří let věku: Velké téma současného rodičovství. Dostupné na WWW: <http://www.evalabusova.cz/clanky/hlidani_deti.php>.

2.4.1 Rozdělení péče o děti¹⁰⁹ mezi rodiče

Uvnitř rodinného systému došlo k prosazení subjektu a teorie smlouvy. Na místo sociálně kontrolovaných mravních a pro jednotlivé role specifických pravidel předmoderní rodiny nastoupila úloha manželské rodiny řídit konkrétní formu rodiny autonomně a smluvně. To vyvolává v rodině řadu konfliktů. Největší počet konfliktů vyplývá z realizace rodinných rolí jednotlivých pohlaví. Tradiční přidělení rolí přestalo být přijatelné, ale schůdné alternativní modely rozdělení rolí nebyly fakticky ještě nalezeny.¹¹⁰

Existují různé typologie uspořádání rodiny a práce.¹¹¹ Haas (2005) rozlišuje tradiční model živitele, modifikovaný model živitele, egalitární model zaměstnání, universální model pečovatele (oba rodiče se stejnou měrou podílejí na péči o děti) a model obrácených rolí.¹¹² Česká populace je ve svých obecných preferencích značně nakloněna egalitárnímu modelu.¹¹³ Reálná dělba práce v českých domácnostech však odpovídá modifikovanému modelu živitele. V ČR je v porovnání se západní Evropou výraznější příklon rodičů k preferenci zajištění péče v rodině, což se projevuje i v orientaci sociální politiky. Nejvíce je preferována péče o děti výlučně v rodině u dětí do 3 let věku. U egalitárního

---

¹⁰⁹ V odborné literatuře se rozlišuje mezi „**care for**“ a „**care about**“ neboli mezi fyzickou, „technickou“ dimenzí péče a jejím emocionálním rozměrem. V každodenní praxi však od sebe tyto dvě roviny jednoduše oddělit nejde právě proto, že se výrazně překrývají a propojují. Srov. CRAIG, L. Does Father Care Mean Fathers Share? A Comparison of How Mothers and Fathers in Intact Families Spend Time with Children. *Gender & Society*, 2006, roč. 20, č. 2, s. 260.

¹¹⁰ ANZENBACHER, *Křesťanská sociální etika*, s. 84

¹¹¹ Např. Leira (2002) rozlišuje tradiční model specializovaných rolí (matka pečovatelka o děti a domácnost, otec živitel), model sekvenčního zaměstnání matek (matka vstupuje na trh práce během období, kdy zaměstnání není v konfliktu s mateřskými povinnostmi) a model partnery sdílených sociálních rolí v oblasti zaměstnání a péče. Gornick a Mayers (2004) uznávají modely uspořádání genderové dělby práce: muž živitel-žena pečovatelka, dva výdělky - žena pečovatelka na částečný úvazek, dva výdělky - stát jako pečovatel, dva výdělky - dva pečovatelé. Srov. SIROVÁTKA, T., BARTÁKOVÁ, H. Harmonizace rodiny a zaměstnání ..., s. 69 - 70.

¹¹² Srov. SIROVÁTKA, T., BARTÁKOVÁ, H. Harmonizace rodiny a zaměstnání ..., s. 69 - 70.

¹¹³ V reprezentativním výzkumu populace ve věku 20 - 40 let „Manželství, práce a rodina“ odpovědělo 43 % mužů a 52 % žen, že „preferují rodinu, kde oba partneři mají stejně náročné zaměstnání a péči o děti a domácnost si dělí rovným dílem“. 44 % mužů a 36 % žen se přiklání k modifikovanému modelu, kde „žena má méně náročné zaměstnání a kde větší část odpovědnosti za děti a domácnost připadá ženě“. 13 % mužů a 12 % žen volilo tradiční model. V případech žen jsou rozdíly podle vzdělání, s vyšším vzděláním u nich narůstá preference egalitárního modelu. Srov. SIROVÁTKA, T., BARTÁKOVÁ, H. Harmonizace rodiny a zaměstnání..., s. 69 - 72.

modelu se objevuje preferovaný způsob péče o děti „mimo rodinu“ ve věku 1 - 2 let v 1,2 % a ve věku 2 - 3 let 8,6 %.¹¹⁴

Úsudek, že faktický stav rozdělení činnosti péče o dítě neodpovídá představám populace, potvrdily i závěry výzkumu „Naše společnost“, ve kterém mapovalo CVVM v rozmezí let 1998 až 2003 reálný stav rozdělení činnosti péče o dítě v populaci. Naše populace se štěpí na dvě skupiny - v čase se zvyšuje jak podíl těch, které deklarují, že se oba na péči podílejí stejně, tak těch, kteří uvádějí, že více pečuje žena. Pro zapojení obou rodičů do péče je stále mnohem více lidí, než je pak fakticky schopno či ochotno rovnoměrné zapojení realizovat.¹¹⁵ Podrobnější údaje uvádí tabulka 2.

Tabulka 2 - Představy o rozdělení a skutečné rozdělení péče o děti v rodině (v %)

Sledovaná rovina/ varianta odpovědi	Muž			Oba stejně			Žena		
	98	00	03	98	00	03	98	00	03
Rok									
Představy o rozdělení činnosti - otázka 1	0	1	1	51	49	59	49	50	40
Skutečné rozdělení činnosti - otázka 2	0	0	1	27	28	36	45	50	57
Rozdíl skutečnost - představa	0	-1	0	-24	-21	-23	-4	0	+17

Zdroj: Rozdělení rolí v rodině, tisková zpráva CVVM, 2003.

Pozn. Otázka 1 zněla: Kdo by měl podle Vás pečovat o děti? Varianty odpovědí byly: rozhodně/spíše muž, oba stejně, spíše/rozhodně žena

Otázka č. 2 zněla: Jak je tomu v rodině, ve které žijete? Kdo pečuje o děti? (Varianty odpovědí jako v předešlém případě.)

Dnešní žena je stejně vzdělaná jako její muž, většinou vstupuje do manželství po zabezpečení začátku své kariéry a svých životních představ. Stírá se rozdíl mezi tzv. mužskými a ženskými pracemi, muži se více podílí na fungování domácnosti a výchově dětí a žena má větší podíl na ekonomickém zabezpečení rodiny než dříve. Jsou kladeny vysoké nároky na oboustranné porozumění a toleranci. V ČR se jen pomalu prosazuje model sdílené péče. Také otců na plný

¹¹⁴ Srov. SIROVÁTKA, T., BARTÁKOVÁ, H. Harmonizace rodiny a zaměstnání..., s. 80.

¹¹⁵ Srov. MAŘÍKOVÁ, H. Genderový aspekt rodičovství, s. 146 - 147.

úvazek je u nás jako šafránu. Nejčastějším důvodem proč čeští otcové zůstávají doma s dětmi na rodičovské dovolené, je vyšší plat matky či její lépe nastartovaná pracovní kariéra.¹¹⁶

2.5 Dopady kombinace zaměstnání a mateřství na výchovu dětí a na rodinný život

Sladění péče o malé děti a domácnost s uplatněním v pracovním životě je většinou Čechů považováno za problematickou oblast. Vyskytuje se obecné přesvědčení, že pokud jsou oba rodiče příliš zaměstnáni, má to dopad na kvalitu života jejich dětí. Lidé v ČR hodnotí dopady kombinace zaměstnání a mateřství na výchovu dětí a rodinný život méně pozitivně než obyvatelé západní a severní Evropy. Polovina populace soudí, že předškolní dítě strádá, pokud žena chodí do zaměstnání. Tento názor více podporují muži.¹¹⁷ Logickým důsledkem je obviňování pracujících matek ze sobectví a nedostatečné péče o děti. Singly této představě oponuje a tvrdí, že naplnění a seberealizace žen v oblastech mimo rodiny nevede k zanedbávání výchovy dětí, naopak tuto výchovu obohacuje. Když se Hašková zabývala příčinami tohoto českého konzervatismu, došla k názoru, že jeho příčinou může být absence druhé vlny feminismu¹¹⁸ a fakt, že všechna opatření k nastolení rovnosti mezi muži a ženami přicházela shora. K posílení konzervativních postojů přispěl pravděpodobně i nárůst konzervativní rétoriky po

---

¹¹⁶ V roce 2006 čerpalo v ČR rodičovský příspěvek 1,36 % mužů. Srov. MPSV. *Národní koncepce podpory rodin s dětmi*, s. 12. Dostupné na WWW:

<http://www.mpsv.cz/files/clanky/7958/Narodni_koncepce_podpory_rodin_s_detmi.pdf>.

¹¹⁷ Postoje naší populace k rodičovství byly zkoumány v mezinárodních šetřeních „Rodina 1994“ a „Rodina a gender role“ z roku 2002. Při porovnání dat z těchto dvou výzkumů lze konstatovat, že na jedné straně dochází u naší populace k mírnému zeslabení akceptace „tradičního“ genderového uspořádání rodičovských rolí a zesiluje akceptace „netradičního“ rodinného uspořádání, ale na druhé straně přetrvává či se dokonce zvyšuje postojová inkonzistence u otázek, které jsou zaměřeny na výkon role matky ve spojitosti s její profesní seberealizací. I když stále více lidí je toho názoru, že „pracující matka“ může se svým dítětem vytvořit stejně vřelý a bezpečný vztah jako matka, která není zaměstnaná“ poměrně značná část dotazovaných (téměř polovina) spojuje výkon placené práce ženou se strádáním, ať jen dítěte či dětí, nebo dokonce rodiny jako celku. Matka je stále považována za důležitou tvůrkyni „citového zázemí v rodině“ a osobu pečující a starající se o druhé. Progresivnější postoje zastávají ženy, lidé mladí ve věku 20-30 let, vzdělanější (s vysokoškolským vzděláním), svobodní a bydlící ve větších městech (nad 100 tisíc obyvatel). Srov. MAŘÍKOVÁ, H. *Genderový aspekt rodičovství*, s. 145.

¹¹⁸ Druhá vlna feminismu prosazovala práva na placenou práci, práva na genderově nediskriminující odměnu za práci, práva na všeobecně dostupná zařízení pro péči o předškolní děti apod. Srov. JANEBOVÁ, R. *Sociální problémy z aspektu gender*, s. 29.

roce 1989, kdy se objevily výzvy ženám k přirozenému návratu do domácností k rodinným povinnostem. Tím došlo ke zpětnému posílení percepce mužů jako hlavních živitelů rodin a nezaměstnanost žen začala být bagatelizována.¹¹⁹

K diskusím o emancipaci žen se přidávají debaty ohledně zájmu dítěte, který je v populárním diskursu často prezentován jako protikladný ve vztahu k odmítnutí restriktivních genderových rolí, jinými slovy emancipace žen je přímo spojována s nedostatečnou péčí věnovanou dětem. Tato interpretace v první řadě zcela opomíjí muže a jejich roli v péči. Rovnocenná participace žen a mužů na péči totiž vyznívá bezpochyby v souladu se zájmy dítěte a celé společnosti. Nadto ovšem, jak na základě psychologických studií dokládá Martin Dornes, kvalita vazby mezi rodičem a dítětem není ohrožena tím, že pečující rodič začne pracovat ve chvíli, kdy jsou dítěti dva roky (navíc ohrožení této vazby nebylo jednoznačně prokázáno ani při dřívějším nástupu rodiče do zaměstnání). Naopak Dornes argumentuje tím, že kvalitní nerodičovská péče může vyvážit nízkou kvalitu péče rodičovské (nikoli ve smyslu času, ale spíše emocionální podpory, rozvoje schopností dítěte a socioekonomického zabezpečení). Podpora veřejných institucí péče o děti tak souzní s požadavky sociální spravedlnosti. Nedostatek péče tudíž není paradoxním důsledkem emancipace žen, nýbrž postupující individualizace odpovědnosti, nedostatečné institucionální podpory v rámci sociálního státu a nedostatečné či žádné participace mužů na péči.¹²⁰

Žena je činitelem, který se podílí spolu s mužem na zabezpečování materiálních potřeb rodiny. Tím se změnil i vztah mezi mužem a ženou. Žena se stala po materiální stránce rovnocenným partnerem svého muže, což má pochopitelně významné důsledky v její psychické a etické oblasti. Tím, že pominul vztah naprosté závislosti, zmizel u ženy pocit nadvlády muže a jejího celoživotního připoutání k němu. Z toho plyne snaha o vlastní nazírání na svět a touha prosazovat jej jak ve vztahu k životnímu partnerovi, tak ve vztahu ke společným zájmům a povinnostem, především k výchově dětí.¹²¹

---

¹¹⁹ Srov. JANEBOVÁ, R. *Sociální problémy z aspektu gender*, s. 29.

¹²⁰ Srov. PRISCHING, M. Familie in der Stressgesellschaft. *Zur Debatte*, 2003, roč. 33, č. 7, s. 19 - 20.

¹²¹ Srov. BĚLINOVÁ, L. *Kapitoly ze sociologie výchovy: Rodina- výchova k rodičovství*, s. 56.

2.6 Problémy s harmonizací práce a rodiny a jejich důvody

Zhruba třetina žen a necelá polovina mužů, kterých se rodinná a pracovní zátěž týká, uvedla, že mají problémy s její harmonizací. Jedna třetina žen uvedla, že největší problémy měla v období do 6 let dítěte. Mezi nejčastější **příčiny problémů** s harmonizací rodiny a práce patří častá nemocnost dítěte, nedostupnost zařízení služeb péče o děti, nedostupnost výpomoci od prarodičů a neochota partnera podílet se na práci o domácnost na péči o děti.

Naopak **k příznivým okolnostem**, které přispívají k pocitu rodičů, že zvládají pracovní a rodinné povinnosti bez problémů, patří:

a) v oblasti v zaměstnání:

- práce na zkrácený úvazek, volná pracovní doba, sdílení pracovního místa, možnost pracovat doma,

b) v rodině:

- partner je ochoten se podílet zásadním způsobem na péči o děti,
- partner je ochoten si rozdělit rovnoměrně práci o domácnost,
- partner je ochoten vzít celou odpovědnost za chod domácnosti na sebe,

c) ve sféře služeb:

- využívání další osoby pro hlídání dětí (placená služba nebo prarodiče) zásadním způsobem,
- existence veřejného zařízení pro hlídání dětí,
- využívání osoby, která vykovává zásadním způsobem podíl práce v domácnosti.¹²²

Úsilí o dosažení rovnosti mužů a žen v jejich profesním i osobním životě má konkrétní vliv na snížení nezaměstnanosti rodičů, a to zejména matek malých dětí. Starost o dítě může být díky vhodné politice mainstreamingu rozložena tak, aby se i ženy mohly věnovat profesní kariéře.¹²³

¹²² Srov. KRÍŽKOVÁ, HAŠKOVÁ, H. *Průzkum veřejného mínění o postavení žen na trhu práce*, s. 19 - 20. Dostupné na WWW: <<http://www.mpsv.cz/files/clanky/957/zprava.pdf>>.

¹²³ Srov. MATOUŠEK, O. *Sociální práce v praxi*, s. 308.

Mezi faktory ovlivňující zaměstnanost žen s malými dětmi patří nejen institucionální bariéry, nerovná dělba neplacené práce a péče v domácnosti, charakter dostupných pracovních míst a diskriminační chování na straně zaměstnavatelů, ale i vliv kulturního kontextu na představu žen o tom, kdo je „dobrá matka“ a jak by role matky měla být vykonávána. Ženy, které se snaží o dřívější návrat na pracovní trh, než je ve společnosti standardní, někdy zmiňují pocit viny, že nejsou mateřstvím stoprocentně naplněné tak, jak je ve společnosti očekáváno.¹²⁴

Konfliktní vztahy mezi rodinnými rolemi a požadavky zaměstnání jsou tedy podmíněny kulturně, strukturálně a institucionálně, a proto nabývají různých rozměrů a podob v různých zemích, sociálních kontextech i rozdílných podmínkách. Jakkoliv jsou volby při hledání cest naplnění rodinných a profesních aspirací a při sladování těchto dvou sfér limitovány vnějšími okolnostmi, jedinec (především matka) je činí z hlediska toho, jak se tyto okolnosti promítají do aktuální rodinné a osobní situace.¹²⁵

3. SLUŽBY PÉČE O DĚTI DO TŘÍ LET

Podle Evropské komise je zajištění denní péče o děti jedním z rozhodujících nástrojů propojení rodinných a profesních rolí. Také analýzy OECD podtrhují význam opatření zajišťujících denní péči o děti jako součásti státní politiky. Studie od D'Addio a D'Ercole poukazuje na pozitivní efekt podpory denní péče o malé děti, a to za předpokladu, že je tato péče finančně i prostorově dostupná, že je organizovaná podle potřeb rodičů a poskytuje služby v žádoucí kvalitě.¹²⁶

---

¹²⁴ Srov. BARTÁKOVÁ, A. Problémy přechodu žen na trh práce po rodičovské dovolené. In SIROVÁTKA, T., HORA, O. (EDS.) *Rodina, děti a zaměstnání v české společnosti*, s. 191.

¹²⁵ Srov. KUCHAROVÁ, V. Harmonizace rodiny a zaměstnání podle formy rodinného soužití, s. 8. *FÓRUM sociální politiky*, 2008, roč. 2, č. 6, s. 8 - 14.

¹²⁶ Srov. KUCHAROVÁ, V. (Ed.) *Zmapování dostupnosti a podmínek pobytu dětí v jeslích, mateřských školách, školních družinách a obdobných zařízeních a jiných neinstitucionálních forem péče o děti v ČR včetně identifikace překážek jejich využívání s návrhy možných opatření k jejich rozvoji*, s. 12. Dostupné na WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/4352>>.

V ČR byla v minulosti vybudována rozsáhlá a silně dotovaná síť státních zařízení pro děti předškolního věku, včetně jeslí pro nejmenší děti, která sloužila k zabezpečení jednoho z hlavních politických cílů v minulém režimu, jímž bylo dosažení co nejvyšší zaměstnanosti žen. Dnes se model začlenění žen na trh práce změnil. Byl posílen model přerušené kariéry, a to rozšířením období, na které je pracovní kariéra ženy přerušena, tj. do doby, kdy dítě dosáhne věku tři až čtyři roky. Nadále jsou státem podporovány mateřské školy pro děti ve věku od 3 do 6 let, které jsou součástí školského systému (i když došlo také k jejich poklesu). Naproti tomu byly výrazně omezeny kapacity jeslí pro děti ve věku do 3 let, což bylo do značné míry důsledkem toho, že je stát přestal dotovat, protože se zaměřil na podporu individuální péče o děti tohoto věku. Cílem bylo umožnit ženám zůstat co nejdéle doma s malými dětmi. Budování moderního systému péče o předškolní děti, který ženám umožňuje bezproblémový návrat do zaměstnání, zůstalo kdesi stranou zájmu.

Omezení jeslí bylo českou populací přijato jako přiměřené. Pro většinu české populace bylo legitimní „pedagogické“ a „psychologické“ zdůvodnění prodloužené péče o dítě v rodině. K tomuto přesvědčení velkou měrou přispěly i negativní zkušenosti s kvalitou péče o děti v jeslích získané v minulém režimu.¹²⁷ Známý je výrok Matějčka: „Z hlediska vývojové psychologie je mezi batoletem a dítětem předškolního věku rozdíl epochy. Jesle jsou zařízením pro dospělé a děti by si je samy nikdy nevymyslely, kdežto mateřská škola je zařízením pro děti a děti by si ji vymyslely, i kdyby v dnešní podobě nebyla. Prostě ji potřebují.“¹²⁸ Opodstatněnost oddělování péče do tří a od tří let je ale diskutabilní. Faktem je, že děti do 3 let věku mají většinou odlišné nároky než děti starší. Je ale nutné přihlídnout i k tomu, že vývoj dítěte je v předškolní době individuálně odlišný. Některé dítě mladší 3 let plně vyhovuje požadavkům MŠ a mohlo by být do MŠ umístěno se staršími dětmi a naopak, některé dítě starší 3 let není pro docházku do MŠ ještě zdaleka zralé.

---

¹²⁷ Srov. SIROVÁTKA, T. Rodinné chování a rodinná politika v České republice. In MAREŠ, P., POTOČNÝ T. (eds.) *Modernizace a česká rodina*, s. 55.

¹²⁸ MATĚJČEK, Z. *Co kdy a jak ve výchově dětí*, s. 47.

3.1 Problémové oblasti služeb péče o děti mladší 3 let

V současné době se ukazuje, že v celém systému služeb péče o děti je řada problémových oblastí a nedostatků. Existují zde velké regionální i sociální rozdíly vzhledem k dopadům na možnosti sladování rodinných a profesních rolí v případě nedostupnosti denní péče. Omezená dostupnost zařízení denní péče se zejména v některých lokalitách a u některých socio-profesních skupin promítá do možnosti zaměstnání matek malých dětí.¹²⁹ Mnohé obce, které rušily z důvodu prudkého poklesu porodnosti v minulých letech tato zařízení, řeší na základě současného vzestupu porodnosti¹³⁰ problém nedostatečného institucionálního zabezpečení péče o nejmladší generaci ve své obci.

3.1.1 Nabídka versus poptávka

Pro zhodnocení skutečné situace v nabídce a využívání služeb denní péče o děti mladší 3 let neexistují relevantní reprezentativní souhrnná data. Jediné reprezentativní údaje lze získat o počtu dětí v jeslích. Vzhledem k jejich nepatrnému počtu a výjimečnému umístění ve velkých městech je ale nelze dost dobře vztahovat k jiným údajům a publikovaná data nemohou být náležitě tříděna. Situaci komplikuje i nedostatek kvantitativních informací o alternativní péči o takto malé děti. O odmítnutých žádostech o péči o děti do 3 let není vedena žádná oficiální evidence.¹³¹

V mezinárodní srovnávací analýze¹³² rozsahu denní péče pro děti zpracované Evropskou komisí je ČR kritizována, že má velmi nízký podíl dětí navštěvujících denní zařízení péče o děti. V mimorodinné péči o děti do 3 let je dokonce ČR podle tohoto mezinárodního srovnání na posledním místě v EU. To odpovídá i statistickým datům, jež byly zjištěny výzkumy prováděnými v ČR

---

¹²⁹ KUCHAROVÁ, V. (Ed.) *Zmapování dostupnosti ...*, s. 12. Dostupné na WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/4352>>.

¹³⁰ V roce 2008 se narodilo v ČR 119 570 dětí, což je o cca 5 tisíc dětí více než v roce 2007. Je to nejvyšší počet za posledních 15 let. Hodnota úhrnné plodnosti se zvýšila na 1,5. Srov. *Zdravotnictví České republiky 2008 ve statistických údajích*, s. 7.

¹³¹ Srov. KUCHAROVÁ, V. (Ed.) *Zmapování dostupnosti ...*, s. 29. Dostupné na WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/4352>>.

¹³² *Implementation of the Barcelona objectives concerning childcare facilities for pre-school-age children*. Brusel, Evropská komise 2008.

v letech 2005 a 2006 (HRZ05 a RZV06) a které uvádějí, že asi jen cca 2 % dětí dané věkové skupiny navštěvovalo předškolní zařízení. Tyto výzkumy dále ukázaly, že v těchto letech nebyl celkově velký zájem rodičů o služby denní péče pro děti do 3 let věku. Malý zájem byl do značné míry způsoben délkou placené rodičovské dovolené a vedle toho i hodnotově normativním přístupem rodičů. Malý zájem však neznamená, že některé požadavky rodičů nezůstaly neuspokojeny. Jak ukazuje tabulka 3, existuje jistá diskrepance mezi představami rodičů a skutečnou situací.¹³³

Tabulka 3 - Preference a využití služeb péče o děti rodinami s dítětem podle věku dítěte

Věk dítěte (počet respondentů odpovídajících na otázku)	Preferovali		Využili	
	placené hlídání doma	jesle/mateřská škola	hlídání doma	jesle/MŠ*
Do 11 měsíců (1343)	0 ze 2	0 ze 2	0 ze 4	1 ze 4
1-2 roky (1340)	3 z 10	0 z 10	2 ze 6	0 ze 6
2-3 roky (1335)	7 z 23	1 z 23	1 z 51	16 z 51 (31 %)
3-4 roky (1349)	13 z 57 (23 %)	18 z 57 (32 %)	3 z 462 (1 %)	317 z 462 (69 %)
Starší 4 let (1341)	12 z 50 (24 %)	15 z 50 (30 %)	5 z 892 (1 %)	679 z 892 (76 %)

Zdroj: Data výzkumu HRZ05.

Pozn. Vzhledem k malým počtům, nelze všechny údaje smysluplně vyjádřit v procentech.

Podle anketního šetření provedeného v roce 2008 převládá v obecném povědomí názor¹³⁴, že denní zařízení pro děti, včetně jeslí, patří k dnešnímu životu

¹³³ Srov. KUCHAROVÁ, V. (Ed.) *Zmapování dostupnosti ...*, s. 28. Dostupné na WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/4352>>.

¹³⁴ Obecný pohled na problémy se zajišťováním denní péče o děti zjišťovalo anketní šetření agentury DEMA „Problémy a potřeby rodičů“ v březnu 2008 (dostupné na WWW. aperio.cz). Více než polovina respondentů považovala nabídku služeb pro rodiny s dětmi za problémovou (64 % rodičů s dětmi do 3 let se potýká s problémem jejich nedostatečné nabídky). Kritika se týkala nedostatečné nabídky jeslí a MŠ. Zmíněna byla i snížená ochota vycházet vstříc potřebám rodičů ohledně věku přijímaných dětí, otevíracích hodin, dostupnosti zařízení o prázdninách aj. Srov. KUCHAROVÁ, V. (Ed.) *Zmapování dostupnosti ...*, s. 21.

a že by měla být tato zařízení bez problémů dostupná všem rodičům. Poskytování tradičních forem institucionální péče se chápe jako nárokové, přitom ale skutečná poptávka není plošná. Vedle toho roste i zájem o alternativní formy péče, který je vyvolán dvěma soubory příčin. Prvním soubor příčin tvoří limity využití tradičních forem denní péče, které jsou způsobené některými nepružnými stránkami a formalizovanými povinnostmi zřizovatelů zařízení. Současně dochází ke změně poptávky v souvislosti s rostoucí flexibilitou zaměstnání a dynamičností denního života. Lidé mj. reagují diferenciací požadavků na kvalitu a obsah péče. Jiné nároky na výchovné aktivity mají majetnější sociální vrstvy, jiné sociálně slabší vrstvy, pro něž mají tato zařízení hlavně sociální funkci.¹³⁵

Subjektivní aspekty poptávky po zařízeních denní péče jsou tedy primárně určovány preferencemi rodičů z hlediska hodnot rodin a zaměstnání a v návaznosti na to zajištěním optimální péče o děti. Pokud péči nezvládá zajistit rodina z důvodu zaměstnanosti rodičů a barier využití vnitro-rodinné výpomoci (nebo je taková forma z různých důvodů zamítána), přicházejí na řadu formy péče institucionální nebo individuální poskytované nerodinnou osobou.¹³⁶

Poptávku po zařízeních denní péče do 3 let věku ovlivňuje i řada objektivních podmínek, z nichž základní tvoří demografická struktura společnosti na celkové a na regionální úrovni a míra zaměstnanosti žen-matek dětí tohoto věku, také včetně regionálních rozdílů.¹³⁷ Ačkoliv můžeme vzhledem k demografickému vývoji očekávat, že současný trend zvýšené úhrnné míry plodnosti má omezené trvání, lze předpokládat, že poptávka po nabídce různých typů péče o dítě bude v příštích letech vysoká, a to zejména s ohledem na zavedení třírychlostního modelu pobírání rodičovského příspěvku, kdy důvodem jeho zavedení byla právě snaha nabídnout rodičům možnosti zvolit si z různých strategií harmonizace pracovního a rodinného života.¹³⁸ Jako problém se zde ukazuje to, že zavedení více-rychlostní rodičovské dovolené nepředcházelo

---

¹³⁵ Srov. KUCHAROVÁ, V. (Ed.) *Zmapování dostupnosti ...*, s. 20. Dostupné na WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/4352>>.

¹³⁶ Srov. tamtéž, s. 21.

¹³⁷ Srov. tamtéž, s. 15.

¹³⁸ Srov. MPSV. *Soubor prorodinných opatření – Prorodinný balíček*, s. 31. Dostupné na WWW: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/5898/komplet_balik.pdf>.

systematické řešení a vznik kvalitních zařízení péče o děti do tří let.¹³⁹ Oblast péče o děti do tří let nerodičovskou osobou byla po roce 1989 zcela opomíjená, finančně podhodnocená a legislativně zakonzervovaná.

Z výše uvedených údajů i z poznatků z praxe je zřejmé, že existuje nesoulad mezi poptávkou a nabídkou služeb denní péče. K hlavním zdrojům tohoto nesouladu patří:

- změna demografického chování (nárůst úrovně porodnosti),
- změny v systému denních zařízení péče o děti, které reagovaly na pokles úrovně porodnosti v předchozích letech,
- přesun odpovědnosti za zřizování jeslí na obce, a to bez nároku na finanční podporu státu,
- malá nabídka alternativních forem denní péče,
- nedostatečná motivace zaměstnavatelů zřizovat zařízení denní péče o děti,
- finanční náročnost soukromých zařízení denní péče,
- chybějící tradice v poskytování individuální péče v domácnosti.¹⁴⁰

3.1.2 Institucionální rámec služeb denní péče o děti

Institucionální rámec služeb denní péče o děti je poznamenán tím, že je vytvářen v rámci několika resortů. Především je to resort zdravotnictví, resort školství a v menší míře i resort práce a sociálních věcí. Přitom právní normy určující pravidla pro působení místních samospráv jsou vytvářené v resortu financí a vnitra. Tento fakt přispívá k tomu, že celý systém denní péče o děti není náležitě propojen v zájmu pokrytí různorodé poptávky po těchto službách.¹⁴¹

„Celkové institucionální a legislativní podmínky a struktura služeb denní péče o děti dostatečně nereflektují změny v rozsahu a struktuře poptávky.“¹⁴²

---

¹³⁹ O tom, že nabídka služeb pro děti mladší 3 let neodpovídá poptávce ze strany rodičů, svědčí i údaj, že MŠ navštěvovalo v roce 2006 26 % dětí mladších tří let (23 849). V posledních letech, kdy porodnost stoupá, již mateřské školy z kapacitních důvodů děti mladší 3 let většinou nepřijímají, čímž se situace ještě zhoršuje.

Srov. MPSV. *Soubor prarodinných opatření – Prarodinný balíček*, s. 22 a 25. Dostupné na WWW: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/5898/komplet_balik.pdf>.

¹⁴⁰ Srov. KUCHAROVÁ, V. (Ed.) *Zmapování dostupnosti ...*, s. 28.

¹⁴¹ Srov. tamtéž, s. 33.

¹⁴² Tamtéž, s. 35.

Obecným důvodem jsou jak rozpory mezi různými aspekty péče, tak v přístupech zúčastněných subjektů.¹⁴³ Je nezbytně nutné institucionální rámec služeb péče o děti přehodnotit. Péči o zdravé děti je vhodné svěřit resortům sociálních věcí a školství, neboť služby denní péče o děti plní nejen funkci sociální (ohlídání dětí zejména v době, kdy jsou rodiče v zaměstnání), ale i funkci vzdělávací a výchovnou.¹⁴⁴

3.1.3 Důvody proč rodiče potřebují služby péče o děti mladší 3 let

Často diskutovanou otázkou je to, zda a proč potřebují rodiče pro tak malé děti služby péče o děti. Dostupnost služeb péče o děti do jisté míry ovlivňuje časování návratu pečujícího rodiče z rodičovské dovolené do zaměstnání. Mezi dostupností zařízení péče o děti a možnostmi výdělečného zaměstnání pro rodiče existuje přímý vztah. Tato zařízení umožňují rodičům mít a zachovat si výdělečné zaměstnání, zlepšit si kvalitu života a odstranit hlavní překážku, která jim ztěžuje svobodné organizování času.¹⁴⁵ Služby denní péče však už nepožadují jen rodiče, kteří s ohledem na své zaměstnání potřebují zaopatřit děti v pracovní době. Tyto služby jsou dnes chápány i jako pomoc rodičům obecně.

Konkrétní důvody, proč rodiče potřebují služby péče o dítě mladší 3 let, jsou různé. Naprostá většina rodičů se shoduje v tom, že potřebuje někdy takto malé dítě pohlídat. Podle šetření Gender Studies se jedná nejčastěji o několik dnů v měsíci, u třetiny matek i o několik dnů v týdnu. Jen necelá pětina žen uvedla, že potřebují pohlídat dítě jen zcela výjimečně. Na potřebu hlídání reagovaly často i matky, které v průběhu rodičovské dovolené nepracují (např. potřeba krátkodobého pohlídání dětí, studium, potřeba dětí být v kolektivu, onemocnění člena rodiny pečujícího o dítě). Jako důvody potřeby krátkodobého hlídání dítěte

¹⁴³ Srov. KUCHAROVÁ, V. (Ed.) *Zmapování dostupnosti ...*, s. 28. Dostupné na WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/4352>> .

¹⁴⁴ Rada vlády pro rovné příležitosti žen a mužů zpracovala v roce 2008 doporučení systémového řešení denní péče o děti. Minulá vláda uložila v březnu 2009 dotčeným ministerstvům systémové řešení připravit. Po změně vlády a se však ministerstva svorně shodla na tom, že z důvodu špatné ekonomické situace se nic měnit nebude. Srov. *Usnesení vlády č. 223*. Dostupné na WWW:

<[http://www.vlada.cz/assets/ppov/rada-pro-rovneprilezitosti/dokumenty/uv090302-0223---](http://www.vlada.cz/assets/ppov/rada-pro-rovneprilezitosti/dokumenty/uv090302-0223--->)> .

¹⁴⁵ Srov. *Zpráva Komise Radě...* Dostupné na WWW:

<<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52008DC0638:CS:HTML>> .

rodiče často uváděli pohlídání dětí v době návštěvy lékaře, vyřízení věcí na úřadech, absolvování vzdělávání, výkon zájmových aktivit, náhlé onemocnění člena rodiny pečujícího o dítě. Nejčastějším důvodem využití pravidelné denní služby je však stále nástup rodiče do zaměstnání.¹⁴⁶

Důvody volby rodiče dítěte raného věku, že nastoupí do zaměstnání, jsou rozličné – od finančních důvodů po potřebu seberealizace rodiče pečujícího o dítě (tedy zejména matky). „Otázkou zůstává, zda je rozhodnutí práce či rodina jenom volbou, nebo zda se odehrává pod tlakem vnějších okolností.“¹⁴⁷ Pro některé rodiče nejde o volbu, nýbrž o nutnost.

V zájmu udržení profesního růstu a nabytých profesních kvalit a zkušeností je nutné rodičům umožnit, aby si v průběhu péče o malé dítě udrželi kontakt se zaměstnáním a mohli se dál profesně rozvíjet. Zaměstnanci, kteří si udrží profesní kvalifikaci i po dobu péče o dítě, případně si ji zvýší, nebudou pro zaměstnavatele představovat riziko „neefektivní investice“. Poptávka se bude zvyšovat zejména u vysokoškolsky vzdělaných žen, které často nechtějí nebo si z nejrůznějších důvodů nemohou dovolit absolutní přerušování pracovní kariéry po dobu 3 – 4 let nebo v případě opakovaných porodů i 6 a více let. Dalším úkolem služeb péče o dítě mladší 3 let, který nelze v dnešní době podceňovat, je podpora snahy rodičů zlepšit finanční zabezpečení rodiny výdělečnou aktivitou např. v situaci splácení hypotéčního úvěru.¹⁴⁸ Lze tím v některých případech zabránit i rozpadu rodiny z důvodu nezvládnutí finančních těžkostí v rodině.

Rozvoj zařízení péče o děti předškolního věku umožňuje rodičům se svobodně rozhodnout, jak naložit se svým časem, a lépe si tak sladit pracovní a rodinný život. Týká se to především žen, které v důsledku nedostatku možností, jak dosáhnout tohoto sladění, jsou častěji než muži nuceny odejít z trhu práce či pracovat za podmínek, jež jim neumožňují naplno využívat svých schopností.¹⁴⁹

---

¹⁴⁶ Srov. KOLÁŘOVÁ, J. (ed.). *Klíč k jeslím*, s. 4.

¹⁴⁷ Srov. tamtéž, s. 4.

¹⁴⁸ Srov. MPSV. *Soubor prarodinných opatření – Prarodinný balíček*, s. 31. Dostupné na WWW:<http://www.mpsv.cz/files/clanky/5898/komplet_balik.pdf>.

¹⁴⁹ Srov. tamtéž, s. 31.

3.1.4 Kvalita poskytované péče

Při rozhodování rodičů, jaké zařízení si pro své dítě vyberou, hraje významnou roli kvalita zařízení péče o děti. To zahrnuje různé aspekty, např. druh nabízené služby, standardy kvality, počet pracovníků a jejich vzdělání. Zajištění minimální kvality pro všechny je rovněž otázkou rovných příležitostí, a to jak pro děti, tak pro rodiče. Diverzifikace způsobů péče, zvláště ve formě soukromých jeslí nebo péče o děti v domácnostech, rozšiřuje sice pro rodiče škálu výběru, ale znesnadňuje kontrolní postupy kvality péče poskytované dětem. Hašková uvádí: „Co se týče současného směřování politiky péče v ČR, považuji za pozitivní fakt, že se nad tímto tématem začala vést veřejná diskuze. Pozornost by se měla však namísto nekonečného opakování otázky - zařízení péče o předškolní děti ano či ne – zaměřit na propracování koncepce institucí denní péče o předškolní děti tak, aby tyto instituce poskytovaly kvalitní, důvěryhodnou, kontrolovatelnou a finančně i časově dostupnou péči o děti.“¹⁵⁰ Zvýšení kvality služeb péče o děti mladší tří let může eliminovat i hrozby psychologů, které se týkají nevhodnosti péče o takto malé děti jinou než rodičovskou osobou.¹⁵¹

3.1.5 Mezinárodní kritika ČR

Otázka zabezpečení péče o děti do 3 let věku v ČR není kritizována jen na domácí půdě, ale je, jak již bylo zmíněno výše, i předmětem mezinárodní kritiky. Evropská rada na svém zasedání v Barceloně v březnu 2002 vyzvala členské státy EU, že by měly odstranit překážky účasti žen na trhu práce a s přihlédnutím k poptávce po zařízeních péče o děti a struktuře nabídky těchto služeb na vnitrostátní úrovni usilovat o to, aby do roku 2010 byly schopny poskytovat péči pro nejméně 90 % dětí ve věku od tří let do věku povinné školní docházky a pro nejméně 33 % dětí mladších tří let“. Tyto tzv. „barcelonské cíle“ jsou nedílnou součástí evropské strategie pro růst a zaměstnanost a mají zvýšit míru zaměstnanosti mladých rodičů, zejména žen, a přispět tak k větší rovnosti žen

---

¹⁵⁰ LABUSOVÁ, E. Potřebujeme jesle? Dostupné na WWW: <http://www.evalabusova.cz/rozhovory/h_haškovou.php>.

¹⁵¹ Srov. KOLÁŘOVÁ, J. (ed.). *Klíč k jeslím*, s. 2.

a mužů.¹⁵² Státy by na národní úrovni měly hledat a zkoušet vhodné možnosti harmonizace pracovních a rodinných povinností především u žen, aby nečelily takovému znevýhodnění v kvalifikaci, na pracovním trhu, a tak v konečném důsledku nebyly finančně závislé na partnerovi. V EU bylo rozhodnuto, že se v období 2007- 2013 pro účely sladování práce a rodiny ze Strukturálních fondů a Evropského zemědělského fondu pro rozvoj venkova investuje odhadem 2,4 miliard eur a že plnění cílů se bude průběžně kontrolovat ve zprávách na podkladě národních zpráv o reformách.¹⁵³

Zatím poslední hodnotící zpráva Evropské komise z roku 2008 konstatuje, že cíl vytyčený pro věkovou skupinu mladších tří let splňuje zatím jen pět členských států (Dánsko, Nizozemí, Švédsko, Belgie, Španělsko), které přesáhly 33 %. Pět dalších států (Portugalsko, Velká Británie, Lucembursko Francie, Irsko) se této hranici blíží. Sedm dalších zemí (Finsko, Itálie, Kypr, Estonsko, Německo, Itálie, Lotyšsko) se pohybují mezi 16 – 26 %. 8 zbylých států (Řecko, Maďarsko, Slovensko, ČR, Rakousko, Polsko, Litva) jsou pod hranicí 10 % a méně. V hodnotící zprávě se dále uvádí, že tříletý systém rodičovské dovolené zavedený v ČR je příliš dlouhý¹⁵⁴ a doporučuje se ČR, že by vládním cílem měla být kombinovaná mateřská a otcovská dovolená v délce dvou let nebo kratší. A to navzdory tomu, že je česká vláda přesvědčena, že zavedený systém reflektuje společenské výhody péče o děti, která je zajišťována rodiči a zdůrazňuje výsledky

---

¹⁵² Někdy dochází k nedorozumění a „barcelonské cíle“ jsou vysvětlovány jako nátlak EU na rodiče dětí, aby místo individuální péče využívali péči institucionální. Hana Hašková k tomu říká: „Barcelonská kritéria by neměla být v žádném případě vykládána jako nátlak EU na rodiče, aby využívali nerodičovské péče o předškolní děti, pokud nechtějí. Barcelonská kritéria jsou v daném kontextu deklarací států EU, že budou podporovat dostupnost formální péče o děti, nikoliv zavádět povinnost využívání formální péče o děti.“ LABUSOVÁ, E. Potřebujeme jesle? Dostupné na WWW: <http://www.evalabusova.cz/ankety/co_znamenava_rodina.php>.

¹⁵³ Srov. *Zpráva Komise Radě*.... Dostupné na WWW:

<<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52008DC0638:CS:HTML>>

¹⁵⁴ Odchod rodičů (tedy především žen) z trhu práce při využití pobírání rodičovského příspěvku v maximálním rozsahu snižuje jejich vyhlídky se vrátit zpět. ČR má v současnosti ve srovnání s původními zeměmi EU - 15 nadstandardně dlouhou rodičovskou dovolenou a čeští rodiče mohou využít extrémně dlouhou dobu pobírání poměrně vysokého rodičovského příspěvku. Tímto uspořádáním může docházet k vyvázání pečující osoby z chráněných pracovních vztahů. Pokud se totiž pečující osoba nevrátí v okamžiku vypršení rodičovské dovolené do zaměstnání, zaměstnavatel není dále legislativně zavázán garantovat původní pracovní místo. Takové uspořádání nenacházíme v žádné zemi původní EU – 15. Srov. BARTÁKOVÁ, A. Problémy přechodu žen na trh práce po rodičovské dovolené, s. 177.

výzkumů, které obhajují rodičovskou péči o děti. Zkrácení rodičovské dovolené a zajištění denní péče o děti předpokládá větší úsilí odpovědných míst v podpoře služeb péče o děti.¹⁵⁵

Minulá vláda využila předsednictví ČR v EU k tomu, aby se znovu debatovalo v EU o obsahu a smyslu „barcelonských cílů“ a přichystala k debatě tzv. „12 bodů“, které představila na tiskové konferenci v únoru 2009 u příležitosti pražského zasedání ministrů pro otázky rodinné politiky EU. Obsah těchto bodů je uveden v příloze I. Vládou navrhované připomínky však nebyly ostatními státy akceptovány a „barcelonské cíle“ zůstaly nezměněny. Je na našich politicích, zda půjde ČR nadále svojí cestou, nebo zda se nad situací v ČR opět zamyslí a budou doporučení EU v Česku alespoň částečně realizovat.

3.2 Formy péče o děti do 3 let v České republice

Na jedné straně existují v ČR rodiny, které upřednostňují celodenní rodičovskou péči o děti do jejich tří nebo i čtyř let. Na druhé straně je zde i řada rodin, v nichž se rodiče chtějí nebo z ekonomických důvodů musí vrátit do svého zaměstnání dříve než po dosažení třetího roku věku dítěte. Tyto rodiny by měly mít k dispozici různé formy péče o děti, aby si mohly vybrat tu, která jim nejlépe vyhovuje. Každá forma péče má své klady, ale i zápory. Při rozhodování, jakou alternativu péče o dítě zvolí, zvažují rodiče různé okolnosti, jako je charakter a věk dítěte, finanční, časová a fyzická dostupnost, kvalifikace pečovatelek, ztráta nároku na rodičovský příspěvek apod.¹⁵⁶

3.2.1 Péče o dítě poskytovaná rodinou

Jde o péči poskytovanou rodičovskou osobou zpravidla s pomocí péče prarodičů nebo jiných příbuzných či známých. Klady péče poskytované v rodině a její nezastupitelnost v prvních rocích života jsou všeobecně známé a veřejností uznávané. Během prvního roku života se citové vazby dítěte soustřeďují převážně kolem „mateřské osoby“, která je v jeho blízkosti. Postupně se citové

¹⁵⁵ Srov. *Zpráva Komise Radě...* Dostupné na WWW: <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52008DC0638:CS:HTML>

¹⁵⁶ Srov. LABUSOVÁ, E. *Potřebujeme jesle?* Dostupné na WWW: http://www.evalabusova.cz/rozhovory/h_haškovou.php.

a společenské vazby dítěte rozšiřují, diferencují se, ale také spojují a soustřeďují se ve větší celky. Dítě dospěje k představě rodiny a domova. Dítě poznává nejen vztah matky a otce k sobě, ale i vztah těchto dvou blízkých k sobě navzájem. Je to vlastně podmínka, aby si mohlo uvědomit svou vlastní svébytnost, své vlastní já. Psychotická zkoumání totiž ukázala, že vědomí vlastního já se nevytváří jen ve vztahu já a ty, ale že je k tomu potřebné ještě někoho třetího. Je-li ještě někdo čtvrtý a pátý, je to jen k dobrému. Jen jich nesmí být pro dítě nepřehledná řada s nepřehlednými funkcemi, jako je tomu například v dětském domově. Svět lidí je pro dítě pak příliš proměnlivý. Od dvou let se z hlediska přiměřené sociální stimulace stává nevýhodou, je-li dítě vychováváno osamělým rodičem. Ne proto, že by bylo snad nějak zanedbáváno, ale proto, že mívá méně příležitostí poznávat různost a mnohotvárnost mezilidských vztahů. Příliš dlouho zůstává na úrovni já a ty, takže jeho vlastní sebeuvědomění se nemůže rychle a snadno vytvořit.¹⁵⁷

Určitou nevýhodou individuální péče ryze poskytované rodinou je to, že dítě (zejména starší 2 let a jedináček) nemá kontakty s kolektivem dětí. Problémovou oblastí je zde i pomoc prarodičů, která je sice vítaná (jak rodiči, tak odborníky), ale v současné době není možné se na ní s ohledem na posouvání důchodového věku příliš spoléhat.

3.2.2 Péče o dítě prostřednictvím služeb

Služby péče o dítě mají preventivní a podpůrný charakter. Jejich účelem je usnadňovat a posilovat partnerské i manželské soužití a rodičovství, podporovat rodiny v péči o děti a při harmonizaci práce a rodiny. Chtěla bych zdůraznit, že jejich úkolem není rodičovskou péči nahrazovat, nýbrž jí vhodným způsobem doplňovat. Významnou roli hraje dostupnost zařízení péče o děti a finanční náročnosti pro rodiče. Z hlediska rodičů místo v zařízení existuje pouze za podmínky, že je pro ně finančně dostupné.

V ČR lze v současné době rozlišit mezi třemi zákonnými typy služeb péče o děti do tří let věku. Prvním typem jsou zdravotnická zařízení (tj. jesle), druhým

---

¹⁵⁷ Srov. MATĚJČEK, Z. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*, s. 38.

a třetím typem soukromá zařízení a živnosti provozované v režimu zákona č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání.¹⁵⁸ Soukromá péče však není na území ČR doposud příliš rozvinutá.¹⁵⁹ Systém služeb péče o děti doplňují další nekomerční služby, které slouží k podpoře fungující rodiny.

3.2.2.1 Zdravotnická zařízení typu jesle

Jesle jsou zdravotnická zařízení, která pečují o všestranný rozvoj dětí ve věku do tří let. Problematice jeslí je věnována další kapitola této práce.

3.2.2.2 Služby denní péče podle zákona o živnostenském podnikání

Jde o služby vykonávané v rámci vázané živnosti "Péče o děti do tří let věku v denním režimu". Její obsahová náplň je specifikována jako individuální výchovná péče o svěřené děti do tří let věku v denním nebo v celotýdenním režimu zaměřená na rozvoj rozumových a řečových schopností, pohybových, pracovních, hudebních, výtvarných schopností a kulturně hygienických návyků přiměřených věku dítěte. Služba může být poskytována v domácnosti dítěte nebo v zařízení. Poplatek je stanoven na komerční bázi jejím poskytovatelem. Živnost může být provozována jen fyzickou osobou, která má k živnosti zákonem požadovanou odbornou způsobilost.¹⁶⁰ Na základě této živnosti pracují různá dětská zařízení (minijesle, školičky, dětská centra, firemní zařízení pro děti apod.), agentury, jež zprostředkovávají denní hlídání dětí v domácnostech, a chůvy, které splňují vyžadovanou odbornou způsobilost.

---

¹⁵⁸ Srov. MPSV. Slučitelnost profesních a rodinných rolí. Dostupné na WWW: <www.mpsv.cz/cs/4#sprr>.

¹⁵⁹ Dle údajů MPO bylo ke dni 30. 6. 2008 v celé ČR evidováno pouze 182 živnostenských oprávnění pro vázanou živnost „Péče o děti do tří let v denním režimu“. Pro většinu rodičů je její pravidelné užívání příliš finančně nákladné. Nerodičovská péče je proto často realizována na neformální bázi, buď v rámci širší rodiny, nebo výpomocí známých. Srov. KUCHAROVÁ, V. (Ed.) *Zmapování dostupnosti ...*, s. 10. Dostupné na WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/4352>>.

¹⁶⁰ Nařízení vlády č. 209/2001 Sb. stanoví seznam živností, jejichž výkon je podnikatel povinen zajistit pouze fyzickými osobami splňujícími odbornou způsobilost stanovenou tímto nařízením. V tomto případě jde o způsobilost k výkonu povolání všeobecné sestry, odbornou způsobilost k výkonu povolání zdravotnického asistenta, ošetrovatele, porodní asistentky nebo záchranáře dle zákona č. 96/2004 Sb. nebo sociálního pracovníka.

Srov. MPSV. *Soubor prorodinných opatření* – Prorodinný balíček, s. 29. Dostupné na WWW: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/5898/komplet_balik.pdf>.

Výhodou uvedených služeb je větší možnost individuální péče o děti (zpravidla menší počet dětí v zařízeních, popř. individuální péče přímo v domácnosti rodiny), větší flexibilita péče (větší rozsah individuálních aktivit, smluvní čas hlídání, popř. v zařízeních širší otevírací doba). Nevýhodou je vyšší finanční náročnost (velké finanční nároky na zřízení a provoz zařízení, popř. vysoká finanční úhrada za individuální péči v domácnosti), vyšší neprofesionalita, nižší kvalita, menší důvěryhodnost a jistá nespolehlivost zajištění péče v době náhlé nepřítomnosti pečovatele.

3.2.2.3 Služby typu "baby-sitting" podle zákona o živnostenském podnikání

Jde o volnou živnost "Poskytování služeb pro rodinu a domácnost". Obsahová náplň živnosti je specifikována jako zajišťování chodu domácnosti, úklid, praní, žehlení, péče o zahradu a podobně, individuální péče o děti nad tři roky věku v rodinách, **příležitostné krátkodobé hlídání dětí (včetně dětí do tří let věku)**, péče o osoby vyžadující zvýšenou péči, obstarávání nákupů a jiných záležitostí souvisejících s chodem domácnosti a jiná obstaravatelská činnost.¹⁶¹

Tuto formu péče můžeme vysledovat zejména u chův a au-pair pečujících o dítě bez odborné způsobilosti nutné k péči o děti do 3 let věku. Vykonávají ji především studentky či důchodkyně, které si chtějí přivydělat a chtějí svou činnost zlegalizovat. Předností služby je její velká flexibilita a možnost individuální péče. Nevýhodou je to, že tato forma péče neumožňuje legální denní hlídání dětí menších 3 let a péče se musí uskutečňovat jen v domácnosti rodičů. Dále rodiče většinou nemají jistotu o odborné kompetenci a odpovědnosti chův a mohou vzniknout problémy s péčí o děti, pokud pečující osoba náhle onemocní či musí plnit jiné povinnosti. Nevýhodou je také finanční nákladnost těchto služeb pro řadu rodin, kdy péče o dítě poskytovaná v domácnosti stojí cca 130 – 150,- Kč za hodinu. Forma služby je uplatňována i v placených dětských koutcích, které neposkytují dlouhodobé hlídání dětí.

---

¹⁶¹ Srov. MPSV. *Soubor prarodinných opatření – Prarodinný balíček*, s. 29 - 30. Dostupné na WWW: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/5898/komplet_balik.pdf>.

3.2.2.4 Nekomerčně poskytované služby na podporu fungující rodiny

- a) mateřská centra, (jedná se o střediska vzájemného setkávání rodičů s dětmi (nejčastěji matek) za účelem různých společných aktivit, centra vznikají ve velkých i menších městech, děti si v nich postupně zvykají na kolektiv a rodičům malých dětí napomáhají vyjít ze společenské izolace, služba však není určena pro péči o děti bez rodičů),
- b) poskytování volnočasových aktivit pro děti nebo pro rodiny s dětmi,
- c) přednášková činnost a poradenství v oblasti slučování rodiny a zaměstnání,
- d) podpora a výchova k harmonickému partnerství, manželství a k odpovědnému rodičovství (přednášková činnost a kurzy) a ostatní druhy aktivit k podpoře fungující rodiny.¹⁶²

3.3 Navrhované nové formy služeb - prorodinný balíček

Minulá vláda chtěla rozšířit spektrum služeb v předškolní péči a své návrhy zpracovala do tzv. prorodinného balíčku¹⁶³, jehož obsah je podrobněji rozveden v příloze II. V následujícím textu jsou některá navrhovaná opatření pouze stručně charakterizována a doplněna úvahami o jejich kladech a záporech. Obecně jde o koncepty vítané, neboť přinášejí rozšíření prostoru pro svobodnou volbu rodičů, ale jejich vliv po případném schválení není radno přeceňovat.

Vzájemná rodičovská výpomoc

Vzájemná rodičovská výpomoc je poskytování péče o děti evidovaným poskytovatelem v jeho domácnosti za limitovanou úplatu. Jde o péči rodinného typu poskytovanou na individuálním základě, což je jistě možno hodnotit kladně. Záporem je, že osoby, které budou moci poskytovat vzájemnou rodičovskou výpomoc, nebudou procházet žádným vzděláváním (za dostatečnou kvalifikaci postačí, že jsou tyto osoby rodiči dítěte do 7 let věku). Kvalita péče bude

---

¹⁶² Srov. MPSV. Slučitelnost profesních a rodinných rolí. Dostupné na WWW: <www.mpsv.cz/cs/4#sprr> .

¹⁶³ Vyjmenovaná opatření měla platit od 1. ledna 2010. Současná vláda Fischera návrh zamítla z důvodu přílišného zatížení státního rozpočtu.

podpořena maximálním počtem 4 hlídaných dětí (na rozdíl od jeslí, kde jedna kvalifikovaná pečovatelka pečuje o 6 - 8 dětí, ale zase se nemusí starat o nic jiného než o péči, protože úklid i stravu zajišťují specializovaní pracovníci).

Systematické zavedení institutu vzájemné rodičovské výpomoci by si vyžádalo poměrně vysoké náklady. Nelze očekávat, že forma péče bude masově využívána. Její užití bude zřejmě spíše doplňkové, je vhodné zejména pro občasné ohlídání nebo péči na několik hodin týdně. Služba patrně nenahradí chybějící formy nerodinné, státem nepodporované péče o děti mladší 3 let. Pokud by byl tento institut vztažen k trvání rodičovské dovolené, pak je poměrně krátký časový limit, kdy by osoba mohla službu poskytovat, omezujícím prvkem v přitažlivosti vzájemné rodičovské výpomoci.¹⁶⁴

Mikrojesle – miniškolky

Další možností v rozšíření nabídky péče o děti pro zaměstnané rodiče, kteří preferují individuální péči, jsou „miniškolky“ zřizované podle nových pravidel. Zřizovatelem může být zaměstnavatel, obec, kraj, církevní právnická osoba nebo neziskový subjekt. Zařízení mohou být zřízena nejvýše pro 4 děti ve věku od 6 měsíců do 7 let, do tohoto počtu dětí se započítávají i vlastní děti pečovatelky, která se o děti bude starat. Na tyto mini-zařízení se nebudou vztahovat hygienické a prostorové požadavky požadované na provozovny pro výchovu a vzdělávání dětí obecně, jsou požadovány jen podmínky přiměřené tomuto limitovanému počtu dětí. Výhodou služby je dozajista možnost individuální péče, nevýhodou pak způsob zajišťování stravy pro tak rozdílnou věkovou skupinu dětí a také zajištění péče o děti v případě náhlé indispozice pečovatelky.¹⁶⁵

---

¹⁶⁴ Srov. KUCHAROVÁ, V. (Ed.) *Zmapování dostupnosti...*, s. 11. Dostupné na WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/4352>>.

¹⁶⁵ Srov. *Soubor prarodinných opatření – Prarodinný balíček*, s. 72 - 82. Dostupné na WWW: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/5898/komplet_balik.pdf>.

Otcovská dávka

Účelem tohoto opatření je podpora aktivního otcovství. Otec bude moci dočasně přerušit výkon své výdělečné činnosti, aby mohl společně s matkou dítěte pečovat o novorozené dítě. Po dobu této péče mu bude poskytována nová dávka nemocenského pojištění. Přijetím opatření se v zásadě vytváří stav odpovídající zavedení otcovské dovolené tak, jak funguje v řadě evropských zemí. Účelem této nové dávky je podpořit otce, který se v prvních dnech života svého dítěte hodlá věnovat dítěti místo svého zaměstnání.¹⁶⁶

Výhody opatření jsou nesporné. Otcovská dávka nemá za cíl pouze finančně podpořit rodiče, ale především upevnit vazby uvnitř rodiny. Jako podmínku nároku na dávku ministerstvo stanoví, že otec musí o dítě osobně pečovat. Rozsah péče však není v návrhu přesně vymezen a není vyžadováno ani soužití otce s matkou dítěte. Z hlediska praxe je to velice problematické, hrozí, že dávka plně nesplní svůj účel, může dojít i k jejímu zneužívání.

3.4 Současný trend služeb péče o děti v Evropě

Většina států EU má ve svých rodinných programech v souladu s doporučením EU zřizování jeslí a jiných předškolních zařízení. Tabulka 4 uvádí mezinárodní srovnání podílu dětí navštěvujících zařízení pro děti mladší 3 let.

Tabulka 4 - Podíl dětí navštěvujících zařízení denní péče pro děti mladší 3 let (v %)

Země	počet dětí	země	počet dětí	země	počet dětí
Francie	28,0	Rakousko	6,6	Belgie	33,6
Itálie	6,3	Slovensko	17,7	Německo	3,9
Španělsko	20,7	Portugalsko	23,5	Island	58,7
Švédsko	39,5	Velká Británie	25,8	Nizozemí	29,5
Finsko	22,4	Norsko	43,7	Česká republika	3,0

Zdroj: *Babies and Bosses - Reconciling Work and Family Life: A Synthesis of Findings for OECD Countries* (Data za Německo jsou za rok 2001; za Francii za rok 2002; za Island, Norsko a Slovensko za rok 2003; ostatní za rok 2004.)

¹⁶⁶ Srov. *Soubor prarodinných opatření – Prarodinný balíček*, s. 36 a 92 - 103.

Jednou ze stěžejních souvislostí poptávky po službách denní péče o děti jsou i v zahraničí **finanční nároky služeb**.¹⁶⁷ Některé země pomáhají rodinám zvládat finanční nároky zařízení denní péče finančními podporami, a to buď dotacemi těmto zařízením, nebo formou příspěvků přímo rodinám. Opatření v této oblasti se často zaměřují na jedince, u nichž nedostupnost služeb péče z finančních důvodů má nejvýznamnější dopady na zabezpečení potřeb dětí (např. na osamělé matky, na rodiče, kteří mají nízké příjmy). Většina zemí usiluje o vytvoření širokých možností výběru mezi různými typy péče podle individuálních potřeb rodičů i dětí v různé finanční dostupnosti.

Zahraníční zkušenosti upozorňují na nebezpečí aplikace takových forem podpory finanční dostupnosti zařízení denní péče, které podlomí nároky na kvalitu péče. Finanční dostupnost nesmí být v žádném případě podpořena na úkor kvality. Variabilita poplatků za služby denní péče má v zahraničí mnoho rozměrů (podle zemí, regionů, typů služeb, poskytovatelů, věku dítěte atd.).¹⁶⁸

V příloze III uvádím pro zajímavost konkrétní situaci v péči o děti do tří let věku v Německu, Rakousku, Maďarsku, ve Francii a Velké Británii.

4. JESLE

Jedna z možností, jak zabezpečit péči o děti mladší 3 let prostřednictvím služeb, je svěřit dítě do péče jeslí. Posledních dvacet let jsou však v ČR jesle na radikálním ústupu, a tak umístít dítě v jeslích je stále větší problém. Vývoj počtu jeslí a počtu míst v jeslích po roce 1990 ukazuje tabulka 5.

---

¹⁶⁷ Studie OECD 29 porovnává náklady na denní péči ve vztahu k rodinnému rozpočtu s ohledem na roli sociálních dávek a daňových úlev. Autoři uvádějí zjištění o poměrně vysokých nákladech rodin na péči o děti, které mohou v některých zemích i při započítání sociálních dávek tvořit více než 20 % rodinného rozpočtu. Srov. KUCHAROVA, V. (Ed.) *Zmapování dostupnosti...*, s. 23. Dostupné na WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/4352>>.

¹⁶⁸ Srov. tamtéž, s. 23.

Tabulka 5 - Počet jeslí a počet míst v jeslích v ČR v letech 1990 – 2007

Rok	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Počet jeslí	1 043	486	381	247	235	207	151	101	79
Počet míst	39.839	-	13.196	9.265	8.565	7.574	5.551	2.965	2.191
Rok	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Počet jeslí	67	65	59	58	60	58	54	48	49
Počet míst	1.913	1.867	1.717	1674	1.770	1.708	1.671	1.567	1.587

Zdroj: ÚZIS, *Roční výkaz o činnosti zdravotnických zařízení*. Stav k 31. 12. příslušného roku.

4.1 Historie jeslí

Jesle mají na našem území dlouholetou tradici. První jesle vznikly již v 19. století. Za první republiky se jejich počet postupně zvyšoval ze zhruba 50 jeslí na téměř 90 jeslí. Některé děti mladší 3 let docházely také do mateřských škol a tzv. opatroven. Po druhé světové válce se v souvislosti se vzrůstajícím počtem pracujících žen počet jeslí nadále zvyšoval.¹⁶⁹

V 50. letech činila návštěvnost jeslí 7 % dětí z příslušné věkové skupiny, v šedesátých letech 13 % a na konci 80. let navštěvovala jesle necelá pětina dětí mladších tří let. Uvedené podíly zahrnují i děti mladší tří let, které navštěvovaly jesle a tzv. „společná zařízení jesle a mateřská škola“. Čísla ale nezahrnují děti mladší 3 let, které navštěvovaly mikrojesle¹⁷⁰, mateřské školy a tzv. „dětské útulky.“ Dětské útulky vznikaly pro děti od dvou let v oblastech, kde nebyla zajištěna dostupnost MŠ, jejich počet postupem doby s rostoucí dostupností MŠ

¹⁶⁹ Na začátku 50. let bylo v provozu zhruba 500 jeslí a na konci 80. let více než 1.700 jeslí. V průměru připadalo 6 míst v jeslích na 1 dětskou sestru nebo pečovatelku. Některé jesle byly závodní (v 60. letech tvořily zhruba čtvrtinu ze všech jeslí). Srov. LABUSOVÁ, E. Potřebujeme jesle? Dostupné na WWW: <http://www.evalabusova.cz/rozhovory/h_haškovou.php>.

¹⁷⁰ V roce 1978 u nás fungovalo 383 mikrojeslí s 1855 místy (mikrojesle byly zřizovány na základě Metodického pokynu MZ – Zásady pro zřizování a provoz mikrojeslí uveřejněného ve Věstníku MZ č. 35/1976). Jednalo se o poskytování péče malé skupině dětí mladších tří let pečovatelkou v její domácnosti. Speciální vybavení domácnosti i plat pečovatelky byly financovány ze státního rozpočtu. Srov. LABUSOVÁ, E. Potřebujeme jesle? Dostupné na WWW: <http://www.evalabusova.cz/rozhovory/h_haškovou.php>.

klesal. Kromě rodičovské péče byly péčí o malé děti pověřovány i babičky. Docházelo i k „pronajímání babiček na černo“ těmi rodinami, které vlastní babičky po ruce neměly.¹⁷¹

4.2 Situace po roce 1989

Po roce 1989 se proklamovalo, že odkládání dětí do předškolních zařízení byl zločin komunistického režimu, který nutil matky pracovat. Převládl názor, že nejlepší je, zůstane-li žena s dítětem doma co nejdéle. Velký vliv na tento názor měla snaha o znegování dosavadního způsobu života v socialismu. Postupně došlo k velkému poklesu počtu jeslí, rychle byly rušeny zejména jesle závodní. Dětské útulky byly ze zákona zrušeny. Ze společných zařízení jesle a mateřská škola se staly mateřské školy¹⁷². Spolu s klesajícím počtem jeslí se však začal zvyšovat podíl dětí mladších tří let, které navštěvovaly mateřské školy. Mateřské školy tedy začaly do určité míry jesle nahrazovat.¹⁷³

K rušení jeslí docházelo podstatnou měrou z důvodů finanční náročnosti provozu jeslí a nevyužívání jejich kapacity. Důvodem klesajícího počtu dětí navštěvujících jesle byla změna hodnotové orientace rodičů, pokles porodnosti, prodloužení délky rodičovské dovolené na tři roky, zvýšení doby nároku na rodičovský příspěvek na 4 roky¹⁷⁴ a důraz na individuální péči o dítě. Za chybu je možno považovat fakt, že k úbytku jeslí (ale i MŠ) docházelo i poté, co se porodnost začala od roku 2004 zvyšovat v důsledku toho, že začaly rodit mimořádně silné ročníky tzv. „Husákových dětí“.

---

¹⁷¹ Srov. LABUSOVÁ, E. Potřebujeme jesle? Dostupné na WWW: .....<http://www.evalabusova.cz/rozhovory/h_haškovou.php>.

¹⁷² Vyhláška Ministerstva ČSR č. 87/1980Sb., o mateřských školách, společných zařízeních jeslí a mateřské školy a dětských útulcích byla zrušena v roce 1992 vyhláškou č. 35/1992 Sb. o mateřských školách.

¹⁷³ Srov. LABUSOVÁ, E. Potřebujeme jesle?

¹⁷⁴ Podmínkou pobírání rodičovského příspěvku bylo původně úplné nebo velmi podstatné omezení pracovní aktivity ženy po celou dobu jeho poskytování. Výdělek rodiče byl limitován částkou 1,5 násobku životního minima rodiče. Druhou podmínkou pobírání příspěvku byla celodenní péče o dítě, což v praxi znamenalo, že dítě nesmělo pobýt v jeslích více než 5 dní v měsíci. Takové omezení v podstatě vylučovalo spojení rodičovského příspěvku a pravidelné pracovní aktivity. Rodinám se většinou vyplatilo pobírat rodičovský příspěvek maximální možnou dobu a denní jesle nevyužívat. Srov. SIROVÁTKA, T. Rodinné chování a rodinná politika v České republice, s. 57.

4.3 Současnost jeslí

4.3.1 Legislativa jeslí v ČR

Jesle jsou svázány zastaralou legislativou. Jde o zdravotnická zařízení, která věcně spadají pod resort ministerstva zdravotnictví.¹⁷⁵ Zákon č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu zařazuje jesle mezi zvláštní dětská zařízení léčebně preventivní péče a stanoví, že zaopatření v jeslích je poskytováno za plnou nebo částečnou finanční úhradu.¹⁷⁶ O jeslích se zmiňuje i zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví, který stanovuje podmínku, že do jeslí může být přijato pouze dítě, které se podrobilo stanoveným pravidelným očkovaním. Zákon č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění určuje, že zdravotní péče poskytovaná v jeslích se hradí z rozpočtu zřizovatele.¹⁷⁷

Vyhláška MZ ČR č. 242/1991 Sb., o soustavě zdravotnických zařízení zřizovaných okresními úřady a obcemi stanoví, že: „V jeslích se poskytuje péče o všestranný rozvoj dětí zpravidla ve věku do tří let. Péče v jeslích navazuje na péči o děti v rodině. Jesle mohou být zřízeny jako územní nebo závodní (družstevní) nebo společné. Podle doby provozu se zřizují jesle s denním, výjimečně týdenním provozem.“¹⁷⁸

Chod jeslí je upraven metodickým pokynem ministerstva zdravotnictví z roku 1968.¹⁷⁹ Při provozování jeslí jako nestátního zdravotnického zařízení je třeba postupovat v souladu se zákonem č. 160/1992 Sb., o zdravotní péči v nestátních zdravotnických zařízeních.

V jeslích mohou o děti pečovat jenom osoby, které mají odbornou způsobilost k výkonu povolání všeobecné, popř. dětské sestry.¹⁸⁰ Jesle jsou vázány

---

¹⁷⁵ V nově připravovaném zákoně o zdravotních službách není o jeslích ani zmínka. Jesle již nemají spadat pod resort zdravotnictví, protože je zde pečováno o děti zdravé, které nepotřebují zdravotní péči. Srov. *Soubor prarodinných opatření – Prarodinný balíček*, s. 23. Dostupné na WWW: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/5898/komplet_balik.pdf>.

¹⁷⁶ Srov. § 38 a § 11 odst. 3 písm. d) zákona č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu.

¹⁷⁷ Srov. § 15 odst. 11 zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění.

¹⁷⁸ Srov. § 21 zákona č. 242/1991 Sb., o soustavě zdravotnických zařízení zřizovaných okresními úřady a obcemi.

¹⁷⁹ Metodický pokyn – Provoz jeslí: Věstník MZ ČSSR č. 10/1968 – částka 17 - 18.

¹⁸⁰ Způsobilost k výkonu povolání sester stanoví zákon č. 96/2004 Sb., o podmínkách získávání a uznávání způsobilosti k výkonu nelékařských zdravotnických povolání.

přísnými hygienickými a prostorovými normami, které zřizování i provoz jeslí značně finančně zatěžují.¹⁸¹

4.3.2 Možnosti zřízení a provozování jeslí

Zřizovateli jeslí jsou dnes ve většině případů obce,¹⁸² které jesle zřizují, provozují a ruší zcela podle svého uvážení. Z právního hlediska neexistuje v současné době norma, která by obcím ukládala povinnost zřizovat **veřejné jesle**. Zodpovědnost za zřizování jeslí stát ponechal plně na obecních úřadech, popř. městských částech, s tím, že zřizovatelé nemají nárok na finanční dotaci ze státního rozpočtu ani ze zdravotního pojištění. Tato skutečnost výrazně zvyšuje ekonomickou náročnost jeslí, což se následně většinou přenáší i na rodiče.¹⁸³ Aby obecní jesle nezanikaly, nýbrž vznikaly, bylo by potřeba změnit stávající legislativu, která se týká zakládání a provozování jeslí tak, aby to bylo pro obce ekonomicky únosné. **Soukromé jesle** vznikají z výše uvedených důvodů jen ojediněle a v současné době neexistuje databáze, ze které by bylo možno získat spolehlivé informace o rozsahu a kvalitě těchto služeb.¹⁸⁴

4.3.3 Financování jeslí

Jesle jsou většinou zřizovány a provozovány ze strany obcí a měst jako součást jejich příspěvkových organizací nebo jako organizační složka obce. Hospodaří v souladu se zněním zákona č. 250/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech. Kontrola jejich činnosti spadá do kompetence zřizovatelů, popř. ministerstva zdravotnictví, neboť jsou zdravotnickými zařízeními. To, že jde stále

---

¹⁸¹ Např. vyhláška č. 410/2005 Sb., o hygienických požadavcích na prostory a provoz zařízení a provozoven pro výchovu a vzdělávání dětí a mladistvých, vyhláška č. 135/2004 Sb., kterou se stanoví hygienické požadavky na koupaliště, sauny a hygienické limity písku v pískovištích venkovních hracích ploch, vyhláška č. 137/2004, Sb., o hygienických požadavcích na stravovací služby a o zásadách osobní a provozní hygieny při činnostech epidemiologicky závažných.

¹⁸² Jesle zřizují obce či města v rámci výkonu své samostatné působnosti, která je jim svěřena zákonem o obcích.

¹⁸³ Srov. KUCHAROVÁ, V. (Ed.) *Zmapování dostupnosti...*, s. 40. Dostupné na WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/4352>>.

¹⁸⁴ Údaje je možné získat jen prohledáváním internetu a z rozhovorů s rodiči, jejichž děti jesle navštěvují nebo navštěvovaly. Jsou výrazně dražší než jesle veřejné (od 7-18.000 měsíčně), tudíž jsou cenově nedostupné pro rodinu s průměrnými příjmy. V porovnání s veřejnými jeslemi jsou však flexibilnější. Doplňkově nabízí i pedagogické služby, např. výuku v cizím jazyce.

o zdravotnická zařízení, významně ovlivňuje náročnost provozu jeslí z hlediska mzdových nároků a hygienických požadavků na provoz.

Jesle jsou financovány z rozpočtů obcí a měst a z vlastních příjmů, které tvoří zejména příspěvky rodičů dětí. Výši poplatků za pobyt v jeslích stanoví zřizovatel či se k jejich výši vyjadřuje. Rodiče mohou platit částečnou nebo celou úhradu částky vynakládané za provoz. Výše příspěvku je poměrně stabilní, stanovení příspěvku či jeho zvýšení je vnímáno zřizovateli jako otázka velmi citlivá.¹⁸⁵ Investiční náklady hradí zřizovatel. Jiné zdroje financování, např. dary, jsou využívány poměrně zřídka. Většinou jde účelové dary od rodičů.

Financování jeslí je možné i z prostředků EU. Programovací období EU v rozmezí let 2007 - 2013 přináší na národní úrovni potencionální možnosti pro financování jeslí z prostředků Strukturálních fondů EU prostřednictvím jednotlivých operačních programů. Tyto zdroje umožňují financovat různé typy nákladů vázaných na vybudování, rekonstrukci, vybavení, provoz a rozvoj jeslí, včetně vzdělávání zaměstnanců těchto zařízení.¹⁸⁶

Z hlediska financování výše uvedenými zdroji však existují určitá omezení a bariéry. První bariérou je tzv. projektové financování, které přináší problémy z hlediska stability zařízení. Prostřednictvím projektu nelze zpravidla financovat žádnou běžnou činnost a provoz, nýbrž se řeší pouze vybraný problém v souladu s definovaným cílem. Dalším problémem je nejistota získání financí na řešení definovaného problému, což představuje vysoké riziko pro finanční stabilitu organizace provozující zařízení. Druhou bariérou je mimořádná administrativní náročnost zpracování a řízení projektů a současné vysoké nároky na odborné a manažerské kompetence zpracovatele projektu. Předpokladem je také získání finančních prostředků na spolufinancování projektu, finance EU mají být pouze doplňkovým zdrojem pro financování zařízení.¹⁸⁷

---

¹⁸⁵ Poměr podílů financování ze strany obcí a měst a příspěvků rodičů je přibližně 80.-85 % prostředků obcí ku 15 - 20 % příspěvků rodičů. Náklady na provoz na dítě činí cca 13 tis. Kč. Srov. KOLÁŘOVÁ, J. (ed.). *Klíč k jeslím*, s. 27.

¹⁸⁶ Srov. KOLÁŘOVÁ, J. (ed.). *Klíč k jeslím*, s. 28 - 31.

¹⁸⁷ Srov. tamtéž, s. 31.

Existují i alternativní postupy zaměřené na rozvoj činnosti jeslí a dětských zařízení formou spolupráce s neziskovými organizacemi, které mohou žádat prostředky na projekty, případně aktivně spolupracovat s dárci či je i aktivně vyhledávat. Příkladem takovéto neziskové organizace je občanské sdružení.¹⁸⁸

4.3.4 Jesle v Evropě

V Evropě jsou jesle zcela běžnou a uznávanou součástí výchovného, vzdělávacího a sociálního systému, a to přesto, že mnohde nemají zdaleka takovou tradici a zkušenosti jako u nás. Některé z evropských států dokonce garantují místa v jeslích (Finsko, Dánsko, Švédsko).¹⁸⁹ Faktem je, že v západní Evropě alternativy péče o děti do tří let také existují, ale jesle jsou součástí komplexního systému služeb péče o děti, a to součástí dominantní. „Ze zahraničních zkušeností vyplývá velká obliba jeselských zařízení, především protože jsou institucionalizovaná, tedy snadno kontrolovatelná, a díky tomu s potenciálem neustálého zkvalitňování péče.“¹⁹⁰

4.4. Diskurs mezi zastánci a odpůrci jeslí

Péče o děti v jeslích je velmi citlivé téma. Do diskuze o ní vstupují zájmy různých aktérů, které mohou, ale i nemusí být v souladu. Jde tu o zájmy dětí, žen, mužů, zaměstnavatelů, státu, obcí atd. V diskuzi se objevují různé argumenty, např. z vývojové psychologie, komparativních empirických šetření, argumenty rovných příležitostí dětí, ale i mužů a žen, argumenty ekonomické, populační, argumenty preferencí a svobodné volby. V následujícím textu se budu zabývat argumenty, popř. předsudky, které jesle poškozují a ovlivňují negativně veřejné mínění o jeslích.

---

¹⁸⁸ Srov. KOLÁŘOVÁ, J. (ed.) *Klíč k jeslím*, s. 32.

¹⁸⁹ Srov. *Zpráva Komise Radě...* Dostupné na WWW:

<<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52008DC0638:CS:HTML>>

¹⁹⁰ KOLÁŘOVÁ, J. (ed.) *Klíč k jeslím*, s. 3.

4.4.1 Argument - o jesle není zájem

Je jeslí málo, mělo by jich být více? Tento problém jen tématem mnoha debat souvisejících se splněním již výše zmiňovaných „barcelonských cílů.“¹⁹¹ Podle Nečase, bývalého ministra práce a sociálních věcí, není nutné jesle zřizovat, protože o ně není mezi rodiči skutečná poptávka. Rodiče si prý budou moci vybrat z jiných alternativních možností nových služeb péče o děti. Opozice, ženské organizace i zaměstnanci jeslí s tímto názorem nesouhlasí. Argument ohledně nezájmu považují za nepravdivý. Podle zastánců jeslí také není moderní typ jeslí pro děti nevhodný, jsou totiž jiné než jesle v komunistické éře.¹⁹² Nelze také říci, že by alternativní formy péče o nejmladší děti nahrazovaly nebo doplňovaly velmi řídkou síť jeslí. Jednak jsou alternativní formy péče rozšířeny spíše ve městech, kde působí i jesle, a jednak nejsou dostatečně početné na to, aby měly větší efekt.¹⁹³ „Dnes neexistuje dostatečná nabídka zařízení péče o děti, která by umožnila rodičům se vrátit se na trh práce dříve než po třech letech. Zmiňovaná svoboda rodiny tudíž neexistuje, protože možnost využít dvouletou rodičovskou dovolenou a vrátit se do práce dříve než po třech letech existuje jen pro bohaté rodiny, které si mohou dovolit soukromou péči, např. chůvu“ uvádí Dušková z Gender Studies.¹⁹⁴

V roce 2003 bylo CVVM provedeno šetření, v němž 16 % rodičů s dětmi mladšími 6 let a čtvrtina bezdětných lidí, kteří rodičovství do budoucna očekávali, plánovali využít kromě jiných forem péče o děti i jesle. To by naznačovala poptávku po jeslích vysoce převyšující jejich současnou nabídku. Ve výsledcích výběrového šetření¹⁹⁵, které bylo realizováno v rámci projektů Gender Studies

---

¹⁹¹ Splnění unijního závazku by znamenalo zřít v ČR jesle pro zhruba 100 tisíc dětí. Muselo by vzniknout 3 200 jeslí při obsazenosti 30 dětí na 1 zařízení, provoz by představoval 18 miliard korun ročně. Srov. SEZEMSKÝ, J. Jesle za desítky miliard korun. Dostupné na WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/6277>>.

¹⁹² Srov. Srov. PLAČEK, Š. Jesle podle EU? Česko by stály desítky miliard. *Deník*, 2009, s. 9.

¹⁹³ Srov. KUCHAROVÁ, V. (Ed.) *Zmapování dostupnosti...*, s. 41. Dostupné na WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/4352>>.

¹⁹⁴ Srov. PLAČEK, Š. Jesle podle EU? Česko by stály desítky miliard. *Deník*, 2009, s. 9.

¹⁹⁵ Šetření bylo součástí projektů „Audit politik přátelských k rodině se zvláštním zaměřením na zařízení péče o děti do 3 let“. Respondenti byly rodiče obvykle pečující o dítě ve věku 0,5-3 let. Cílem šetření bylo naznačit základní možné tendence v uvažování rodičů dětí do 3 let o jeslích a o jejich využívání. Srov. KOLÁŘOVÁ, J. (ed.). *Klíč k jeslím*, s. 11 - 14.

v roce 2007, se dokonce uvádí, že téměř polovina dotazovaných si myslí, že počet jeslí v ČR není dostatečný.¹⁹⁶

Poptávku po jeslích ovlivňuje také jejich stávající nabídka. „Preference a volby jsou ovlivňovány kontextem, v němž jsou prováděny. Svou roli zde hraje i nastavení sociálního systému.“¹⁹⁷ I vláda v odůvodnění „pro-rodinného balíčku“ přiznává, že nabídka dostupných služeb péče o děti do tří let věku, kterou v ČR zajišťují zejména veřejné jesle, je naprosto nedostatečná a že územní rozložení jeslí je velmi nerovnoměrné.¹⁹⁸ Počet jeslí a počet míst v jeslích v roce 2006 v jednotlivých krajích ČR uvádí tabulka 6 v příloze IV.

Nezbývá než konstatovat, že v ČR je v současnosti nedostatek jeslí. To znemožňuje rodičům sladit jejich rodičovskou roli s prací. V Česku je v současné době zhruba 50 jeslí s kapacitou 1600 míst, což nepokrývá ani 1 % dětí příslušné věkové kategorie. Jesle jsou navíc soustředěny do velkých měst, v malých městech a obcích je šance umístit dítě mladší 3 let téměř nulová.¹⁹⁹ Odstranění tohoto rozporu je těžko představitelné bez státních dotací. Zvýšení počtu těchto zařízení by mělo být jedním z cílů rodinné politiky.²⁰⁰

---

¹⁹⁶ Více než 80% žen se přiklonilo k tomu, že by stát měl podporovat provoz jeslí a jejich rozšiřování a více než 90 % z nich uvedlo, že souhlasí nebo spíše souhlasí s tím, s tím, že jesle usnadňují návrat do zaměstnání v průběhu nebo po skončení rodičovské dovolené. Srov. KOLÁŘOVÁ, J. (ed.). *Klíč k jeslím*, s. 11 - 14.

¹⁹⁷ LABUSOVÁ, E. Potřebujeme jesle? Dostupné na WWW: <http://www.evalabusova.cz/rozhovory/h_haškovou.php> .

¹⁹⁸ Srov. *Soubor prorodinných opatření – Prorodinný balíček*, s. 22. Dostupné na WWW: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/5898/komplet_balik.pdf>.

¹⁹⁹ O prostorové dostupnosti jeslí vypovídají čísla z empirického šetření, v nichž byly osloveny obce všech velikostí. Z těchto 375 obcí rodiče mohou ve 37 obcích (10 %) využít jesle nacházející se buďto přímo v obci, nebo v jiné obci v dostupné vzdálenosti. Pouze v 7 případech jsou jesle přímo v obci. V obcích (městech), kde jsou služby jeslí dostupné, bývají k dispozici i další formy pomoci matkám nejmladších dětí. Jen v malém měřítku jsou to ale alternativy jeselské péče v plném jejím rozsahu. Naopak tam, kde rodiče nemají možnost dávat děti do jeslí, se jim nenabízí ani obdobná péče jinou formou. Lidé z obcí ve spádové oblasti větších měst, v nichž jsou jesle, je nevyužívají. Buď je dovážení dětí nevhodné, nebo pouze formální, neboť jsou místa v jeslích obsazená dětmi z města. Srov. KUCHAROVÁ, V. (Ed.) *Zmapování dostupnosti a podmínek pobytu dětí v jeslích...*, s. 40. Dostupné na WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/4352>>.

²⁰⁰ Srov. KUCHAROVÁ, V. (Ed.) *Zmapování dostupnosti...*, s. 8. Dostupné na WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/4352>>.

4.4.2 Argument - jesle nejsou pro děti vhodné

Je to škodlivé nebo naopak prospěšné, když děti navštěvují předškolní zařízení předtím než dosáhnou třetího roku věku? To je otázka, o které živě diskutují rodiče, odborníci i laická veřejnost. Jejich názory jsou často velmi odlišné.

Stanovisko odborníků

Odborníci se v hodnocení jeslí neshodnou. Někteří psychologové tvrdí, že jesle nejsou pro děti optimálním prostředím, protože se naruší úzký vzájemný vztah dítěte s rodičem (zejména s matkou) a dítě trpí v jeslích psychickou újmou.²⁰¹ Jiní psychologové tomuto názoru oponují a argumentují tím, že i v západních zemích je minimálně jedna generace lidí, která v masovém měřítku ranou institucionální výchovou prošla, a žádné psychické problémy nemají. Např. Sedláček tvrdí: „Častým zdrojem argumentů proti institucionální péči pro děti ve věku níže než tři roky, jsou vyjádření z řad odborníků a odbornic v oblasti dětské psychologie či psychiatrie. Spíše než za vědecký argument lze tato vyjádření považovat za názor daných lidí. V České republice neexistuje žádný relevantní výzkum, který by prokazoval, že děti navštěvující jesle trpí nezdravým vývojem, zvýšenou frustrací z odloučení od rodičů či jinými vývojovými defekty, jak se snaží poukazovat někteří psychologové či psycholožky. V zemích, kde je běžné poskytování těchto služeb pro děti již od jednoho a půl či dvou let, naopak existují psychologické výzkumy, které tyto obavy zcela vyvracejí“.²⁰² V zemích jako Norsko, Švédsko či Dánsko psychologové ve svých výzkumech poukazují, že neexistuje žádný předpoklad, že by takto malé děti nemohly navazovat vztahy se svými vrstevníky, pokud k tomu dostanou příležitost. Naopak poněkud kriticky komentují fakt, že prodlužování doby, kdy se v ČR neumožňuje styk s ostatními dětmi, může vést potenciálně také ke zvýšené závislosti dětí na rodičích a k dramatičtějšímu emočnímu prožívání odloučení od rodičů ve vyšším věku dítěte. Zkušenosti z těchto zemí ukazují, že umožnění styku s vrstevníky v raném

---

²⁰¹ Např. Matějček, Říčan, Langmeier, Damborská, Koluchová.

²⁰² GENDER STUDIES. Barcelonské cíle zajistí rodičům v ČR větší možnost volby. Dostupné na WWW: <<http://www.feminismus.cz/tz.shtml?x=2146475>>.

věku má pozitivní vliv na sebevědomí dětí, jejich větší samostatnost a celkově vyšší sociální kompetence a dovednosti.²⁰³

Argumenty o škodlivosti jeslí pro děti se objevují např. ve vyjádřeních psychologa Šturmy, který se při svém tvrzení odvolává na výzkumy profesora Matějčka (včetně filmu *Děti bez lásky*²⁰⁴ z roku 1963). Tvrdit však, že Matějčkovy výzkumy odhalily deprivaci dětí navštěvujících jesle, je přinejmenším polopravda.²⁰⁵ Pediatr Toms upozorňuje na zdravotní hledisko: „Děti v takovém kolektivu nejsou zdravé. Matky jsou kvůli povinnosti být v práci ve stresu, a proto jsou děti v jeslích i v různých fázích nemoci a nejsou doléčené.“²⁰⁶ Děti podle něho trpí v jeslích nezdravým vývojem, zvýšenou frustrací z odloučení od rodičů či jinými vývojovými defekty. Je toho názoru, že stát by měl podpořit rodiče, aby mohli zůstat s dětmi do 3 let doma.²⁰⁷ Také Foltinová se zmiňuje o tom, že u dítěte ve věku do tří let nejsou ještě vyvrátěné mechanismy imunologické obrany organismu. Některé děti s nedostatečnou imunitní výbavou vstupují poprvé do kolektivu, což představuje v životě dítěte významný zátěžový faktor. Jeho vliv na další fyziologický vývoj je neopominutelný.²⁰⁸ „Děti, jejichž rodiče využívají předškolních dětských zařízení, tj. jesle a mateřské školky, jsou trvale vystavovány nebezpečí onemocnění akutním respiračním onemocněním.“

---

²⁰³ Srov. GENDER STUDIES. Barcelonské cíle zajistí rodičům v ČR větší možnost volby. Dostupné na WWW: <<http://www.feminismus.cz/tz.html?x=2146475>>.

²⁰⁴ Film zdůrazňuje, že děti od narození potřebují lásku a individuální péči. První polovina filmu je věnována „dětem bez lásky“ vyrůstajícím v kojeneckých ústavech. Jeslové téma se objevuje až ve druhé polovině filmu. Nejprve jsou vysloveně kladně hodnoceny jesle. Komentář říká: „Kdo by nechodil rád na místo, kde je tolik dětí?“ a obrázky ukazují, jak děti společně cvičí a hrají si. Záporně jsou hodnoceny jesle celotýdenní, kde děti pobývaly od pondělního rána do pátečního večera a domů chodily jen na víkendy. I tak ale lékařka ve filmu vypovídá, že u většiny dětí z týdních jeslí byl shledán normální zdravý vývoj. Denní jesle jsou ve filmu kritizovány pouze v případě, že v nich děti zůstávají příliš dlouho (10-12 hodin). Ve filmu se hovoří o tom, že pracující ženy s dětmi do jednoho roku mají v zaměstnání největší absence a že by se státu místo financování jeslí vyplatilo, aby matky s dětmi do jednoho roku byly doma. Srov. MARKSOVÁ-TOMINOVÁ, M. Ach ty jesle. Dostupné na WWW: <<http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/michaela-marksova-tominova.php?itemid=5909>>.

²⁰⁵ Srov. MARKSOVÁ-TOMINOVÁ, M. Ach ty jesle. Dostupné na WWW:

<<http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/michaela-marksova-tominova.php?itemid=5909>>.

²⁰⁶ PLÁČEK, Š. Jesle podle EU? Česko by stálo desítky miliard. *Deník*, 2009, s. 9.

²⁰⁷ Srov. tamtéž.

²⁰⁸ Srov. FOLTINOVÁ J. *Program ozdravných opatření v jeslích*.

Závažnost tohoto problému u dětí jeslového věku je dána dvěma faktory, které působí ve vzájemné vazbě. Jsou to vstup dítěte do kolektivu a věk dítěte.²⁰⁹

Podle socioložky Šmídové však převládá diskurs zdravotnický a vývojově psychologický na úkor diskursu pedagogického a sociologického. Poukazuje přitom na to, že děti využívající péči jeslí nejsou nemocné, nejde o jejich přežití, ale především o jejich výchovu a vzdělávání. Záleží na jejich zralosti se odloučit od hlavní vztahové osoby. Tyto děti jsou pak v jeslích spokojené a pobyt v jeslích prospívá jim i celé rodině.²¹⁰

Názory politiků a veřejných činitelů

Z našich politiků výrazně podporuje rozšíření institucionální péče bývalý premiér a bývalý eurokomisař Špidla. V roce 2009 na konferenci „Rodičovská péče a politika zaměstnanosti „kolize nebo komplementarita?“ konstatoval, že zařízení péče o děti přispívají k rozvoji dětí a k jejich růstu a že podporují větší rovnost dětí a rodin, předchází chudobě dětí pomocí zaměstnanosti rodičů a zajišťují rovnost mezi muži a ženami. Poslankyně Čurdová z ČSSD poukazuje na to, že děti potřebují sociální kontakty. „Dříve měly rodiny běžně dvě, tři i více dětí, dnes mají mnohdy jedno dítě, které potřebuje komunikovat s jinými dětmi a potřebuje se naučit navazovat se svými vrstevníky sociální vazby.“ Bývalý ministr práce a sociálních věcí Nečas jesle nepodporuje, situaci chce řešit nabídkou nových služeb péče o děti v menších kolektivech.²¹¹

Kolínská, prezidentka Sítě mateřských center říká, že „je štěstí, že nežijeme v totalitní době, která nabízela jedinou možnost pro děti do tří let, a to jesle“, ale že „řešení v podobě jeslí musí být otevřeno, protože jsou v životě situace, kdy není zbylí... v dnešní době je možné zřizovat takové jesle, kde nedochází k „masovému hlídání“, jak tomu bývalo za socialismu, ale kde péče vychází vstříc individuálním potřebám dětí“.²¹²

---

²⁰⁹ Srov. FOLTINOVÁ, J. *Program ozdravných opatření v jeslích*.

²¹⁰ Srov. KOLÁŘOVÁ, J. (ed.) *Klíč k jeslím*, s. 10.

²¹¹ PLAČEK, Š. Jesle podle EU? Česko by stály desítky miliard. *Deník*, 2009, s. 9.

²¹² KOLÍNSKÁ, R. Nenahraditelná matčina náruč. Dostupné na WWW: <<http://www.feminismus.cz/fulltext.shtml?x=2053335>>.

Názory ministerstev

Ministerstva práce a sociálních věcí, zdravotnictví a školství si problematiku jeslí v současné době přehazují jako „horký brambor“. MPSV jesle nepodporuje ani jejich podporu neplánuje s odkazem na argumenty psychologů o důležitosti kvalitní rodinné péče. Je ale tento argument upřímný? To není tak úplně jasné, protože ministerstvo aktivně podporuje různé nové formy alternativní péče, jako jsou firemní školky či sousedské vzájemné hlídání, kde kvalita péče není nutně ta nejvyšší, a zároveň se nevěnuje podpoře péče o děti přímo v rodinách. Kromě toho, že u nás téměř neexistují jesle, nemáme v ČR ani poradny pro děti do tří let ani programy podpory rodinného prostředí v rodinách s málo vzdělanými rodiči nebo v rodinách matek samoživitelek. Nahrazování státní organizované formy podpory předškolního vzdělávání tzv. alternativami je z tohoto pohledu spíše vysvětlitelné konzervativním světonázorem než zájmem o co nejkvalitnější péči. Nejde tu přece jen o hlídání dětí, ale také o kvalitní výchovnou péči a jeho socializaci.²¹³

Stanovisko rodičů

Do kdy potřebuje dítě intenzivní péči matky, respektive rodičů v domácím prostředí? Od kdy je schopno dítě vstřebat pravidelný pobyt v jeslích? Je možné zohlednit problém rychlého zastarávání kvalifikace pro pracovní trh s potřebami dětí v raném věku? Takové otázky si dávají mnozí rodiče, kteří zápasí se snahou sladit potřeby svého dítěte s těmi vlastními. Bohužel nebo bohudík neexistuje žádný jednotný návod, jak vyřešit situaci, rozhodnout si musí každý rodič sám podle svých individuálních možností a podle svého svědomí. „Člověk přijímá morální schéma své doby, úplně nebo částečně, a vedle toho si tvoří své subjektivní mravní schéma. Hodnocení vlastní činnosti z hlediska mravního schématu provádí duševní činitel označený slovem poněkud archaickým a básnickým- svědomím.“²¹⁴

---

²¹³ Srov. JURAJDA, Š. Jesle, dětská duše a svoboda volby. Dostupné na WWW: <<http://zpravodaj.feminismus.cz/uvodnik-cisla.shtml?x=2185104>>.

²¹⁴ VONDRÁČEK, V. *Úvahy psychologicko-psychiatrické*, s. 61.

S jakými pocity svěřují rodiče děti do péče jeslí, nebylo zatím nikde prováděno. Určitě prožívají něco jako obavu, nedůvěru, pocity viny apod. Při výpovědích šetření prováděného agenturou Gender Studies lze identifikovat dva odlišné styly argumentace matek vztahující se k zařízením péče o děti do tří let. Ženy se lišily především mírou důrazu na jednotlivé aspekty výchovy, což pak následně promítaly do svého vztahu k formám péče. Data z dotazníků zdůrazňovala pozitiva, která mohou jesle přinést pro vývoj dítěte - kontakt dítěte s vrstevníky a setkání se s novými formami zábavy, které rodiče nemohou svému potomkovi doma nabídnout. Ženy, jež péči o své dítě v zařízeních spíše odmítaly, se nejčastěji odvolávaly na své představy o správné podobě výchovy dítěte, kterou vztahovaly k potřebě individuální péče a především kontaktu dítěte s matkou. Je však nutné dodat, že ačkoliv tyto ženy zařízení péče o děti do 3 let pro své dítě odmítaly, nestavěly se negativně k jejich samotné existenci. Většinou jesle ale považovaly za volbu pouze pro ženy, které se rozhodnou jít pracovat nebo které nemají jinou možnost, jak se o své dítě postarat.²¹⁵

4.4.3 Předpoklad - matku v péči o dítě ve věku do 3 let nikdo nenahradí

Vývoj dítěte je optimální tam, kde o ně pečuje matka (popř. osoba dítěti důvěrně známá), nebezpečné je časté střídání hlídajících osob, sociálního prostředí apod. Umístění dítěte do jeslí je sice méně vhodná varianta než zajištění péče doma, ale je ji možné doporučit pro děti vyrovnané za předpokladu, že rodina ve zbytku dne věnuje dítěti maximální pozornost. Gjuríčová k této problematice říká: „Názor, že matku dítěte do tří let nikdo nenahradí a že pokud má profesionální zájmy, není dobrou matkou, je předsudkem, který svazuje rozhodování rodičů a vytváří napětí mezi nimi. Jsou ženy, které budou v prvních třech letech spokojené stále s dítětem a dítě s nimi, jsou rodiče, kteří se od narození dítěte budou společně různou měrou podílet na výchově dětí, nebo se jeden z nich bude starat s nerodičovskou osobou, a jsou rodiče, kteří budou oba pracovat a využívat

---

²¹⁵ Srov. KOLÁŘOVÁ, J. (ed.) *Klíč k jeslím*, s. 23 - 24.

jeslí – a děti všech mohou dobře prospívat. Všechny volby si zaslouží uznání a podporu státu. Není jeden optimální model výchovy, ani dětí do tří let.“²¹⁶

Socioložka Dudová také nesouhlasí s nastolením diskuse v duchu neřešitelného dilematu: buďto matka jde do práce, a dítě tudíž vychovávají cizí osoby, nebo matka zůstane doma, a dítě je tudíž v její péči. V českém prostředí se bohužel tento problém vyhrocuje na neúnosnou úroveň. Výsledkem je obviňování a stigmatizace matek, které jdou do práce před třetím rokem dítěte. Je třeba si uvědomit, že i matky, které pracují, tráví se svým dítětem přibližně polovinu jeho bdělého času a často jej tráví aktivněji než matky, které o dítě pečují celý den. Pokud se péče o dítě rozdělí i mezi otce, babičky a další osoby z rodiny a mezi pobyt v kvalitních jesličkách či školce, má dítě ideální podmínky pro rozvoj. Jde především o to, aby byly zajištěny podmínky, které by umožňovaly naplnění potřeb dětí i dospělých.²¹⁷

Bělinová je toho názoru, že „zaměstnaná žena se oprostuje od zúženého, často příliš individualizovaného pohledu na život, formovaného „čtyřmi stěnami“. Zvláště pro výchovu předškolních dětí je tento nadhled velmi užitečný. Předškolní věk je období, kdy je dítě velmi těsně připoutáno k rodině, hlavně matka k dítěti. To je přirozené a žádoucí.“²¹⁸ Dále upozorňuje na nebezpečí, které vystupuje zvláště u rodin s jedním dítětem, že výchova dítěte může být příliš volná, pro dítě málo zavazující.²¹⁹ „Matka, která je s dítětem uzavřena doma omezuje okruh svého myšlení a postojů pouze na svou rodinu, domácnost a především na vlastní dítě, nemůže získat korekci svých názorů a hodnocení na dítě a jeho rozvoj srovnáním s ostatními rodinami. Zaměstnaná žena získává, pokud dítě nedochází do předškolního zařízení korekci zprostředkovanou, pokud dochází dítě do předškolního zařízení, má matka možnost přímého srovnání, a to v mnoha velmi působivých situacích.“²²⁰

---

²¹⁶ KOLÁŘOVÁ, J. (ed.) *Klíč k jeslím*, s. 10.

²¹⁷ Srov. LABUSOVÁ, E. Hlídní dětí do tří let věku: Velké téma současného rodičovství. Dostupné na WWW: <http://www.evalabusova.cz/clanky/hlidani_deti.php>.

²¹⁸ BĚLINOVÁ, *Kapitoly ze sociologie výchovy: Rodina- výchova k rodičovství*, s. 57 - 58.

²¹⁹ Srov. tamtéž, s. 57 - 58.

²²⁰ Tamtéž, s. 58.

4.4.4 Argument - místo jeslí rozšíření mateřských škol

Diskutovanou formou řešení optimálního vztahu mezi plošně dostupnými službami péče o děti do 3 let a jejich ekonomickou efektivností jsou kombinovaná zařízení jeslí a mateřských škol a alternativa oficiálního začleňování dvouletých dětí do stávajících MŠ. Vyslovují se pro ni někteří představitelé obcí i odborníci v relevantních vědních oborech, zatímco pracovníci jeslí i mateřských škol jsou proti.²²¹ Pracovníci dětských zařízení nesouhlasí s tím, aby se oficiálně snížila věková hranice pro přijímání dětí do MŠ ze tří na dva roky, protože, až na individuální případy, děti mladší tří let vyžadují náročnější péči, kterou MŠ neposkytují. Argumentují tím, že děti mladší tří let potřebují spíše péči blízkí se rodinnému prostředí, starší děti pak lépe prosperují v kolektivu. Tím však není vyloučeno, aby péče o obě věkové skupiny dětí probíhala v jednom zařízení, a to ve specializovaných odděleních.²²²

4.4.5 Shrnutí

Praxe umístování dětí do jeslí je tedy velmi diskutovaná. Někteří tuto praxi odmítají, jiní ji na základě pedagogicko-psychologických zkoumání hodnotí vcelku pozitivně. Důležitým a rozhodujícím předpokladem pozitivního hodnocení je však samotný postoj rodičů.²²³ Kompromisním vyústěním všech uvedených diskusí je obecný požadavek individuálního přístupu. Institucionální péči o děti v jeslích nelze obecně odmítnout jako nevhodnou, ale nelze ji podporovat v duchu kolektivistické výchovy z let minulého století.

Faktem je, že se zvyšováním zaměstnanosti žen došlo ke změně v životě rodiny. V důsledku této změny se značně zvýšila společenská závislost rodiny na službách všeho druhu včetně té nejvýznamnější - péče o dítě. Odborná institucionální výchova rodinnou péčí nemůže nahradit, ale pomáhá rodině posílit citové působení na dítě a upevnit její citovou soudržnost.²²⁴

²²¹ Srov. KUCHAROVÁ, V. (Ed.) *Zmapování dostupnosti...*, s. 34. Dostupné na WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/4352>> .

²²² Srov. tamtéž, s. 77.

²²³ Srov. ŠRAJER, J., Sociálně etický pohled na problematiku dnešní rodiny. In ŠRAJER, J., MUSIL, L. (eds.) *Etické kontexty sociální práce s rodinou*, s. 55.

²²⁴ Srov. BĚLINOVÁ, *Kapitoly ze sociologie výchovy: Rodina- výchova k rodičovství*, s. 61.

4.5 Etické úvahy

„Etika se ptá, co přispívá k úspěšnému fungování rodiny, resp. jak dostat jejím požadavkům, aby dobrý život, který je spojen s rodinou jako životní formou, se mohl co největší měrou stát skutečností.“²²⁵ Řada úkolů, které dříve patřily rodině, přechází na specializované instituce, které ji konkurují. Výsledkem je to, že se rodina vyvazuje z dosavadních funkcí i ze sociálně kontrolovaných mravních pravidel. Přestává platit tradiční přidělení rolí podle pohlaví, ženám se dostává stejné možnosti vzdělání jako mužům a s tím souvisí jejich rovnoprávné uplatnění na trhu práce a jejich finanční nezávislost.²²⁶ Neměli bychom však připustit, aby se z diskuze kolem péče o dítě vytratil důraz na hodnotu rodiny, rodičovství a hodnotu dětí pro společnost. Rodičovství patří bezesporu k nejtěžším úkolům, které nám život připravil, ale zároveň je také obrovským ničím nenahraditelným darem. Dnešní rodiče tedy mají při rozhodování týkající se zajištění péče o dítě nelehký úkol. Na jedné straně stojí před nimi otázka budoucnosti jejich dítěte, na straně druhé jejich uplatnění na trhu práce, které může budoucnost dítěte také ovlivnit. Při svém rozhodování jsou ovlivňováni jednak rigidními názory o naprosté nevhodnosti institucionální péče o děti, jednak realitou zoufalé situace rodičů malých dětí na trhu práce čelících nezaměstnanosti. Co si z toho mohou rodiče vzít? Mají mít trauma z umístění dítěte do zařízení péče o děti nebo zůstat s dítětem doma a propadnout na trhu práce, což bude mít negativní vliv na celou rodinu, vztahy v rodině a tím samozřejmě také na dítě?

Odpovědnost za řešení různých zmatků přenesla dnešní společnost na bedra konkrétních jedinců. Od nich se očekává, že se budou „svobodně rozhodovat“ a že veškeré následky svých rozhodnutí unesou. Neexistují žádné návody, které by při řádném dodržení umožňovaly vyhnout se chybám, nebo takové návody, na něž by bylo možné svalit vinu v případě neúspěchu.²²⁷

---

²²⁵ MARSHÜTZ, G. Rodinná kultura versus bezohledná sociální struktura. In *Rodinná politika a životní styl rodiny – jak rodiny zvládají rozpor mezi nároky rodinného života a nároky kladené společností*, s. 25. Dostupné na WWW:

<http://www.rodiny.cz/07/?pg=texty_sborniky_z_konferenci>.

²²⁶ Srov. ŠRAJER, J. Sociálně etický pohled na problematiku dnešní rodiny, s. 50.

²²⁷ Srov. MUSIL, L., ŠRAJER, J. Dimenze životní situace rodiny. In ŠRAJER, J., MUSIL, L. (eds.), *Etické kontexty sociální práce s rodinou*, s. 11.

Člověkem otřásá myšlenka, že dnešní rozumné důvody se mohou zítra ukázat jako omyly. Vůbec netušíme, co přinese budoucnost, a ještě méně víme, jak si vynutit, aby přinesla to, co chceme. Nejistota a váhavost vede k úzkosti. Tato úzkost je však cenou, kterou musíme zaplatit za nové individuální svobody a za novou zodpovědnost.²²⁸

Svoboda je spjata s volbou a volba se svobodou. Nemá-li však svoboda zůstat formálně abstraktní, nýbrž má-li být ve smyslu sociálních práv člověka obecně realizovatelná, musí mít každý člověk možnost, aby lidsky důstojně uspokojoval i systém svých materiálních potřeb.²²⁹ „Protože etice jde o maximálně zdařilý vývoj člověka, a tím i rodiny, musí trvat na tom, že dilema moderní rodiny lze vyřešit jedině tím, když pojem rodina normativně ztotožníme s modelem kombinované výdělečné a pečovatelské práce obou pohlaví při současném hájení blaha dítěte.“²³⁰

Uvést do souladu kariéru v zaměstnání a aktivní rodičovství je spojeno se stresem a s napětím. Rodič, který byl doposud s dítětem celý den, může cítit úzkost z odloučení. Tuto úzkost pak přenáší na dítě, které pak reaguje strachem a odmítáním. Mnoho rodičů (zejména matek) má výčitky, že dítě opouští. Cítí za své dítě odpovědnost, musí se vypořádat se svým svědomím. Cítění odpovědnosti je nerozlučně spjata s člověkem. Nestací být jen osobou, která se chová podle toho, jak zákon přikazuje. Člověk je odpovědný ze svého svědomí. Odpovědnost však musí být asymetrická, nesmí být založena jen ekonomicky v rámci „má dáti – dal“. ²³¹ V rodině platí jiná logika jednání než v ostatních oblastech společnosti. Jejím specifickým kódem, kterým se liší od všech ostatních oblastí, je láska. „Kdo je ochoten dát se uchvátit darem lásky a zůstat v lásce, žije étos zdařilého lidství, ve kterém našel sám sebe a své místo ve společnosti. Láska je étos, který člověka osvobozuje a obšťastňuje. V něm jde svou cestou, která ho vede k cíli jeho života. Je výzvou, aby se svobodně rozhodoval pro dobro. Je výzvou k touze po

---

²²⁸ Srov. BAUMAN, Z *Individualizovaná společnost*, s. 109

²²⁹ Srov. ANZENBACHER, *Křesťanská sociální etika*, s. 78 - 80.

²³⁰ MARSHÜTZ, G. Rodinná kultura versus bezohledná sociální struktura, s. 29. Dostupné na WWW: <http://www.rodiny.cz/07/?pg=texty_sborniky_z_konferenci>.

²³¹ Srov. HOGENOVÁ, A. *Jak pečujeme o svoji duši*, s. 143 - 144.

autonomii, stálou otázkou jeho svědomí. ... Lásky je utvářející a zhodnocující princip všech cností. Jaká by byla péče rodičů o děti bez upřímné lásky? Kdo vidí očima srdce, může spoléhat na to, že najde humánní odpovědi.“²³²

4.6 Jesle - moderní alternativa péče

Jak již bylo několikrát řečeno, dnešní jesle nelze v žádném případě srovnávat s jeslemi v minulosti. Po desítky let své existence se rozvíjely a zdokonalovaly. Dnes jsou těm z komunistických let podobné jen vzdáleně. Zatímco v šedesátých letech 20. století se děti dávaly do jeslí v podstatě povinně od šesti měsíců, což pochopitelně vyvolávalo určitou nevoli, dnes jsou a snad už vždy budou zařízeními, která umožňují rodičům návrat do práce, a to ve chvíli, kterou si sami vyberou. „Bylo by poněkud pomýlené srovnávat současné jesle s mýtem o jeslích, který máme v hlavě a který by nejlépe vystihovaly jesle ze sedmdesátých let. Již od osmdesátých let se situace v jeslích začala zlepšovat a v současné době se vychovatelky a vychovatelé snaží naplňovat nejnovější trendy ve vedení a výchově takto malých dětí. Také jeselské prostředí působí velmi vstřícně.“²³³

Do jeslí mohou děti nastoupit zpravidla od 6 měsíců věku, nejčastěji je navštěvují děti dvou až tříleté. Proces přijímání dětí je poměrně flexibilní a odvíjí se od aktuální naplněnosti jeslí, která se mění jak v průběhu týdne, tak v průběhu kalendářního roku. Otevírací doba dosahuje v průměru 10 hodin denně, přičemž děti tráví v jeslích obvykle 7 hodin.²³⁴

Každé dítě je jiné, a proto je ke každému přistupováno individuálně. Zásadní rozdíl oproti minulosti je v režimu. Dříve byla pevná striktně dodržovaná pravidla. Děti musely být v jeslích nejpozději v osm hodin ráno a mohly být vyzvedávány pouze v určitý čas. Dnes může rodič dítě přivést a opět vyzvednout po domluvě v podstatě kdykoliv. Většina moderních jeslí poskytuje, kromě klasické celodenní formy jeslí, i tzv. hlídací službu, kterou je možno využít

²³² NĚMECKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE 1995. *Život z víry*, s. 344 - 345.

²³³ KOLÁŘOVÁ, J. (ed.). *Klíč k jeslím*, s. 3

²³⁴ Srov. KUCHAROVÁ, V. (Ed.) *Zmapování dostupnosti...*, s. 8. Dostupné na WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/4352>>.

nepravidelně (při pobírání rodičovského příspěvku nejvíce 5 dní v měsíci). Vše vychází ze snahy vyjít maximálně vstříc potřebám rodičů a dětí a respektovat jejich případné flexibilní pracovní úvazky i jiné povinnosti či zájmy.

Snížil se také počet dětí na jednu sestru (v naprosté většině případů není více než 5 - 6 dětí na jednu sestru), což umožňuje věnovat se každému dítěti více individuálně. Provozní záležitosti vyřizují pracovníci, kteří nemají na starost přímou péči o děti (uklizečky, kuchařky), což sestrám umožňuje věnovat se pouze dětem. To má však dopad na finanční stránku. Čím je péče více individuální a lepší, tím je i dražší. Péče o děti všeobecně má vysoký podíl lidské práce a o jeslích to platí dvojnásob. Mzdové náklady činí kolem 75 % veškerých provozních nákladů, na kterých se těžko dá příliš ušetřit bez ovlivnění kvality poskytované péče. Náklady na jedno dítě v jeslích se pohybují mezi 11 - 13 000 Kč měsíčně (bez investice do objektu, zahrad apod.). Proto je fungování jeslí finančně náročné.

Jesle si mohou za stávající situace dovolit podporovat pouze větší města. Obyvatelé menších měst a obcí „mají smůlu“ a musejí hledat jiné možnosti zabezpečení péče o své dítě. Málokteré možnosti hlídání však poskytují rodičům jistotu a vzbuzují důvěru rodičů tak, jako právě dnešní jesle. Neopomenutelná a rodiči oceňovaná je vysoká úroveň zabezpečení stravování dětí a vybavení jeslí, a to jak po stránce estetické, tak po stránce bezpečnostní a hygienické.

Jesle jsou také specifickým společenským prostředím, které harmonizuje a uvádí v soulad rozmanité vlivy rodinného prostředí. Soustřeďují děti z různého materiálního, sociálního a kulturního prostředí, napomáhají úspěšné socializaci dítěte. Odborná příprava pracovníků jeslí a jejich celoživotní vzdělávání zabezpečuje, že sestry mají odborné znalosti i praktické dovednosti pro práci s dětmi útlého věku. Moderní jesle nejsou službou pro chudé, ale službou pro rodiče, které si z různých důvodů nemohou dovolit zůstat s dítětem doma. To se netýká jen rodin s nízkými příjmy, jesle patří do kategorie služeb pro všechny. Prioritou jeslí je poskytnout dítěti profesionální a kvalitní péči za dostupnou cenu. Proto mají jesle své místo v síti služeb péče o děti mladší 3 let. Zaslouží si podporu nejen od obce, ale i od státu.

V příloze V jako příklad dobré praxe představuji konkrétní jeslové zařízení, ve kterém jsem také realizovala výzkumnou sondu popisovanou v následující kapitole. Příloha obsahuje i vyjádření rodičů, v němž popisují své zkušenosti s jeslemi a posuzují kvalitu péče a výchovy v tomto zařízení.

5. PRAKTICKÁ ČÁST – VÝZKUM NÁ SONDA

5.1 Zaměření a cíl výzkumu, stanovení hypotéz

Výzkumná sonda je zaměřena na problematiku zajištění péče o děti do 3 let formou jeslí. **Hlavním cílem** šetření bylo zjistit, proč se rodiče rozhodli využít pro péči o své děti do 3 let věku službu jeslí a ne jinou formu služeb péče o dítě, která by jim umožnila péči o dítě v domácnosti. **Dílčí cíle** byly stanoveny následovně:

Dílčí cíl č. 1 Zjistit, jaké důvody měly rodiče k tomu, že dávají dítě do jeslí.

Dílčí cíl č. 2 Zjistit, zda a jaké etické aspekty rodiče při svém rozhodování o umístění dítěte do jeslí zvažovali.

Stanovení hypotéz

V souvislosti s hlavním cílem byla stanovena hypotéza: Rodiče dali přednost jeslím před využitím služby poskytované v domácnosti, protože jesle umožňují zařazení dítěte do kolektivu, poskytují kvalitní péči a jsou nejdostupnější alternativou služeb nerodičovské péče o děti do 3 let věku.

Hypotéza dílčího cíle č. 1:

Nejčastějším důvodem pro umístění dítěte do jeslí je nástup rodiče do zaměstnání.

Hypotéza dílčího cíle č. 2:

Při rozhodování o umístění dítěte do jeslí zvažují v každé rodině etické aspekty svého rozhodnutí. Hlavním aspektem, který rodiče vždy zvažují, je zájem dítěte.

5.2 Metodika výzkumu

Pro zmapování problematiky byl proveden kvantitativní výzkum za použití analýzy týkající se názorů rodičů. Sběr dat byl realizován metodou dotazování, technikou dotazníku. Respondenty byli rodiče dětí navštěvující Jesle E.Pittera v Českých Budějovicích v období od listopadu do prosince 2009.²³⁵ S žádostí o vyplnění dotazníku byla oslovena každá rodina, z každé rodiny mohl dotazník vyplnit pouze jeden rodič. Chtěla jsem tím zamezit duplicitě názorů rodičů z jedné rodiny a znevýhodnění názorů samoživitelů. Distribuce a sběr dotazníků byl proveden ve spolupráci s vedoucí sestrou jeslí.

Součástí práce je formulář dotazníku, který byl nástrojem šetření (příloha VI). Dotazník obsahuje uzavřené, polootevřené otázky i otevřené otázky. 17 otázek bylo rozvrženo do 4 celků podle tematiky. První část dotazníku tvoří otázky na potřebu hlídání dětí, druhou část otázky na postoje rodičů k různým formám služeb, třetí část je zaměřena na postoje rodičů k jeslím a čtvrtá část se zabývá etickými aspekty rozhodnutí umístit dítě do jeslí. V závěru dotazníku byly zjišťovány osobní údaje respondentů.

Bylo rozdáno celkem 76 dotazníků. Vyplněné dotazníky mohli rodiče anonymně vhodit do schránky umístěné ve vestibulu jeslí nebo je osobně odevzdat v kanceláři vedoucí sestry jeslí. Získaná data byla vyhodnocena v měsíci únoru 2010.

5.3 Výsledky výzkumu

Ze 76 dotazníků bylo odevzdáno 69 dotazníků, návratnost dotazníků činí 91 %. Vzhledem k velikosti vzorku, podobě a místu výzkumu se nejedná o zjištění, která by si činila nárok na širší zobecňování, nemluvě o tom, že by mohla být považována za reprezentativní. Z přístupu respondentů bylo však patrné, že je zkoumaná problematika zajímavá a že mají potřebu se k ní vyjadřovat. Při odevzdávání dotazníku se rodiče často spontánně rozhovořili o svých zkušenostech s hlídáním dětí do 3 let věku.

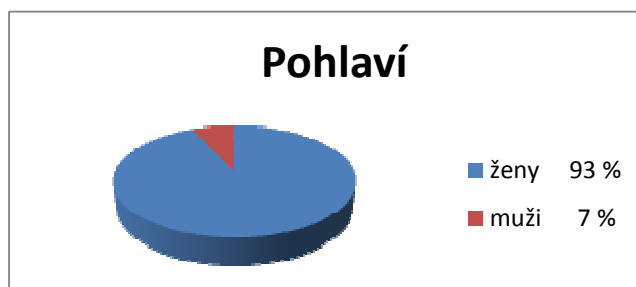
---

²³⁵ Seznámení s Jeslemi E. Pittera je obsahem přílohy VI.

5.3.1 Profil respondentů

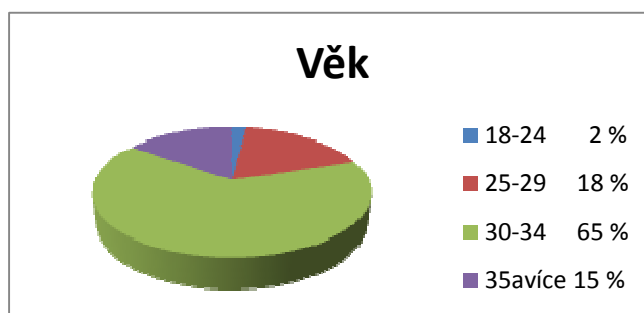
- Pohlaví:
64 dotazníků vyplnily ženy, 5 dotazníků muži. Zastoupení v procentech uvádí graf 1.

Graf 1

- Věk:

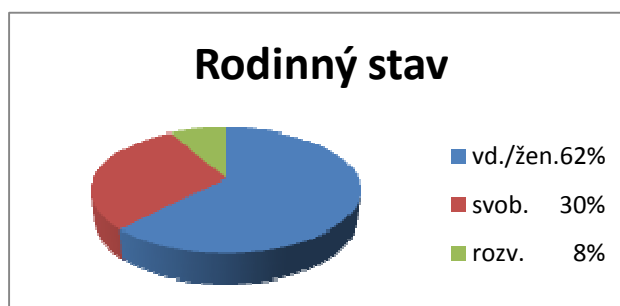
Graf 2

Nejvíce respondentů je ve věku 30 - 34 (65 %),
nejméně ve věku 18 - 24 (2 %).

- Rodinný stav:
- Více než polovina respondentů žije v manželství (62 %) - viz. graf 3. Převážná většina respondentů žije v trvalém svazku (92 %), jen 5 žen uvedlo, že jsou samoživitelky (8 %).

Graf 3

Zdroje grafů: vlastní výzkum

- Počet dětí:
49 % rodin má 2 děti, 47 % 1 dítě a 4 % má 3 a více dětí.
- Vzdělání:
Nejvíce respondentů (54 %) má střední vzdělání s maturitou, 33 % má vysokoškolské vzdělání, střední bez maturity 12 % a základní vzdělání jen 1 % respondentů (viz. graf 4).

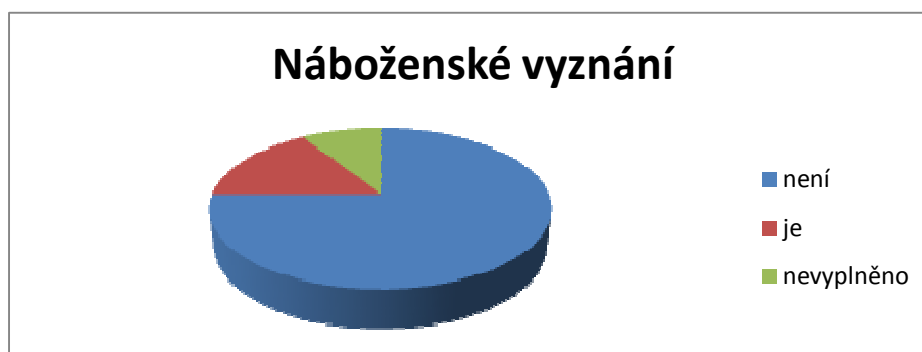
Graf 4

Zdroj: vlastní výzkum

- Zaměstnání:
Více než polovina (56 %) respondentů je v zaměstnaneckém poměru, 25 % osob je OSVČ, 11 % jich studuje, dalších 8 % (jen ženy) je v domácnosti.
- Náboženské vyznání:
75 % respondentů uvádí, že není náboženského vyznání, 16 % respondentů je náboženského vyznání, ostatní respondenti (9 %) tuto kolonku nevyplnili (viz. graf 5).

Graf 5

Zdroj: vlastní výzkum

- Pobírání rodičovského příspěvku
68 % rodin respondentů nepobírá rodičovský příspěvek, 32 % rodin rodičovský příspěvek pobírá. Mezi těmi, kdo pobírá rodičovský příspěvek je pouze 1 tatínek.

5.3.2 Výsledky první části dotazníku: I. POTŘEBA HLÍDÁNÍ

- Na otázku „**Jak často potřebujete ve Vaší rodině pohlídat dítě?**“ byly získány následující odpovědi. Téměř každý den potřebuje pohlídat dítě více než polovina rodin respondentů (58 %), 19 % rodin potřebuje pohlídat dítě několik dnů v týdnu, 17 % několik dnů v měsíci a 6 % potřebuje pohlídat dítě jen výjimečně.
- **Důvody potřeby hlídání dítěte** uvedené respondenty ukazuje tabulka 7.

Tabulka 7 - Důvody potřeby hlídání

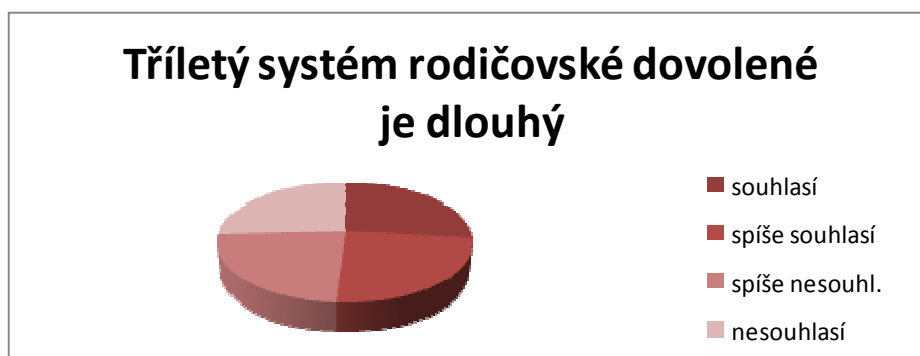
Důvod hlídání	Počet rodin	Podíl rodin v %
Zaměstnání	47	74
Studium, popř. další vzdělávání	10	16
Potřeba dítěte být v kolektivu	5	7
Jiné důvody	2	3

Zdroj: vlastní výzkum

Nejvíce respondentů (74 %) uvádí jako hlavní důvod potřeby hlídání zaměstnání. Z toho důvodem nástupu pečující osoby do zaměstnání je ve 47 % ekonomická situace rodiny a ve 4 % vylepšení rodinného rozpočtu. 34 % respondentů uvádí, že pečující osoby nastoupili do zaměstnání, protože je práce baví, 11 % chce využít své vzdělání a 4 % uvedlo jiný důvod (udržení pracovní pozice). Druhým hlavní důvodem potřeby hlídání je studium a další vzdělávání (16 %). Potřebu, aby dítě bylo v kolektivu, uvádí jako hlavní důvod 7 % respondentů. Jako jiné důvody jsou uvedeny onemocnění člena rodiny pečujícího o dítě a to, že matka-samoživitelka nemůže přerušit podnikání.

- Na otázku „**Souhlasíte s tvrzením, že tříletý systém rodičovské dovolené je příliš dlouhý?**“ odpovědělo, že souhlasí 51 % respondentů (odpověď „ano“ 27 % respondentů a „spíše ano“ 24 %) a že nesouhlasí 49 % respondentů (odpověď „spíše ne“ 23 % a „ne“ 26 %) - viz. graf 6.

Graf 6

Zdroj: vlastní výzkum

5.3.3 Výsledky druhé části dotazníku: II. POSTOJ K RŮZNÝM FORMÁM SLUŽEB

- Vyhodnocení otázky „**O jakých formách hlídání dítěte jste před tím, než jste se rozhodli pro jesle, v rodině uvažovali?**“ uvádí tabulka 8.

Tabulka 8 - Úvahy o využití různých forem služeb

Počet zvažovaných forem hlídání	Počet respondentů	Podíl voleb v %
Žádná jiná forma mimo jeslí	29	45
1 forma mimo jeslí	12	19
2 a více forem kromě jeslí	23	36

Zdroj: vlastní výzkum

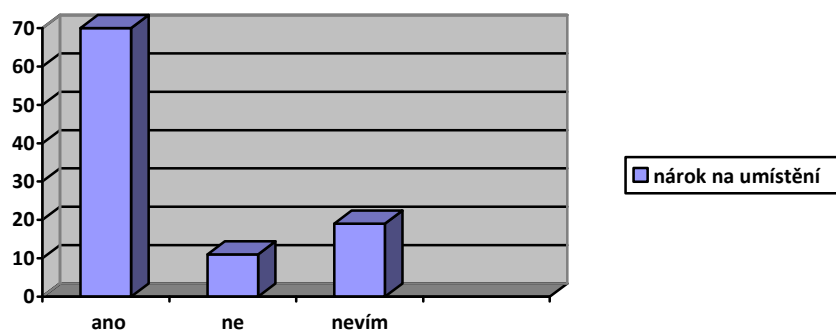
Při rozhodování rodičů o formě hlídání pro své dítě byly jesle jedinou alternativou u 45 % respondentů. 12 respondentů uvažovalo kromě jeslí

ještě o jedné formě hlídání, 23 respondentů vybíralo z více forem. Mimo využití služby jeslí zvažovali rodiče nejvíce zajištění péče o děti prarodiči a příbuznými (zmíněno 30x), o využití služeb chůvy přemýšlelo 10 rodin. Mezi nejméně zvažované formy služeb patřila soukromá dětská zařízení, MŠ a sousedská výpomoc.

- U otázky „**Jaké aspekty služby jste při svém rozhodování zvažovali?**“ uvádí respondenti celé nabízené spektrum aspektů služby. Nejčastěji zmiňují kvalitu péče (objevuje se jako jeden z aspektů u 86 % respondentů) a kvalitu pečovatelek (objevuje se u 74 %). Důležitá je pro rodinu časová a fyzickou dostupnost (68 %) i pověst a důvěryhodnost (67 %), popř. spolehlivost (66 %). Finanční dostupnost stejně jako ztrátu nároku na rodičovský příspěvek zvažovali jako aspekt v 10 % rodin. Jako jiný zvažovaný aspekt respondenti uvedli ve 3 případech možnost individuální péče, ve 2 případech zdravotní hlediska.
Za **nejdůležitější aspekt** považují respondenti kvalitu péče (61 %), následuje kvalifikace pečovatelek (23 %), pověst - důvěryhodnost (7 %), časová, fyzická a finanční dostupnost tvoří celkem 5 % a ztráta rodičovského příspěvku 4 %.
- Jako odpověď na dotaz „**Proč jste nevyužili službu, která by Vám umožnila zajistit péči o dítě v domácím prostředí?**“ uvádí respondenti různorodé důvody. Nejvíce je při rozhodování mezi péčí doma a jinou službou ovlivnilo to, že si uvědomili potřebu zařadit dítě do kolektivu. Dále rodiče uvádí, že těchto služeb je málo, někteří respondenti uvedli, že ve svém okolí neví o žádné službě, která by jim nabízela možnost hlídání doma. Dalšími důvody nevyužití služby domácí péče je její nezvyklost, nedůvěryhodnost, nespolehlivost, neodbornost pečovatelek, nemožnost kontroly a také finanční nedostupnost pro rodinu s průměrnými příjmy.

- Na otázku „**Jaké formy hlídání mimo jeslí ještě využíváte?**“ respondenti odpověděli, že jako jinou formu služeb mimo jeslí využívají v největší míře prarodiče a jiné příbuzné (76 %). Pomoc známých využívá příležitostně 10 % respondentů. 9 % respondentů uvádí, že nevyužívá žádnou jinou možnost hlídání, jedna respondentka uvedla, že využívá současně služeb chůvy i jeslí. V zanedbatelném procentu je využívána i jiná forma služby jako je sousedská výpomoc, služba hlídacích agentur či hlídacích koutků.
- Na otázku „**Využili byste některou ze služeb navrhovanou v prorodinném balíčku?**“ odpověděla více než polovina, že „neví“ (53 %), 31 % že „ne“ a 16 % „ano“. Největší zájem projeví rodiče o miniškolku (v 9 případech). Případné využití vzájemné rodičovské výpomoci uvedl 1 respondent.
- Podíl odpovědí respondentů na dotaz „**Myslíte si, že by nárok na umístění v denním zařízení mělo mít každé dítě?**“ znázorňuje graf 7.

Graf 7

Zdroj: vlastní výzkum

70 % respondentů sdílí názor, že nárok na umístění v denním zařízení péče o děti by mělo mít každé dítě. Pouze 11 % rodičů uvedlo, že „ne“, zbývajících 19 % uvádí, že „neví“.

5.3.4 Výsledky třetí části dotazníku: III. POSTOJ K JESLÍM

- Na otázku „**Jaký důvod Vás vedl k využití služby jeslí a z jakého hlavního důvodu jste dali jeslím přednost před ostatními formami služeb péče o dítě?**“ odpovědělo nejvíce respondentů, že důvodem k umístění dítěte do jeslí byl nástup pečujícího rodiče do zaměstnání (tento důvod uvádí celkem 47 rodičů z celkového počtu 64 respondentů). 59 % respondentů uvedlo, že hlavním důvodem pro využití služeb jeslí před ostatními službami byla kvalita poskytované péče v jeslích. Možnost dítěte se zařadit do dětského kolektivu (potřeba dítěte zvyknout si na své vrstevníky, socializace) uvedlo jako hlavní důvod 35 % respondentů. Dalším hlavním důvodem je spolehlivost, důvěryhodnost, vyzkoušený způsob péče a velmi dobrá pověst konkrétních jeslí, kvalifikovaný a prověřený personál jeslí, roli při rozhodování hraje také fyzická a finanční dostupnost jeslí (tyto důvody tvořily celkem 6 % podíl).
- **Klady jeslí** jsou podle respondentů opět kvalitně poskytovaná péče (59²³⁶), zapojení dítěte do kolektivu, popř. možnost srovnání dítěte s vrstevníky (52), odborná péče kvalifikovanými sestrami (45), skutečnost, že se sestry se věnují jenom dětem a pomocné práce vykonává jiný personál (40), dětem je v jeslích poskytována kvalitní strava (31), jesle poskytují pomoc při výchově - naučení základních návyků (25), možnost odborné rady (22), pestré využití volného času (20), pevný režim (6), dostatečný pobyt venku (5), pěkné zázemí a vybavení odpovídající věkové kategorii dětí (4), děti se naučí jiné poznatky a hrají si s jinými hračkami než v rodině (4), větší rozvoj schopností dětí než v rodině a rozvoj samostatnosti dětí (3).
- Jako **zápory jeslí** vidí více jak polovina respondentů (36) vyšší nemocnost dětí a snadnější přenos infekčních nemocí. Ve 20 případech upozorňují respondenti na to, že péče v jeslích je méně individuální než péče

---

²³⁶ Čísla v závorkách uvádějí četnost kladu v odpovědích respondentů.

zabezpečovaná v domácnosti a ve 4 případech vidí nedostatek jeslí v počtu dětí na 1 sestru. V 18 případech respondenti uvedli, že jesle žádné záporny nemají.

- Odpovědi na otázku „**Doporučil/a byste jesle Vaším příbuzným a známým?**“ byly následující: 100 % respondentů by doporučilo jesle svým příbuzným a známým (58 respondentů uvedlo, že „ano“ a 6, že „spíše ano“).
- S výrokem „**současná podoba jeslí mi vyhovuje**“ souhlasí 100 % respondentů (52 respondentů uvedlo, že „ano“ a 12 respondentů, že „spíše ano“).
- S výrokem „**péče o děti v jeslích je kvalitní**“ souhlasí 100 % respondentů (57 respondentů uvedlo, že „ano“ a 7 respondentů, že „spíše ano“).
- S výrokem „**dítě trpí v jeslích psychickou újmou**“ nesouhlasí 88 % respondentů (56 respondentů) a 12 % odpovědělo, že „neví“.
- S tím, že „**stát by měl podporovat provoz jeslí**“ souhlasí 89 % respondentů (57 respondentů), 11 % respondentů uvedlo, že „neví“.

5.3.5 Výsledky čtvrté části dotazníku: IV. ETICKÉ ASPEKTY

- Na otázku „**Jaký pocit jste převážně prožívali při rozhodování nechat si hlídat dítě v jeslích?**“ uvedlo 43 % respondentů, že mělo pocity viny (výčitky svědomí), 32 % respondentů, že pociťovali obavu (zejména z adaptace dítěte v cizím prostředí) a 7 % nedůvěru. 18 % respondentů uvedlo jiné pocity (lítost matky, že musí dítě svěřit do péče cizí osoby, stesk a úzkost z dočasného odloučení, strach z nepřízpůsobivosti dítěte na jiný režim a pobyt dítěte bez matky).
- Na otázku „**Zvažovali jste při svém rozhodování o umístění dítěte do jeslí nějaké etické aspekty, pokud ano jaké?**“ odpovědělo 70 % respondentů „ano“ a 30 % „ne“. Mezi etické aspekty, které zvažovali, zařadilo 34 respondentů zájem dítěte (zda umístění v jeslích není

v rozporu s jeho zájmy - zda mu pobyt v jeslích nějakým způsobem neublíží, zda nebude strádat, zda to psychicky zvládne, zda je vhodná doba pro umístění dítěte v cizím prostředí, zda se pobyt v kolektivu neodrazí na jeho zdravotním stavu, zda se nenaruší vazba mezi dítětem a matkou, zda ještě není jiná možnost řešení). 4 respondenti řešili jako jediný aspekt rozpor mezi kolektivní péčí a individuální výchovou dítěte (např. cituji: „zvažovali jsme aspekt potřeby socializace dítěte v kolektivu oproti rozvoji individuality dítěte“). 4 respondenti uvedli jako zvažovaný etický aspekt jenom nutnost ekonomického zajištění rodiny, 1 respondent nutnost dokončit studium jako předpoklad pro budoucí ekonomické zajištění rodiny, 6 respondentek uvedlo, že zvažovaly, jak bude jejich rozhodnutí - dávat dítě do jeslí - působit na okolí, zda nebudou považovány za „špatnou matku“.

- Na otázku **„Vyhovují jesle dle Vašeho mínění potřebám dětí?“** odpovědělo 100 % respondentů kladně (62 respondentů uvedlo, že „ano“ a 2 respondenti uvedly, že „spíše ano“) – viz. graf 8.

Graf 8

Zdroj: vlastní výzkum

5.4 Vyhodnocení výzkumu

5.4.1 Ověření hypotéz

Hypotéza dílčího cíle č. 1: **Nejčastějším důvodem pro umístění dítěte do jeslí je nástup rodiče do zaměstnání.** Tento předpoklad se potvrdil. Zaměstnání je u 74 % rodin hlavním důvodem vzniku potřeby hlídání. Nástup do zaměstnání je nejčastějším důvodem k umístění dítěte do jeslí (tento důvod uvedlo celkem 47 rodičů z celkového počtu 64 respondentů).

Hypotéza dílčího cíle č. 2: **Při rozhodování o umístění dítěte do jeslí zvažují v každé rodině etické aspekty svého rozhodnutí. Hlavním aspektem, který rodiče vždy zvažují, je zájem dítěte.** Tento předpoklad se nepotvrdil. Etické aspekty svého rozhodnutí zvažovalo pouze 70 % respondentů, z toho 11 rodičů se vůbec nezmiňuje o tom, že by při svém uvažování brali přímo ohled na zájem dítěte (4 respondenti uvádí, že zvažovaným etickým aspektem bylo ekonomické zajištění rodiny a 1 respondent uvádí studium, což lze obojí vykládat i jako nutný předpoklad k uspokojování potřeb dítěte do budoucna, 6 respondentek se zamýšlelo pouze nad svou pověstí „dobré matky“).

Hypotéza stanovená v souvislosti s hlavním cílem: **Rodiče dali přednost jeslím před využitím služby poskytované v domácnosti, protože jesle umožňují zařazení dítěte do kolektivu, poskytují kvalitní péči a jsou nejdostupnější alternativou služeb nerodičovské péče o děti do 3 let věku.** Hypotéza byla potvrzena. S výrokem „péče o děti v jeslích je kvalitní“ souhlasilo 100 % respondentů. Dále 59 % respondentů uvedlo, že hlavním důvodem pro využití služeb jeslí před ostatními službami byla kvalita poskytované péče v jeslích. Možnost dítěte se zařadit do dětského kolektivu uvedlo jako hlavní důvod 35 % respondentů. Respondenti v dotazníku uvedli, že při volbě jeslí hrála roli dostupnost jeslí, zatímco při uvádění důvodů nevyužití služeb poskytovaných v domácnosti naopak rodiče uvedli, že tyto služby jsou těžko fyzicky dostupné a také finančně nedostupné pro rodiny s průměrnými příjmy.

5.4.2 Shrnutí

Výpovědi dotázaných potvrdily, že jesle poskytují kvalitní a dostupnou péči o děti do 3 let věku. Jejich služby využívají zejména zaměstnaní rodiče. Jesle mají své klady i zápory, které si rodiče uvědomují, je na každém z rodičů jak je při rozhodování o volbě formy služeb péče pro své děti zhodnotí. Rodiče dětí navštěvující jesle chápou jesle jako doplněk rodinné výchovy, která může dětem i jim poskytnout i něco navíc než běžná péče o dítě v domácnosti (pobyt dítěte v kolektivu, srovnání dítěte s vrstevníky, nové poznatky a návyky, rozvoj samostatnosti, moderní výukové metody, odbornou pomoc rodičům při výchově dětí aj.). Rodiče mají k jeslím důvěru, na jeslích oceňují zejména kvalitu péče, kterou poskytují, odbornou kvalifikaci personálu a jejich spolehlivost. Pro některé rodiče jsou jesle jedinou alternativou možnosti hlídání jejich dítěte, na kterou se mohou spolehnout. Výzkum ukázal, že současné jesle již rodiče nechápou jako „komunistický přežitek“, nýbrž že jim jejich současná podoba vyhovuje, že mají pocit, že jsou zde potřeby jejich dětí uspokojovány a že pobytem v jeslích nejsou děti psychicky deprimovány a dále, že by využití jeslí doporučili i svým známým. Jesle vítězí ve volbě o formě hlídání nad službami nerodičovské péče poskytované v domácnosti, protože jejich péče je kvalitní, umožňují zařazení dětí do kolektivu a jsou pro rodiče dostupnější než dosud nerozvinuté služby nerodičovské péče.

5.5 Diskuse

Některá zjištění výzkumné sondy potvrdila skutečnosti uvedené v teoretické části práce, některá zjištění uvedeným skutečností naopak odporují. Mezi očekávaná souhlasná zjištění bych zařadila fakt, že nejčastějším důvodem využití služby péče o dítě do 3 let věku je nástup pečujícího rodiče do zaměstnání. Výsledky výzkumné sondy se shodují s daty uvedenými v teoretické části i v tom, že důvody nástupu rodiče do zaměstnání jsou různé - od finančních důvodů po potřebu seberealizace rodiče pečujícího o dítě. Ve výzkumu bylo potvrzeno i to, že při rozhodování rodičů, jakou službu si pro své dítě vyberou, hraje významnou roli kvalita služby. Naopak výsledek výzkumu, jenž mne překvapil, je ten, že

polovina respondentů je toho názoru, že tříletý systém rodičovské dovolené zavedený v ČR je příliš dlouhý. Shodují se tak s názorem odborníků z EU uvedeným v teoretické části práce, ze kterého vyplynulo doporučení vládě ČR přehodnotit u nás zavedený systém rodičovské dovolené.

Pokud srovnám argumenty uvedené v teoretické části práce, jež ovlivňují negativní mínění o jeslích, s výsledky výzkumné sondy, zjišťuji, že mnohé z uvedených argumentů výzkum vyvrací. Nepotvrdil se ani jeden z argumentů Nečase, který tvrdí, že o jesle není mezi rodiči skutečný zájem a že si rodiče budou moci vybrat z jiných alternativních možností. Výzkum ukázal, že alternativní formy péče o nejmladší děti nenahrazují ani nedoplňují péči jeslí, protože jich není dostatek a pokud existují, jsou pro rodiče, kteří nemají nadstandardní příjmy, finančně nedostupné. Zdá se, že ani případné schválení rodinného balíčku situaci ve službách denní péče o děti mladší 3 let nevyřeší. Rodiče ve výzkumu projevili malý zájem o využití nových služeb (o využití uvažuje jen 16 % respondentů, 31 % by nové služby nevyužilo, ostatní zatím neví).

Názory a zkušenosti rodičů dětí umístěných v jeslích popírají i argument, že jesle nejsou pro děti vhodné. Pokud už rodiče uvádí zápory jeslí, dávají spíše za pravdu zdravotníkům (Toms, Foltinová) než psychologům (Šturma). Z výzkumu vyplynulo, že děti v jeslích podle názoru jejich rodičů psychicky nestrádají a že jesle uspokojují potřeby dětí. Výsledky výzkumu spíše podporují, v práci zmíněné, výzkumy psychologů z Norska, Švédska či Dánska, které poukazují na to, že umožnění styku s vrstevníky v raném věku má pozitivní vliv na sebevědomí dětí, jejich větší samostatnost a jejich celkový rozvoj.

K předsudku - matku nikdo nenahradí - bych chtěla uvést, že jesle nemohou (a není to ani jejich úkolem) matku ani otce dětem nahradit, ale mohou rodičům pomoci v jejich péči a výchově, a to jak radou, tak skutkem. Ve výzkumu se potvrdilo tvrzení (Gjuričová, Dudová), že ženy, které se rozhodnou nastoupit do práce dříve než před dosažením 3 let věku svého dítěte, se potýkají s tímto předsudkem a že mají obavy, že budou obviněny, že nejsou „dobrou matkou“ a obdrží stigma „matky špatné“.

Postoj rodičů k argumentu - místo jeslí rozšíření mateřských škol - nebyl ve výzkumné sondě zjišťován. Mohu jenom konstatovat, že někteří rodiče zvažovali před umístěním do jeslí i umístění dítěte do soukromého zařízení, které pečuje i o děti předškolního věku, z čehož se dá vyvodit, že by nebyli proti společnému zařízení.

Samozřejmě si uvědomuji, že poznatky získané výzkumnou sondou jsou ovlivněny konkrétními podmínkami v místě, kde se výzkum prováděl. Na základě poznatků získaných mou praxí a i ze zkušeností mých kolegů ale vím, že podobné podmínky jako v Jeslích E.Pittera v Českých Budějovicích jsou i v ostatních veřejných jeslích. Podle mého názoru provedená výzkumná sonda ukázala, že jesle mají své místo v síti zařízení denní péče o děti do 3 let věku a rodiče malých dětí umístěných v jeslích chodí s klidným svědomím do zaměstnání. O jejich děti je náležitě postaráno.

Závěr

V současné moderní společnosti se zásadním způsobem změnilo prolínání soukromého a veřejného života rodiny. Probíhají změny v samotné instituci rodiny, která stále méně funguje podle tradičních schémat, i změny na trhu práce. Téměř rovnocenná účast žen na trhu práce v porovnání s muži se stala všeobecnou normou. Rodiče s dětmi jsou nuceni skloubit svůj pracovní život s rodinnými povinnostmi. Při současném nastavení podmínek v ČR to pro rodiče představuje neúměrnou zátěž, která se odráží např. ve špatné pozici rodičů (zejména matek) na trhu práce, v rodinných problémech a v neposlední řadě i v natalitním chování populace. Jednou z možností, jak rodičům usnadnit sladění pracovního a rodinného života, je vytvoření dostatečné sítě a nabídky služeb péče o děti.

Svou práci jsem věnovala problematice harmonizace rodinných a pracovních povinností rodičů s důrazem na rodiče dětí do tří let věku. Zabývala

jsem se jak obtížemi, které harmonizaci doprovázejí a ztěžují, tak i opatřeními, které jí naopak napomáhají. Zaměřila jsem se na podpůrná opatření v oblasti rodiny i zaměstnání a zmínila jsem se i o roli státu a zaměstnavatelů v této oblasti. Hlavní pozornost jsem však soustředila na sféru služeb péče o děti, jejíž nedostatečnost je kritizována jak v mezinárodních dokumentech EU, tak na domácí půdě ze strany rodičů, neziskových organizací i některých odborníků, kteří se více či méně věnují problematice rovných příležitostí mužů a žen.

Zkoumala jsem nejen současné legislativní možnosti zřízení a provozování služeb péče o děti ve věku do 3 let, ale i zamýšlené nové návrhy těchto služeb. V souladu se stanoveným cílem mé práce jsem rozebrala podrobněji problematiku jeslí, které jsou v ČR sice tradičním, ale v dnešní době státem nepodporovaným a částí veřejnosti zavrhaným, zařízením péče o nejmladší generaci. Snažila jsem se ve své práci představit současné moderní jesle a vyvrátit argumenty, které zpochybňují smysl jejich existence. Na pomoc jsem si přizvala rodiče dětí, které v současné době navštěvují jedno konkrétní jeslové zařízení, a jsou tedy těmi nejfundovanějšími lidmi oprávněnými hodnotit jejich službu. Jejich názory se objevují jak v praktické části mé práce v rámci uskutečněné výzkumné sondy v jeslích, tak i v příloze práce, ve které představuji činnost Jeslí E. Pittera v Českých Budějovicích.

Podpora rodin s dětmi je jedním z prvořadých úkolů státu, a to mimo jiné proto, že stát má z důvodu stárnutí populace zájem na zvýšení porodnosti. Děti nejsou jen soukromou záležitostí rodičů. Je nutné brát v potaz také jejich přínos do budoucna pro celou společnost. Stát má rodiny s dětmi chránit a podporovat. V oblasti harmonizace práce a rodiny má vytvářet takovou legislativu, která by skloubení rodinných a pracovních povinností rodičům s dětmi co nejvíce ulehčila a zároveň je také stimulovala k rovnoprávnému rozdělení rolí mezi muži a ženami v rámci rodiny.

Téma harmonizace práce a rodiny je však důležité nejen na společenské, ale i na individuální, osobní úrovni. Kvalita života není v dosažení kariéry na úkor rodiny a naopak. Je třeba se dívat na pravé hodnoty lidského bytí. Mnohé výzkumy potvrzují, že nejdůležitějším předpokladem celkového pocitu životní spokojenosti a štěstí je současná spokojenost s pracovní i rodinnou situací. Důležité je umožnit rodičům kombinovat osobní život se zaměstnáním podle jejich individuálních potřeb. Záleží na rozhodnutí rodičů, zda si zvolí jako nejvhodnější prostředí pro zajištění péče o své dítě domov nebo zda si vyberou službu zajišťující tuto péči mimo svou domácnost, např. prostřednictvím jeslí.

Pokud chceme mít v naší republice opravdu fungující rodinnou politiku se zajištěnou kvalitní a dostupnou péčí o malé děti, musí být vytvořena kvalitní a dostatečná nabídka služeb pro děti, a to včetně služeb pro děti do 3 let. Kompetentní představitelé, někdy s nepřekonanými předsudky z minulosti, by měli zvážit, zda si jesle ve své moderní podobě přece jenom nezaslouží být jedním kolečkem v soukolí těchto služeb. Jesle, které v ČR po jejich razantním rušení po roce 1989 zůstaly, mají velmi dobrou kvalitu, a proto je efektivní a pro společnost přínosné tato zařízení podporovat. Zatvrzelí odpůrci jeslí, kteří opírají své argumenty o škodlivosti a nevhodnosti jeslí jen na základě prostředkovaných zkušeností z minulého režimu, by měli navštívit nějaké jesle ve svém okolí (pokud je všem najdou). Budou překvapeni. Jesle totiž již dávno nejsou tím, co byly před rokem 1989. Pryč jsou kolektivistické metody tolik známé z komunistického režimu, v moderních jeslích je základem individuální přístup k dítěti. Současné jesle jsou svým profesionálním přístupem a péčí pomocnou rukou a doplňkem rodinné výchovy. Myslím si, že nikomu, kdo má v rodině zázemí, nemohou jesle ublížit. Pobyt v jeslích dítěti neuškodí, budou-li se mu rodiče ve zbývajícím čase aktivně věnovat.

Ponechání jeslí v síti zařízení péče o děti mladší 3 let předpokládá ovšem legislativní úpravu podmínek jejich zřizování i podmínek jejich provozu. Je na čem stavět, změny s minimem nákladů by mohly přinášet velký efekt. Stát by se měl určitým podílem opět podílet na financování jeslí spolu s obcemi a rodiči. Měly by být odstraněny znevýhodňující limity, se kterými je péče o děti v jeslích spojena (maximální počet dnů, kdy je možné dát dítě do jeslí, aniž by rodič přišel o rodičovský příspěvek), a také podle mého názoru zbytečně přísné, někdy až nelogické podmínky jejich zřízení a provozování (podmínka zdravotnického zařízení, zdravotnického personálu, hygienické a prostorové podmínky).

Svou prací jsem nechtěla v žádném případě zpochybňovat nezastupitelnou úlohu péče o dítě v rodině. Nechtěla jsem ani vyvolat dojem, že jesle jsou tím nejlepším, co může dítě v životě potkat. Jsou-li matka i otec dospělí pro rodičovství, musí být dospělí i pro péči o děti. Neměli by však v tom zůstat sami. Všichni rodiče, kteří se rozhodli mít dítě, nežijí v ideálních rodinných, ekonomických a sociálních podmínkách. Existují i rodiče, kteří, i když své děti milují, nemohou či nechtějí s nimi zůstat doma několik let, aniž by ohrozili svou ekonomickou či profesní existenci na celý další život.

Myslím si, že jsem ve své práci splnila cíl, který jsem si v úvodu předsevzala, a dokázala jsem, že jesle mají své místo v síti zařízení služeb péče o děti do 3 let věku. Jsou jednou z alternativ, jak umožnit rodičům dřívější návrat do zaměstnání a udržet si odbornou kvalifikaci, jsou alternativou, která rozšiřuje možnost svobodné volby rodičů při jejich úsilí skloubit zaměstnání s rodičovstvím do 3 let věku. Svoji práci uzavírám citátem Aristotela: „Všeho, čeho se užívá, lze užívat dobře a špatně.“²³⁷

---

²³⁷ ARISTOTELES, *Etika Nikomachova*, s. 101.

Seznam literatury

Monografie

ANZENBACHER, A. *Křesťanská sociální etika. Úvod a principy*. Brno: CDK, 2004. ISBN 80-7325-030-6.

ARISTOTELÉS, *Etika Nikomachova*, Praha: Rezek, 1996. ISBN 80-9017-967-3.

BARTÁKOVÁ, A. Problémy přechodu žen na trh práce po rodičovské dovolené. In SIROVÁTKA, T., HORA, O. (EDS.) *Rodina, děti a zaměstnání v české společnosti*, s. 63 - 96. Brno: Fakulta sociálních studií Masarykovy university, 2008. ISBN 978-80-7326-140-5.

BARŠA, P. *Panství člověka a touha ženy*. Praha: Slon, 2002. ISBN 80-86429-06-7.

BAUMAN, Z. *Individualizovaná společnost*. Praha: Mladá fronta, 2004. ISBN 80-204-1195-X.

BĚLINOVÁ L. *Kapitoly ze sociologie výchovy: Rodina - výchova k rodičovství*. Praha: SNP, 1989. ISBN neuvedeno.

DUDOVÁ, R. Otcovství v pohybu. In HAMPLOVÁ, D., SALAMOUNOVÁ, P., ŠAMANOVÁ, G. (eds.) *Životní cyklus Sociologické a demografické perspektivy*, s. 160-174. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2006. ISBN 80-7330-082-6.

FELLNEROVÁ, U. *Žena 21. století*. Wien: Ikar, 1996. ISBN 80-7202-144-3.

FERRAROVÁ, E. *Příručka pro implementaci rovných příležitostí žen a mužů a principů gender mainstreamingu ve veřejné správě v České republice*. Praha: Gender Studies, 2007. ISBN 976-80-86520-03-2.

FRANK, P., PLESKOVÁ, K., BOSÁKOVÁ, M. *Průvodce na cestě k rovnosti mužů a žen*. Brno: NESEHNUTÍ, 2004. ISBN 80-903228-4-0.

FOLTINOVÁ J. *Program ozdravných opatření v jeslích: Metodický materiál MPSV ČR*. Praha: Ústav zdravotní výchovy, 1990. ISBN neuvedeno.

Gender mainstreaming. Praha: MPSV, 2002. ISBN 80-86552-35-7.

GJURIČOVÁ, Š., KUBIČKA, J. *Rodinná terapie*. Praha: Grada Publishing, 2003. ISBN 80-247-0415-3.

HODOVSKÝ, I. *Úvod do etiky*. Olomouc: Universita Palackého, 1992. ISBN neuvedeno.

- HOGENOVÁ, A. *Jak pečujeme o svoji duši*. Praha: UK, 2008. ISBN 978-80-7290-349-8.
- JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-535-0.
- JANEBOVÁ, R. *Sociální problémy z aspektu gender*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2006. ISBN 80-7041-512-6.
- KOLÁŘOVÁ, J. (ed.). *Klíč k jeslím*. Praha: Gender Studies, 2007. ISBN 978-8086520-22-3.
- KUCHAŘOVÁ, V., HABERLOVÁ, V. Rodina a zaměstnání v průběhu životního cyklu. In SIROVÁTKA, T., HORA, O. (eds.) *Rodina, děti a zaměstnání v české společnosti*, s. 19 - 55. Brno: Fakulta sociálních studií Masarykovy university, 2008. ISBN 978-80-7326-140-5.
- MAREŠ, P. *Nezaměstnanost jako sociální problém*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1994. ISBN 80-901424-9-4.
- MAREŠ, P., POTOČNÝ T. (eds.) *Modernizace a česká rodina*. Praha: BARRISTER & PRINCIPAL, 2003. ISBN: 80-86598-61-6.
- MAŘÍKOVÁ, H. Genderový aspekt rodičovství. In HAMPLOVÁ, D., SALAMOUNOVÁ, P., ŠAMANOVÁ, G. (eds.) *Životní cyklus. Sociologické a demografické perspektivy*, s. 141- 159. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2006. ISBN 80-7330-082-6.
- MATĚJČEK, Z. *Co kdy a jak ve výchově dětí*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-325-3.
- MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-549-0.
- MATOUŠEK, O. *Sociální práce v praxi*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-002-X.
- MOŽNÝ, I. et al. *Mezigenerační solidarita: výzkumná zpráva z mezinárodního srovnávacího výzkumu Hodnota dětí a mezigenerační solidarita*. Praha: VÚPSV, výzkumné centrum Brno, 2004. ISBN 80-239-4279-4.
- MUSIL, L., ŠRAJER, J. Dimenze životní situace rodiny. In ŠRAJER, J., MUSIL, L. (eds.), *Etické kontexty sociální práce s rodinou* s. 9 - 17. České Budějovice, Brno: Albert, 2008. ISBN 978-80-7326-145-0.

NĚMECKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE 1995. *Život z víry*. České Budějovice: Teologická fakulta Jihočeské university, 2005. 2. vyd. ISBN 80-7040-809-X.

NOVÝ, I., SURYNEK, A. *Sociologie pro ekonomy a managery*. Praha: Grada Publishing, 2002. ISBN 80-247-0384-X.

PLASOVÁ, B. Strategie zaměstnavatelů v oblasti harmonizace práce a rodiny v kontextu strategií pracujících rodičů s dětmi. In SIROVÁTKA, T., HORA, O. (eds.). *Rodina, děti a zaměstnání v české společnosti*, s. 209 - 249. Brno: Fakulta sociálních studií Masarykovy university, 2008. ISBN 978-80-7326-140-5.

SIROVÁTKA, T. Rodinné chování a rodinná politika v České republice. In MAREŠ, P., POTOČNÝ T. (eds.) *Modernizace a česká rodina*, s. 37 - 59. Praha: BARRISTER & PRINCIPAL, 2003. ISBN: 80-86598-61-6.

SIROVÁTKA, T., BARTÁKOVÁ, H. Harmonizace rodiny a zaměstnání v České republice a role sociální politiky. In SIROVÁTKA, T., HORA, O. (eds.) *Rodina, děti a zaměstnání v české společnosti*, s. 63 - 96. Brno: Fakulta sociálních studií Masarykovy university, 2008. ISBN 978-80-7326-140-5.

SIROVÁTKA, T., HORA, O. (eds.) *Rodina, děti a zaměstnání v české společnosti*. Brno: Fakulta sociálních studií Masarykovy university, 2008. ISBN 978-80-7326-140-5.

ŠLECHTOVÁ, H. Překážka i příležitost: dítě a identita matky ze vzdělané rodiny. In SIROVÁTKA, T., HORA, O. *Rodina, děti a zaměstnání v české společnosti*, s. 145 - 174. Praha: BARRISTER & PRINCIPAL, 2003. ISBN: 80-86598-61-6.

ŠRAJER, J., Sociálně etický pohled na problematiku dnešní rodiny. In ŠRAJER, J., MUSIL, L. (eds.) *Etické kontexty sociální práce s rodinou*, s. 49 - 61. České Budějovice, Brno: Albert, 2008. SBN 978-80-7326-145-0.

VONDRÁČEK, V. *Úvahy psychologicko-psychiatrické*. Praha: Avicenum, 1981. 2. vyd. ISBN 08-069-92.

Zdravotnictví České republiky 2008 ve statistických údajích. Praha: ÚZIS ČR, 2009. ISBN 978-80-7280-804-5.

Periodika – články

CRAIG, L. Does Father Care Mean Fathers Share? A Comparison of How Mothers and Fathers in Intact Families Spend Time with Children. *Gender & Society*, 2006, roč. 20, č. 2, s. 259 - 281.

KUCHAŘOVÁ, V. Harmonizace rodiny a zaměstnání podle formy rodinného soužití. *FÓRUM sociální politiky*, 2008, roč. 2, č. 6, s. 8 - 14.

MAŘÍKOVÁ, H. Mateřství, rodina a práce z pohledu matek malých dětí. *Gender, rovné příležitosti, výzkum*, 2008, roč. 9, č. 2, s. 45 - 55.

NEŠPOROVÁ, O. Mění se rodičovství v kontextu podmínek na trhu práce. *FÓRUM sociální politiky*, 2007, roč. 1, č. 2, s. 13 - 17.

PLAČEK, Š. Jesle podle EU? Česko by stály desítky miliard. *Deník*, 2009, 21. 2. 2009, s. 9.

PRISCHING, M. Familie in der Stressgesellschaft. *Zur Debatte*, 2003, roč. 33, č. 7, s. 19 - 20.

SILVERSTEIN, L. B., AUERBACH C. F. Deconstructing the Essential Father. *American Psychologist*, roč. 54, č. 6, s. 397 - 407.

TOMEŠ, I. Úvahy nad současnou reformou podpory rodin. *FÓRUM sociální politiky*, 2008, roč. 2, č. 4, s. 21 - 25.

VOHLÍDALOVÁ, M. Zpráva ze semináře „Souvislosti soukromého a pracovního života v ČR“. *Gender, rovné příležitosti, výzkumy*, 2007, roč. 8, č. 1, s. 71-74.

WEST, C., ZIMMERMAN, D. Doing Gender, *Gender & Society*, roč.1, č.1, s.125 - 151.

Zákony

Zákon č. 242/1991 Sb., o soustavě zdravotnických zařízení zřizovaných okresními úřady a obce.

Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře.

Zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění.

Zákon č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu.

Zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání.

Internetové zdroje

ČSÚ. Základní pojmy. In *ČSÚ: Genderové statistiky – úvod* [online]. Praha: ČSÚ, 2010, posl. aktualizace 11. 2. 2009 [cit. 2010-01- 23] Dostupné na WWW:

<http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/kapitola/gender_pojmy>.

GENDER STUDIES. Barcelonské cíle zajistí rodičům v ČR větší možnost volby. [online] Tisková zpráva. Aktualizace 4. 2. 2009 [cit. 2009-09-21]. Dostupné na WWW: <<http://www.feminismus.cz/tz.shtml?x=2146475>>.

JURAJDA, Š. Jesle, dětská duše a svoboda volby. In *Zpravodaj rovné příležitosti do firem* [online], 2009, č. 4, posl. aktualizace 31. 3. 2009, [cit. 2010-01- 20]

Dostupné na WWW:

< <http://zpravodaj.feminismus.cz/uvodnikcisla.shtml?x=2185104>>.

KŘÍŽKOVÁ, HAŠKOVÁ, H. *Průzkum veřejného mínění o postavení žen na trhu práce*, [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2008, posl. aktualizace 19. 3. 2003 [cit. 2009-12- 17]. Dostupné na WWW: < <http://www.mpsv.cz/files/clanky/957/zprava.pdf>>.

KOLÍNSKÁ, R. Nenahraditelná matčina náruč. In *Feminismus.cz* [online]. Praha: Gender Studies, 2003 [cit. 2009-12- 17]. Dostupné na WWW: < <http://www.feminismus.cz/fulltext.shtml?x=2053335>>.

KUCHAŘOVÁ, V. (Ed.) *Zmapování dostupnosti a podmínek pobytu dětí v jeslích, mateřských školách, školních družinách a obdobných zařízeních a jiných neinstitucionálních forem péče o děti v ČR včetně identifikace překážek jejich využívání s návrhy možných opatření k jejich rozvoji* [online]. Praha, VÚPSV, 2007, posl. aktualizace 15. 5. 2009 [cit. 2009-12- 14]. Dostupné na: < <http://www.mpsv.cz/cs/4352> >.

MARKSOVÁ-TOMINOVÁ, M. Ach ty jesle. In *Blog.aktualne.cz* [online]. Praha: Centrum Holdings, 1999 - 2010, posl. aktualizace 16. 2. 2009 [cit. 2009 - 11- 08]. Dostupné na WWW: <<http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/michaelamarksovatominova.php?itemid=5909>>.

MARSHÜTZ, G. Rodinná kultura versus bezohledná sociální struktura [online]. In *Rodinná politika a životní styl rodiny – jak rodiny zvládají rozpor mezi nároky rodinného života a nároky kladené společností*. In *Rodiny.cz* [online], Praha: Národní centrum pro rodinu, 2008–2010, posl. aktualizace 21. 4. 2008, [cit. 2010-01- 02]. Dostupné na WWW: <http://www.rodiny.cz/07/?pg=texty_sborniky_z_konferenci>.

MPSV. *Národní koncepce podpory rodin s dětmi* [online]. Praha: MPSV, posl. aktualizace, 1. 12. 2009 [cit. 2009-12-30]. Dostupné na WWW: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/7958/Narodni_koncepce_podpory_rodin_s_detmi.pdf>.

MPSV. Otázky a odpovědi. In *MPSV.CZ: Sociální reformy* [online]. Praha: MPSV, posl. aktualizace 8. 11.2007 [cit. 2009-12-12] Dostupné na WWW: < <http://www.mpsv.cz/cs/4753>>.

MPSV. Slučitelnost profesních a rodinných rolí. In *MPSV: Rodina* [online]. Praha: MPSV [cit. 2009-12-12]. Dostupné na WWW: <www.mpsv.cz/cs/4#sprr>.

MPSV. *Soubor prorodinných opatření – Prorodinný balíček* [online]. Praha: MPSV, 2008, posl. aktualizace 20. 11. 2008 [cit. 2009-12-14]. Dostupné na WWW : <http://www.mpsv.cz/files/clanky/5898/komplet_balik.pdf>.

MŠMT, Péče o děti mladší 3 let věku. In *MSMT.CZ* [online], Praha, MŠMT, 2006 [cit. 2010-01-11]. Dostupné na WWW:
<http://www.msmt.cz/dokumenty/predskolni_vzdelavani>.

LABUSOVÁ, E. Co znamená rodina ? In *Eva Labusová* [online]. Eva Labusová, 2006 - 2010 [cit. 2009-12-11] Dostupné na WWW:
<http://www.evalabusova.cz/ankety/co_znamená_rodina.php>.

LABUSOVÁ, E. Hlídní dětí do tří let věku: Velké téma současného rodičovství. In *Eva Labusová* [online]. Eva Labusová, 2006 - 2010 [cit. 2009-12-15]. Dostupné na WWW: <http://www.evalabusova.cz/clanky/hlidani_deti.php>.

LABUSOVÁ, E. Potřebujeme jesle? In *Eva Labusová* [online]. Eva Labusová, 2006 – 2010 [cit. 2009-12-12]. Dostupné na WWW:
<http://www.evalabusova.cz/rozhovory/h_haškovou.php>.

SEZEMSKÝ, J. Jesle za desítky miliard korun. In *MPSV CZ* [online], Praha: MPSV, posl. aktualizace 17. 2. 2009 [cit. 2010-01-10]. Dostupné na WWW:
<<http://www.mpsv.cz/cs/6277>>.

Usnesení vlády č. 223 [online]. [cit. 2009-12-01]. Dostupné na WWW:
<<http://www.vlada.cz/assets/ppov/radaprorovneprilezitosti/dokumenty/uv090302-0223--->>.

Zpráva Komise Radě, Evropskému parlamentu, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů - Provádění barcelonských cílů týkajících se zařízení péče o děti předškolního věku {SEC(2008)2597} /* KOM/2008/0638 [online]. [cit. 2009-12-19]. Dostupné na WWW:
<<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52008DC0638:CS:HTML>>.

Seznam tabulek a grafů

Tabulky

Tabulka 1 - Míra pocíťované zátěže zaměstnavatelů v souvislosti se zaměstnaností rodičů (v %)	32
Tabulka 2 - Představy o rozdělení a skutečné rozdělení péče o děti v rodině (v %)	40
Tabulka 3 - Preference a využití služeb péče o děti rodinami s dítětem podle věku dítěte	47
Tabulka 4 - Podíl dětí navštěvujících zařízení denní péče pro děti mladší 3 let (v %)	60
Tabulka 5 - Počet jeslí a počet míst v jeslích v ČR v letech 1990 – 2007.....	62
Tabulka 6 - Počet jeslí a počet míst v jeslích v roce 2006 - podle krajů	114
Tabulka 7 - Důvody potřeby hlídání	85
Tabulka 8 - Úvahy o využití různých forem služeb	86

Grafy

Graf 1 Pohlaví	83
Graf 2 Věk	83
Graf 3 Rodinný stav	83
Graf 4 Vzdělání	84
Graf 5 Náboženské vyznání	84
Graf 6 Tříletý systém rodičovské dovolené	86
Graf 7 Nárok na umístění	88
Graf 8 Jesle vyhovují potřebám dětí	91

Seznam zkratek

V textu práce jsou použity tyto zkratky:

CVVM - Centrum pro výzkum veřejného mínění

ČSÚ - Český statistický úřad

MPO - Ministerstva průmyslu a obchodu ČR

MPSV - Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR

MŠMT - Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR

MŠ - mateřská škola

MZ - Ministerstvo zdravotnictví ČR

OECD - Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj

ÚZIS - Ústav zdravotnických informací a statistiky

VÚPSV - Výzkumný ústav práce a sociálních věcí

Seznam příloh

Příloha I	Dvanáct bodů k snahám českého předsednictví otevřít debatu o barcelonských cílech	108
Příloha II	Prorodinný balíček	109
Příloha III	Situace v péči o děti do tří let v některých zemích	112
Příloha IV	Počet jeslí a počet míst v jeslích v roce 2006 – podle krajů	114
Příloha V	Jesle E. Pittera v Českých Budějovicích	115
Příloha VI	Dotazník	119

Příloha I **Dvanáct bodů k snahám českého předsednictví otevřít debatu o barcelonských cílech**

1. Barcelonské cíle, včetně cíle umístit do roku 2010 33 procent dětí do 3 let v zařízeních kolektivní péče, nejsou součástí primárního práva EU, ale výhradně politickým závazkem, neboť rodinná politika nespadá do výlučných kompetencí EU a státy zde vykonávají svou svrchovanou moc.
2. Většina států EU barcelonské cíle v oblasti péče o děti neplní a ani nenaplní. Patří mezi ně i ČR.
3. České předsednictví nezpochybňuje cíle v politice zaměstnanosti. Pouze je toho názoru, že při stanovování těchto cílů je třeba hledět i na další faktory, jako je svoboda rodiny a zájem dítěte. Navíc se nelze soustředit výhradně na kvantitativní prvek a nebrat v potaz kvalitu takových zařízení.
4. Řada států, které vstoupily do EU v roce 2004, může nabídnout své specifické zkušenosti s rozvinutým systémem jeslí z doby totality. Patří mezi ně i Česká republika. Celá řada studií provedených v době, kdy byla v těchto zařízeních umístěna téměř čtvrtina dětí, zpřesňuje znalosti ohledně dopadů kolektivní péče. Rovněž i pediatrický a psychologický výzkum prováděný celosvětově ohledně důsledků kolektivní péče je třeba respektovat. Proto je vhodné vést nad cíli nově diskusi, jež by reflektovala poznatky nových výzkumů, ale i zkušenosti, vnesené novými členskými státy.
5. České předsednictví považuje za důležité zvýšit prestiž rodičovství a uznat neplacené péče o děti doma jako společensky relevantní činnosti. Jen tak lze odstranit tradiční stereotyp, že žena, která pečuje o děti „nic nedělá“ a jediným, kdo pracuje, je muž – živitel.
6. České předsednictví vychází z principu svobody rodin. Je třeba ponechat rozhodnutí o způsobu péče na rodinách samotných. Rozhodnutí pro domácí péči o děti by nemělo být automaticky nahlíženo jako nesprávné.
7. České předsednictví respektuje, že oblast péče o děti zůstává výlučnou politikou členských států, v souladu s principem subsidiarity. České předsednictví nezpochybňuje záměry jednotlivých států rozšířit počet zařízení kolektivní péče, na druhou stranu za neusilování o splnění těchto cílů nemůže být žádný členský stát kritizován.
8. Nemá smysl požadovat v celé Evropě jednotně stejný počet zařízení kolektivní péče bez reflektování specifických tužeb a přání rodiny, poptávky a historických zkušeností. Například v ČR bylo i v době komunismu umístěno v jeslích max. 24 procent dětí do 3 let, ač stát činil vše pro navýšení počtu dětí. Po pádu komunismu se preference rodin rychle změnily a počet dětí v jeslích se v důsledku klesající poptávky snížil na 0,5 - 2 procenta dětí. Sám text barcelonských cílů uvádí, že je nutné při jejich dosahování respektovat poptávku i národní zvyklosti. Vybudování nákladného systému kolektivní péče bez existence zájmu by v takovém případě bylo zcela zbytečné. Stát by musel hledat donucovací mechanismy, jak děti do jeslí umístit, a to na úkor svobody rodin (zkracování rodičovské dovolené, snižování rodičovského příspěvku atd.).
9. Sama česká vláda v ČR podporuje rozvoj nerodičovské péče o malé děti. V rámci tzv. Prorodinného balíčku jsou přijímána opatření na podporu zejména inovativních typů péče. Nedomnívá se však, že budování veřejných-státních zařízení kolektivní péče po vzoru komunistického režimu je správnou cestou. Preferuje model, kdy jsou rodinám poskytnuty finanční prostředky přímo, a rodiny mají tak možnost se rozhodnout, zda je využijí na rodičovskou či nerodičovskou péči. Navíc i na národní úrovni je respektován princip subsidiarity a rozvoj jeslí a školek v jeho duchu spadá do kompetence obcí a krajů, nikoli státu.
10. Současně Česká republika masivně podporuje i rodičovskou domácí péči a výši její podpory (v případě „klasické“ tříleté péče) dosahuje přibližně výše minimální mzdy. Naplňuje tak, jako jedna z mála zemí EU, princip, podle něhož lze i práci v rodině vnímat jako ekonomicky relevantní aktivitu. Lze přitom upozornit, že i v pekingské agendě je vyjádřen požadavek na kvantifikování skutečné ceny této péče, již je možno považovat za ekonomický produkt.
11. Česká republika v žádném případě nechce vracet ženy ze zaměstnání do domácnosti. Chce se ale zabývat i problémy rodičů, kteří preferují možnost zůstat s dětmi do tří let doma. I tyto lidé, kterých navíc i při hypotetickém dosažení barcelonských cílů budou dvě třetiny, mají své problémy a nelze je ignorovat výlučně ve prospěch státní pomoci těm, kteří se rozhodnou pro umístění svých dětí v jeslích.

Zdroj: MPSV. Dostupné na WWW: <http://www.noviny-mpsv.cz/cs/6215>.

I. OTCOVSKÉ. Účelem opatření je podpora aktivního otcovství. Otec může dočasně přerušit výkon své výdělečné činnosti, aby mohl společně s matkou dítěte pečovat o novorozené dítě. Po dobu této péče mu bude poskytována výše uvedená nová dávka nemocenského pojištění. Přijetím tohoto opatření se v zásadě vytváří stav odpovídající zavedení otcovské dovolené tak, jak funguje v řadě evropských zemí.

Hlavní zásady:

- otcovské náleží otci dítěte a osobě, která převzala dítě do trvalé péče nahrazující péči rodičů, **podmínkou nároku na otcovské je, že pojištěnec o dítě osobně pečuje**, podmínka soužití v domácnosti se pro otcovské nevyžaduje
- pojištěnec musí nastoupit na otcovské nejpozději do uplynutí šesti týdnů věku dítěte nebo do 6 týdnů ode dne svěření dítěte do péče nahrazující péči rodičů; otcovské náleží, jen bylo-li dítě převzato do takové péče do dosažení věku 7 let,
- **otcovské se poskytuje po dobu jednoho týdne** ode dne nástupu otce na něj, otcovské se stanoví stejným způsobem jako peněžitá pomoc v mateřství poskytovaná muži, výše otcovského za kalendářní den činí 70 % denního vyměřovacího základu, podmínkou nároku na otcovské pro OSVČ je účast na nemocenském pojištění alespoň po dobu 3 měsíců bezprostředně předcházejících dni nástupu na otcovské.

Očekávané roční ekonomické dopady: 300–400 mil. Kč na otcovskou dávku, 140–160 mil. Kč snížení výběru pojistného na sociální zabezpečení, 60–80 mil. Kč snížení výběru pojistného na zdravotní pojištění.

II. SLADĚNÍ RODINNÉHO A PRACOVNÍHO ŽIVOTA

a) Evidovaný poskytovatel vzájemné rodičovské výpomoci

Vzájemná rodičovská výpomoc je poskytování péče o děti evidovaným poskytovatelem v jeho domácnosti za limitovanou úplatu. Jde o péči rodinného typu poskytovanou na individuálním základě.

Poskytovatel vzájemné rodičovské výpomoci:

- musí splňovat minimální nutné podmínky, na jejichž základě bude zapsán do evidence poskytovatelů vzájemné rodičovské výpomoci,
- může být osoba, která celodenně a řádně pečuje alespoň o jedno vlastní dítě do 7 let věku,
- může mít v současné péči **nejvýše 4 děti do 7 let věku**, do tohoto počtu se započítávají i vlastní děti poskytovatele ve věku do 7 let,
- nejsou stanoveny speciální požadavky na vybavení místností v domácnosti, ve které bude péče poskytována; místnosti by měly být uzpůsobeny výchově vlastního dítěte,
- je oprávněn přijmout za poskytování vzájemné rodičovské výpomoci limitovanou úplatu – maximálně 5 000 Kč za jedno svěřené dítě,
- **je osvobozen od placení daně z příjmů fyzických osob,**
- z příjmu z této činnosti **neodvádí pojistné na sociální zabezpečení a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti,**
- z příjmu z této činnosti **neplatí pojistné na veřejné zdravotní pojištění,**
- celkový čistý příjem za poskytování péče **tedy může činit až 15 000 Kč měsíčně,**
- **zůstává mu nárok na rodičovský příspěvek.**

b) Podpora služeb péče o děti v živnostenském podnikání

Cílem je rozšíření nabídky služeb péče o děti poskytovaných v oblasti živnostenského podnikání. Zjednodušují se hygienické a prostorové požadavky na provozovny péče s menším počtem dětí a doplňují se kvalifikační požadavky na podnikání v tomto oboru.

Hlavní zásady:

- podnikatel provozující vázanou živnost Péče o dítě do tří let věku v denním režimu nebo volnou živnost Mimoškolní výchova a vzdělávání, pořádání kurzů, školení, včetně lektorské činnosti ve vlastní domácnosti nebo jiném vhodném prostoru musí pečovat současně **nejvýše o 4 děti**,
- pokud podnikatel pečuje zároveň o vlastní dítě do 7 let věku, započítává se vlastní dítě (děti) do výše uvedeného limitu ohledně počtu dětí,
- na tyto provozovny se nevztahují hygienické a prostorové požadavky požadované od provozoven pro výchovu a vzdělávání obecně, jsou požadovány **podmínky přiměřené** tomuto limitovanému počtu dětí,
- je stanoveno **minimální nutné vybavení** provozovny respektující potřeby svěřených dětí, a zároveň nestanovující takové požadavky, které by mohly být překážkou rozšíření tohoto druhu podnikání,
- požadovaná odborná způsobilost podnikatele vykonávajícího činnost v rámci vázané živnosti Péče o dítě do tří let věku v denním režimu se nově rozšíří o „**osvědčení o rekvalifikaci nebo jiný doklad o odborné kvalifikaci**“ (zvláštní odborné způsobilosti), což by mohlo částečně napomoci řešit situaci například žen starších 50 let, které jsou ve vyšší míře ohroženy nezaměstnaností (v praxi jde o ženy, které mají často vlastní rodičovskou zkušenost a získáním kvalifikace by měly možnost podnikat v této oblasti).

c) Miniškolka

Další možností v rozšíření nabídky péče o děti pro zaměstnané rodiče, kteří preferují individuální péči nebo v daném místě není jiná služba k dispozici, jsou „**miniškolky**“. Tato služba bude poskytována nejčastěji zaměstnavatelem na pracovišti rodiče nebo neziskovými subjekty, obcemi, kraji a církevními právníckými osobami. *Hlavní zásady:*

- miniškolka je službou **péče o děti na nekomerčním základě**, která není provozována za účelem dosažení zisku,
- zřizuje se **nejvýše pro 4 děti ve věku od 6 měsíců do 7 let**, do tohoto počtu dětí se započítávají i vlastní děti pečovatelky ve věku do 7 let,
- v rámci jednoho místa lze zřídit **více miniškolek**,
- v zájmu kvality poskytované služby nemá být jejím předmětem pouze „hlídání“ dětí, **ale péče zaměřená na celkový rozvoj dítěte** s ohledem na jeho individuální specifika a věk,
- na miniškolky se nevztahují hygienické a prostorové požadavky požadované od provozoven pro výchovu a vzdělávání obecně, jsou požadovány **podmínky přiměřené** tomuto limitovanému počtu dětí,
- zřizovatel hradí náklady na zřízení a provoz miniškolky ze svých prostředků (**daňově uznatelné náklady**), rodiče přispívají na úhradu nákladů na provoz miniškolky dle dohody se zřizovatelem,
- tato péče o dítě je doplňkem péče rodinné, není její náhradou a musí odpovídat věkovým a individuálním zvláštěnostem dítěte, svým uspořádáním se tato péče co nejvíce přibližuje životu dítěte v rodině.

d) Daňové výhody pro zaměstnavatele

Zákon o daních z příjmu bude novelizován tak, aby mezi daňově uznatelné náklady pro zaměstnavatele byly zařazeny také výdaje na zajištění péče o děti zaměstnanců, tj. výdaje na provoz:

- vlastních zdravotnických zařízení – jeslí,
- provozoven pro výchovu a vzdělávání,
- miniškolek,
- příspěvků zaměstnavatele na zajištění péče o dítě zaměstnance poskytované prostřednictvím jiného subjektu než zaměstnavatele.

Očekávané náklady v souvislosti s daňovými úlevami pro zaměstnavatele budou kompenzovány zapojením rodičů, především matek s dětmi, na trhu práce coby daňových poplatníků a plátců sociálního a zdravotního pojištění.

e) Podpora částečných pracovních úvazků

Bude zavedena sleva na pojistném na **sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti pro zaměstnavatele**, kteří zaměstnávají osoby patřící do okruhu obtížně zaměstnatelných, pokud budou zaměstnány na kratší pracovní úvazek. *Hlavní zásady:*

- **výše slevy činí až 1 500 Kč** za kalendářní měsíc, v němž byly po celý měsíc splněny podmínky pro její poskytnutí,
- zaměstnavatel může slevu uplatnit, jestliže uzavřel pracovní poměr se zaměstnancem,
  - – který **pečuje o dítě do 10 let věku**,
  - – který je **osobou se zdravotním postižením**,
  - – který je **starší 55 let**,
  - – **který osobně pečuje o osobu, která je závislá na péči jiné osoby** ve stupni II až IV, a je z tohoto důvodu veden v evidenci obecního úřadu s rozšířenou působností,
  - – který je **řádným studentem** denního studia střední, vysoké či vyšší odborné školy,
  - – pokud délka pracovní doby zaměstnance činí **nejvýše 80 % stanovené týdenní pracovní doby**,
- jestliže si zaměstnanec sjedná pracovní poměr do 80 % stanovené týdenní pracovní doby u dvou nebo více zaměstnavatelů, pak budou slevu na pojistném nárokovat **všichni tito zaměstnavatelé**,
- bude-li průměrný započitatelný příjem nových zaměstnanců vyšší než 4 500 Kč měsíčně, budou příjmy z pojistného vyšší než úhrn slev na pojistném na tyto zaměstnance,
- absolutní zvýšení počtu zaměstnanců by i přes zavedení slevy mělo pozitivní dopad do bilance státního rozpočtu i z důvodu snížení výdajů na sociální dávky.

III.NÁHRADNÍ PÉČE RODINNÉHO TYPU. Pěstounům vykonávajícím pěstounskou péči v zařízeních pro výkon pěstounské péče (včetně SOS dětských vesniček) bude přiznán nárok na odměnu pěstouna jako dávku pěstounské péče za podmínek upravených v zákoně o státní sociální podpoře. Tím se ruší ustanovení, podle kterého je pěstounovi poskytována odměna za výkon pěstounské péče z prostředků zřizovatele zařízení podle zvláštních právních předpisů (zákon o sociálně-právní ochraně).

- Rozšířením nároku na odměnu pěstouna ze systému dávek státní sociální podpory bude z hlediska dávek **sjednoceno postavení pěstounů** v zařízeních pro výkon pěstounské péče a pěstounů vykonávajících pěstounskou péči mimo zařízení (individuální pěstounská péče).
- Současně bude významně **ulehčena situace zřizovatelům zařízení pro výkon pěstounské péče**, kteří podle platné úpravy nesou břemeno nákladů na výplatu odměny pěstouny v zákonem stanovené výši.

Ekonomický dopad:

S přihlédnutím k počtu pěstounských rodin v zařízeních pro výkon pěstounské péče (zhruba 80 až 90) a k počtu dětí v pěstounské péči umístěných v těchto zařízeních (zhruba 260 až 300 dětí) lze očekávat, že poskytování odměny pěstounům v zařízení z dávek státní sociální podpory si vyžádá zvýšení výdajů státního rozpočtu o 20 až 25 mil. Kč za rok.

Zdroj: MPSV. Dostupné na WWW: <http://www.mpsv.cz/cs/6031>.

Německo

Německo masivně podporuje institucionální péči o malé děti a podporuje rodiče, kteří se oba rozhodnou jít do práce krátce po narození dítěte. Za řešení oblasti péče o děti do 3 let je zodpovědné Ministerstvo pro rodinu, seniory, ženy a mládež. Zákon, jehož smyslem je vytváření podporovaných míst v jeslích pečujících o děti mladší tří let, je v platnosti od 1. 1. 2005. Díky tomuto zákonu je poskytována subvence ve výši 1,5 miliardy € ročně, s níž by měl nárůst nabídky dosáhnout 230 000 nových míst pro děti do tří let do roku 2010

Předškolní zařízení. Existují dvě základní formy mimo-rodinné péče o předškolní děti, jesle pro děti do 3 let a školky pro děti od 3 do 6 let. Další způsoby zabezpečení péče o děti jsou opatrovatelky a centra péče, která vznikla z iniciativy rodičů, které je pro své děti využívají. „Vzájemná rodičovská výpomoc“ (tzv. Tagesmütter nebo Tagesväter) je v Německu velmi rozšířená, je využívána zejména pro péči o děti do 3 let věku, nejvíce pak mezi 2. a 3. rokem věku dítěte. Nejvíce může být hlídáno max. 5 dětí, výdělek je omezen.

Poplatky, které platí rodiče za pobyt dětí v zařízeních je odstupňován dle příjmu rodiny, ale i počtu dětí v rodině. V určitých případech sociální nouze jsou rodiny od placení poplatku zcela oprostěny. Předškolní zařízení fungují pod záštitou Spolkového ministerstva rodiny, seniorů, žen a mládeže, ovšem ve skutečnosti je jejich provoz zajištěn na základě kooperace místních úřadů a podniků, rodičovských spolků, společenství církevního typu, občanskými sdruženími jiných právnických osob.

Rodiny, kde pracují oba rodiče mají nárok na odpočitatelnou položku za náklady na péči o dítě (cca 1500 Euro ročně)

Rodičovský příspěvek. Příspěvek je poskytován do dvou let 2 věku dítěte. Nárok na něho má rodič, který se osobně stará o dítě a má trvalé bydliště v Německu. Rodič uplatňující nárok na rodičovský příspěvek může pracovat až 30 hodin týdně. Osamělý rodič, který vychovává dítě sám, má nárok na příspěvek i v případě plného úvazku. Podmínkou přiznání rodičovského příspěvku je rodinný příjem nepřekračující stanovenou hranici, pro kterou je rozhodující věk dítěte a to, zda jej vychovávají oba rodiče či rodič osamělý

Rodičovská dovolená. Rodiče si mohou vybrat rodičovskou dovolenou v délce trvání 3 let. Při této dovolené může každý z rodičů pracovat až 30 hodin týdně. Rodiče mají možnost si se souhlasem zaměstnavatele vybrat jeden rok této dovolené mezi 3. a 8. rokem dítěte, aby mohli být s dítětem v prvním roce školní docházky. Rodiče se v průběhu dovolené mohou mezi sebou 3-krát vyměnit.

Rakousko

Skloubení rodiny s prací podporuje Rakousko rozsáhlou a kvalitní sítí zařízení pro péči o děti. Ještě důležitější než počet těchto zařízení je jejich flexibilita. Pracovní příležitosti rodičů jsou totiž přímo závislé na dostupnosti zařízení pro péči o děti. Existuje zde právo na zkrácený pracovní poměr do sedmi let věku dítěte.

Předškolní zařízení. Vláda poskytuje dotace na jejich zřízení, běžné provozní náklady nesou obce. Náklady na jesle, denní centra pro děti, dětské sestry a pomoc při hlídání dětí v domácnosti patří mezi uznatelné výdaje. Služba Tagesmütter byla v Rakousku zavedena již před více než 30 lety. Denní matky jsou ženy, které se ve své domácnosti pravidelně a za úplatu celoročně věnují dětem od věku nemluvnat až do konce povinné školní docházky.

Rodičovská dovolená. Trvá standardně 2 roky s tím, že se rodiče mohou po třech měsících střídat a jeden měsíc ji mohou mít společně. Pokud jde o osamělého rodiče, který pracuje na zkrácený úvazek nebo o dva rodiče, kteří pracují na zkrácený úvazek střídavě, délka se prodlužuje až na 4 roky.

Maďarsko

Předškolní zařízení. V Maďarsku existují dva základní typy institucí denní péče o děti: dětská centra (jesle) pro děti mladší 3 let a mateřské školy pro děti od 3 do 6. Počet jeslí se v průběhu 90. let snížil o 60 % (V roce 2003 bylo v Maďarsku přibližně 515 jeslí s počtem 23.771 míst.) Rodiče financují cca 20 % nákladů jeslí, ale je zohledňována finanční situace rodin a rodinám s více jak 3 dětmi může být poplatek prominut. Pokud jde o flexibilitu jeslí, poskytují některé z nich příležitostné hlídání dětí, hlídání přes noc, různá setkání rodičů apod.

Rodičovská dovolená a rodičovské dávky. Na rodičovskou dovolenou může nastoupit i otec. Příspěvek na péči o dítě se poskytuje do 2 let věku dítěte, během pobírání nesmí mít rodič žádný pracovní příjem, ale lze přerušit jeho pobírání a nastoupit krátkodobě do zaměstnání.

Rodičům popř. prarodičům, kteří se starají o vnoučata a nepracují se poskytuje příspěvek na domácí péči o dítě, který je vyplácen do 3 let dítěte, přičemž do 1,5 let dítěte nesmí mít rodič žádný pracovní příjem, od 1,5 – 3 let nesmí rodič pracovat více jak 4 hodiny. Rodině, která má alespoň 3 děti s nejmladším dítětem ve věku 3-8 let se vyplácí podpora při výchově dětí, jejíž měsíční výše je rovna minimálnímu. Rodič může pracovat na částečný úvazek, případně i na celý úvazek, pokud pracuje doma.

Francie

Francie dosáhla v rámci kontinentální Evropy v roce 2005 nejvyšší pozice v úrovni porodnosti, která dosáhla 1,94 dítěte na ženu. Důvody vzrůstu porodnosti lze na jedné straně spatřovat v tradičně významném postavení dětí a rodiny ve francouzské společnosti, na druhé straně také v propagační politice. Stát rodinám poskytuje vysoká daňová zvýhodnění a pro-rodinné dávky, exponenciálně rostoucí podle počtu dětí v rodině.

Předškolní zařízení. Rodinám s nejmenšími dětmi je současně k dispozici rozsáhlá síť pečovatelských zařízení - jeslí a mikrojeslí. O 18 % dětí do 3 let věku je pečováno prostřednictvím licencovaných (registrovaných) pečovatelek, které o tyto děti pečují ve své domácnosti s podporou státu. Těchto pečovatelek je ve Francii 500 tis. (2006). O cca 2 % takto starých dětí je pečováno s podporou státu nelicencovanými pečovatelkami – au-pair v domácnosti dítěte.

Velká Británie

Péče o děti v předškolním věku je realizována nejčastěji na soukromé bázi. Oficiálními institucemi odpovědnými za péči se považují pouze zvolené certifikované instituce místní správou (školky, jesle, profesionální pečovatelky). Náklady na jejich služby je možné finančně zohlednit formou dávek či odpočtů z daní. Oblíbené jsou zde tzv. childminders – jde o péči dětí v domácím prostředí, v převážné většině v domácnosti poskytovatele/lky. Péče je poskytována dětem předškolního a školního věku do 8 let, maximální počet hlídanych dětí je 6 (maximálně třem může být méně jak dva roky).

Zdroje :

VANČUROVÁ, A. et.al. *Současná a připravovaná opatření rodinné politiky v zemích střední Evropy.* Dostupné na WWW: http://www.mpsv.cz/files/clanky/4354/studie_vancurova.pdf

APERIO, Souhrnná zpráva: Analýza legislativy pro vybrané typy služeb. Dostupné na www: <http://search.seznam.cz/?sourceid=szn-HP&thru=&q=%C4%8Dinnost+jesli%C3%AD>

Stojí Francie před novým babyboolem? *Rodinná politika*, 2006, č. 2.

Příloha IV

Tabulka 6 - Počet jeslí a počet míst v jeslích v roce 2006 – podle krajů

Kraj	počet zařízení	počet míst v jeslích
Hlavní město Praha	9	367
Středočeský kraj	3	78
Jihočeský kraj	1	105
Plzeňský kraj	4	73
Karlovarský kraj	0	0
Ústecký kraj	9	248
Liberecký kraj	1	50
Královéhradecký kraj	3	136
Pardubický kraj	1	18
Vysočina	2	55
Jihomoravský kraj	2	75
Olomoucký kraj	3	100
Zlínský kraj	7	182
Moravskoslezský kraj	3	80

Zdroj: ÚZIS, Síť zdravotnických zařízení 2006.

Pozn.: Stav k 31.12.2006.

Příloha V **Jesle E. Pittera v Českých Budějovicích**

Obr.1

Zřizovatel: *Statutární město České Budějovice*

Provozovatel: *Jeslová a azylová zařízení České Budějovice, příspěvková organizace*

Jesle fungují od roku 1964 a jsou umístěny ve starší bytové zástavbě, v klidném prostředí s dostatkem zeleně. V posledních pěti letech byly vnitřně rekonstruovány, aby odpovídaly nejnovějším hygienickým normám. Jsou moderně a vkusně zařízeny pro potřeby dětí i personálu. Jsou jedním ze dvou fungujících jeslí v Č. Budějovicích (jesle mají stejného provozovatele).

Přijetí dětí do jeslí

Děti jsou do jeslí přijímány v souladu se zásadami a kritérii vypracovanými provozovatelem jeslí a schválenými zřizovatelem jeslí. Do jeslí jsou přijímány zdravé děti od 6 měsíců do věku 3 let, které jsou řádně očkované a jejichž rodiče jsou zaměstnaní (popř. studují). Pokud to dovolí kapacita jeslí, je možné přijmout i dítě, jehož rodič je na mateřské či rodičovské dovolené se sourozencem dítěte (popř. je pečující rodič dlouhodobě nemocný). Jesle jsou určeny pro děti, jejichž aspoň jeden z rodičů má trvalé bydliště v Českých Budějovicích. Výjimky jsou možné jen v případě volné kapacity. Vzhledem k útlému věku dítěte a jeho snazší adaptaci na prostředí v jeslích je uskutečňován postupný příjem dítěte do jeslí. Dítě chodí zpravidla jeden týden před nástupem do jeslí na tzv. zvykání.

Do jeslí je možné po dohodě s rodiči přijmout dítě nejen na **denní pobyt**, ale i na 5 dnů v měsíci (tzv. hlídání). Pečující rodič nepřichází o nárok na výplatu rodičovského příspěvku. Tato služba je rozdělena do 3 forem: pětidenní jesle, nepravidelné hlídání a hlídání bez stravy. **Pětidenní jesle** je služba pro děti, které chodí do jeslí pravidelně (max. 5 dnů v měsíci) a jejichž rodiče jsou zaměstnaní (časté využití při flexibilní pracovní době) či studují. Uskutečňuje se v termínech měsíčně předem dohodnutých s vedoucí sestrou jeslí. **Nepravidelné hlídání** je služba pro děti, které chodí do jeslí nepravidelně (max. 5 dnů v měsíci). Uskutečňuje se v termínech předem dohodnutých s vedoucí sestrou jeslí (nejpozději 1 den předem před požadovaným termínem návštěvy dítěte do jeslí). **Hlídání bez stravy** je služba realizovaná v odpoledních hodinách od 14,00 do 17, 00 hodin a je určena pouze pro děti ve věku od 18 měsíců do 3 let. Přihlášky k hlídání se vyřizují 1 den předem.

Provoz a pobyt v jeslích

Provoz jeslí začíná každý všední den v 6,00 hodin a končí v 17, 00 hodin. Pobyt dětí v jeslích lze domluvit dle potřeb rodičů. Příjem dětí probíhá zpravidla mezi šestou a osmou hodinou ranní. Před každodenním převzetím dítěte provádí dětská sestra příslušného oddělení zdravotní filtr. V osm hodin si děti zacvičí a po cvičení se přesunou do jídelny, kde na ně čeká svačinka. Po svačině se děti vrací zpět do herny. Následuje volná hra a individuálně probíhají výchovná zaměstnání. Další dopolední činností je pobyt dětí venku. Každodenní pobyt venku umožňují zastřešené terasy a zahrady, kde děti tráví v letních měsících dopoledne i odpoledně. Okolo 11. hodiny se děti vrací na oddělení, kde je čeká oběd. Po obědě následuje spánek a po něm odpolední svačinka. Veškerá jídla jsou připravována přímo v jeslové kuchyni profesionálními kuchařkami.

Obr.2

Po dohodě s rodiči lze připravovat i dietní stravu či přizpůsobit jídelníček zvyklostem dítěte. Po celou dobu pobytu dítěte v jeslích je zajišťován pitný režim. Součástí jeslí je i prádelna, jejíž provoz zajišťuje prádlena (rodiče mohou děti na pobyt v jeslích převlékat děti do jeslového oblečení). Úklid a údržbu jeslí zajišťují uklízečky a údržbář.

Jesle mají kapacitu 45 míst. Děti jsou rozděleny do 4 oddělení podle věku dětí. Na každém oddělení pracují dvě (podle potřeby i tři) dětské sestry, které mají předepsané odborné zdravotnické vzdělání a zkušenosti v práci s nejmenšími dětmi. Práce dětských sester představuje přirozený systém celodenního působení s ohledem na zvláštnosti jednotlivých dětí. Konkrétní nároky při výchovné práci s dětmi jsou uspořádány podle osvědčeného systému hlavních složek výchovy: tělesné, rozumové, pracovní, výtvarné, estetické a mravní.

V jeslích uplatňujeme v nejvyšší možné míře individuální přístup k dětem, neboť každé dítě je osobnost, která potřebuje svá specifika. Podporujeme kontakt dítěte s ostatními dětmi, získání důležitých sociálních kontaktů s vrstevníky, staráme se o rozvoj dětí v oblasti psychomotorické, řečové, rozvoji sebeobsluhy, hygieny, ale i v oblasti poznávání a návyků. Děti jsou formou hry pozvolna a nenásilně seznamovány s novými činnostmi, připravují se na větší a samostatnější kolektiv mateřské školy.

Po celý rok jsou pořádány různé pravidelné i nepravidelné akce pro děti (slavnostní Den dětí, karneval, výlet do ZOO, mikulášská besídka, fotografování dětí, výstavy výrobků, kanisterapie. Pro rodiče i veřejnost je uspořádán nejméně jednou ročně den otevřených dveří.

Obr.3

Obr.4

Platba za umístění dítěte v jeslích

Platba za umístění dítěte se skládá ze stravovací jednotky a příspěvku na částečnou úhradu neinvestičních nákladů. Výše platby stanoví ředitelka organizace po dohodě se zřizovatelem. U rodin pobírající sociální dávku v hmotné nouzi – příspěvek na živobytí – je možné po předložení dokladů o této skutečnosti snížit příspěvek na částečnou úhradu na stanovený měsíční paušál. Platba činí pro děti z Č. Budějovic (pro děti z jiných obcí je platba navýšena):

stravné	30,-Kč/den		
úhrada neinvestičních výdajů:	denní pobyt	50,-Kč/den	
	pětidenní jesle	600,-Kč/měsíc	
	nepravidelné hlídání	150,-Kč /den	
	hlídací služba	50,-Kč/hod.	

Poskytování informací, podávání podnětů a stížností

Jesle poskytují službu, která doplňuje rodinnou péči a výchovu dětí. Důležitou její součástí je spolupráce s rodiči. O provozu a činnosti jeslí jsou rodiče informováni na nástěnkách umístěných na chodbě jeslí či v šatnách na odděleních. Pravidelně je zde vyvěšován i jídelníček dětí. Informace jsou rodičům dostupné i na webových stránkách organizace provozující jesle. Odbornou pomoc a rady mohou poskytnout rodičům na jejich žádost všechny sestry, popř. vedoucí sestra jeslí. Zařízení může podat rodičům informace i ze sociální oblasti. Zaměstnanci jeslí se účastní pravidelného vzdělávání. Jesle jsou výukovým zařízením, ve kterém získávají studenti odbornou způsobilost k výkonu zdravotnického povolání. Všichni zaměstnanci i studenti jsou vázáni povinnou mlčenlivostí. Podněty k práci jeslí, popř. stížnosti je možné podávat ústně i písemně, ale i anonymně do schránky umístěné na chodbě jeslí.

Obr.5

Zdroje: Vnitřní předpisy organizace Jeslová a azylová zařízení České Budějovice, p.o
Zpracovala: Bc. Jiřina Dudová, ředitelka organizace

Vyjádření rodičů dětí umístěných v jeslích

Mé zkušenosti s jeslemi

Jesle v ul. E. Pittera v Č. Budějovicích navštěvuje již mé druhé dítě, po dceři v letech 2004-2005 do nich dochází nyní i můj syn. Pravidelně od svých 20 měsíců věku se účastní téměř denně, vynechává jen sporadicky z důvodu krátkodobé nemoci. Navštěvoval nejprve 1. oddělení, nyní je ve 3. oddělení. Během docházky jsme nezaznamenali větších obtíží, velmi dobře se nám komunikuje se všemi sestřičkami-vychovatelkami. Z chování syna je patrné, že se do zařízení těší, časově krátké „zvykací“ období na začátku docházky jsme u něho překonali bez problémů. Pod vedením sestřiček dělá velké poroky, sami u něj objevujeme nové dovednosti, o kterých víme, že je nepřevzal doma v rodině. V kolektivu ostatních stejně starých kamarádů se rychleji rozvíjí, získává více na samostatnosti a soutěživosti. Jsme rádi, že máme zařízení tohoto typu v našem městě, o děti je dobře postaráno, dodává nám to klidu při naší práci v zaměstnání.

Milada Š., 37 let, 2 děti

O mých zkušenostech s jeslemi

Jsem samoživitelka se dvěma dětmi (2, 7 let). Dostala jsem se do těžké životní situace a musela jsem se s dětmi ubytovat v azylovém domě Filia v Č. Budějovicích. Od září 2009 jsem nastoupila do zaměstnání, protože jsem nemohla zabezpečit rodinu. Největší starost jsem měla o svou dvouletou dceru. Nejdříve jsem si chtěla najít paní na hlídání, jenže je to finančně neúnosné, neměla jsem jistotu, zda je o dceru dostatečně postaráno a zda se na paní mohu spolehnout. Tak jsem se rozhodla pro jesle. Dcera nejdříve začala chodit na zvykání a potom se velmi rychle zadaptovala v novém prostředí a to hlavně zásluhou péče sester, která je na velmi vysoké úrovni. Díky spolupráci se sestrami si moje dcera během měsíce zvykla a chodí do jeslí velmi ráda. Podle mého názoru jsou jesle finančně únosné pro samoživitelky i pro lidi s nižšími příjmy. Myslím si, že jsou dostupné, jsou v dosahu MHD, ale jejich kapacita je malá. Jesle jsou v dnešní době důležité a potřebné. Jejich síť by se ještě měla rozšířit, aby ji mohli využít všichni, kdo jesle potřebují. Jesle jsou pro mě záruka, vím, že je o mou dceru postaráno podle mých představ, a to jak ohledně odborné péče, tak ohledně stravy. Sestry mají k dětem velmi pěkný přístup a díky nim děti získávají nové vědomosti a hlavně základy sebeobsluhy a hygienických návyků. Já s klidným srdcem odcházím den co den do zaměstnání a vím, že moje dcera je v dobrých rukách a dostává tu nejlepší péči. Děkuji za to, že existují.

Martina D., 2 děti

O jesličkách v ulici E.Pittera v Českých Budějovicích

...zařízení, bez kterého si již nedovedu představit náš každodenní život. A to i přesto, že jsem si snad nikdy v životě nemyslela, že je budu potřebovat. Na myšlenku využití této služby mne přivedla již před 7 lety naše dětská lékařka, která mi jesle doporučila a jako vzor uvedla svého vnuka, který zde byl nadmíru spokojen a jen těžce odsud odcházel do školky. Vzhledem k tomu, že naše děti (dcera a syn) mají rádi dětský kolektiv, velice rychle se zadaptovali a do jesliček (nyní syn) chodí do za hodnými tetami moc rád, neměla jsem nikdy špatné svědomí, že jsem od nich !utekla“ do pracovního procesu moc brzy. Ba naopak, jesličkám vděčím za mnoho věcí, které ovlivnily vývoj našich dětí, hygienickými návyky počínaje, schopností adaptace v dětském kolektivu, vývojem sociálního chování až výtvarnou tvořivostí konče, což v rodinném prostředí nelze aplikovat v takové míře. Tak jako v každém prostředí, i zde platí, že tyto skutečnosti jsou dílem lidského faktoru, který právě rady dokazuje, že jsou-li správní lidé na správných místech, je úspěch zaručen. A tento fakt i zde platí dvojnásob.

Ráda bych touto cestou mnohokrát poděkovala celému kolektivu jesliček, který se starý „nejen“ o moje děti ... a doufám, že ještě hodně dlouho bude.

Eva H., 2 děti

Vážená maminko, vážený tatínku,

dovoluji si Vás požádat prostřednictvím jednoduchého dotazníku o anonymní odpovědi na některé otázky, které se týkají problematiky zajištění denní péče o děti do 3 let formou jeslí. Odpovědi budou sloužit výhradně pro mou diplomovou práci v rámci studia na Teologické fakultě Jihočeské university v Českých Budějovicích. Děkuji za spolupráci.

Bc. Jiřina Dudová

Čísla, popř. písmena vybraných odpovědí zakroužkujte, případně odpověď doplňte.

I. POTŘEBA HLÍDÁNÍ

1. **Jak často potřebujete ve Vaší rodině pohlídat dítě?**
1. téměř každý den
  2. několik dnů v týdnu
  3. několik dnů v měsíci
  4. jen výjimečně
2. **Uved'te hlavní důvod hlídání:**
1. zaměstnání
  2. studium, popř. další vzdělávání
  3. potřeba dítěte být v kolektivu
  4. jiné důvody
- .....

Pokud jste uvedli zaměstnání, uvedte důvody nástupu pečující osoby do zaměstnání:

- a) ekonomická situace rodiny
  - b) vylepšení rodinného rozpočtu
  - c) práce mne/jí baví
  - e) využití vzdělání
  - f) jiný důvod
- .....

3. **Souhlasíte s tvrzením, že tříletý systém rodičovské dovolené je příliš dlouhý ?**

1. ano   2. spíše ano   3. spíše ne   4. Ne

II. POSTOJ K RŮZNÝM FORMÁM SLUŽEB

4. **O jakých formách hlídání dítěte jste před tím, než jste se rozhodli pro jesle, v rodině uvažovali?**

1. prarodiče a jiní příbuzní
  2. známí a kamarádi
  3. chůva
  4. jesle
  5. mateřská škola
  6. jinou formu služeb
- .....

5. **Jaké aspekty služby jste při svém rozhodování zvažovali**

1. kvalitu péče
  2. kvalifikace pečovatelek
  3. časová a fyzická dostupnost
  4. finanční dostupnost
  5. spolehlivost
  6. pověst, důvěryhodnost
  7. ztráta nároku na rodičovský příspěvek
  8. jiný aspekt
- .....

Vyberte jeden aspekt, který považujete za nejdůležitější .....

6. **Proč jste nevyužili službu , která by Vám umožnila zajistit péči o dítě v domácím prostředí?**

7. **Jaké formy hlídání mimo jeslí ještě využíváte?** 1. prarodiče a jiní příbuzní
2. známí a kamarádi
3. chůva
4. jinou formu služeb
.....

8. **Využili byste některou ze služeb navrhovanou v prorodinném balíčku?**

1. ano 2. ne 3. nevím

Pokud jste odpověděli ano, uveďte jakou : .....

9. **Myslíte si, že by nárok na umístění v denním zařízení mělo mít každé dítě?**

1. ano 2. ne 3. nevím

III. POSTOJ K JESLÍM

10. **Jaký důvod Vás vedl k využití služby jeslí a z jakého hlavního důvodu jste dali jeslím přednost před ostatními formami služeb péče o dítě?**

11. **Jaké mají jesle podle Vás klady?**

12. **Jaké mají jesle podle Vás zápory ?**

13. **Doporučil/a byste jesle Vaším příbuzným a známým?**

1. ano 2. spíše ano 3. spíše ne 4. ne

14. **Souhlasíte s následujícími výroky?**

a) současná podoba jeslí mi vyhovuje 1. ano 2. spíše ano 3. spíše ne 4. ne

b) péče o děti v jeslích je kvalitní 1. ano 2. spíše ano 3. spíše ne 4. ne

c) dítě trpí v jeslích psychickou újmu 1. ano 2. ne 3. nevím

d) stát by měl podporovat provoz jeslí 1. ano 2. ne 3. nevím

IV. ETICKÉ ASPEKTY

15. **Jaký pocit jste převážně prožívali při rozhodování nechat si hlídat dítě v jeslích ?**

1. obavu   2. nedůvěru   3. pocit viny   4. jiný pocit .....

16. **Zvažovali jste při svém rozhodování o umístění dítěte do jeslí nějaké etické aspekty, pokud ano jaké ?**

1. ano ..... uveďte hlavní aspekt .....
uveďte další aspekty .....

2. ne

17. **Vyhovují jesle dle Vašeho mínění potřebám dětí?**

1. ano   2. spíše ano   3. spíše ne   4. ne

IV. OSOBNÍ ÚDAJE

A. **Pohlaví:** a) žena
b) muž

B. **Věk:** a) 18-24
b) 25-29
c) 30-34
d) 35 a více

C. **Stav:** a) svobodná/ý
b) vdaná /ženatý
c) rozvedená/ý
d) ovdovělá/ý

D. **Počet dětí :**   1   2   3 a více

E. **V současné době žijí v trvalém partnerském svazku:** a) ano   b) ne

F. **Vzdělání:** a) základní
b) střední bez maturity
c) střední s maturitou
d) vysokoškolské

G. **Zaměstnání:** a) zaměstnanecký poměr
b) OSVČ
c) studium
d) v domácnosti
e) jiné

H. **Náboženské vyznání:** (pokud nechcete, nevyplňujte): a) ano   b) ne

I. **Pobíráte v současné době rodičovský příspěvek?** a) ano   b) ne

Vyplněný dotazník vložte do schránky ve vestibulu jeslí nebo ji můžete odevzdat do kanceláře vedoucí sestry jeslí.

Děkuji Vám za Vaše názory a Váš čas.

ABSTRAKT

DUDOVÁ, J. *Harmonizace zaměstnání s rodičovstvím dětí do 3 let věku. Domov nebo jesle?* České Budějovice, 2010. Diplomová práce.

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra praktické teologie. Vedoucí práce J. Mišovič.

Klíčová slova: ČR, rodina, rodičovství, zaměstnání, harmonizace, denní služby péče o dítě, jesle

Práce se zabývá problematikou sladění rodinného života s pracovními povinnostmi rodičů dětí do 3 let věku v České republice. Teoretická část se zaměřuje na obtíže, které harmonizaci doprovázejí a ztěžují, na podpůrná opatření v rodině i v zaměstnání, které ji pomáhají, věnuje se roli státu a zaměstnavatelů v této oblasti. Dále popisuje systém služeb denní péče o nejmenší děti s důrazem na problematiku jeslí. Představuje současné moderní jesle a vyvrací argumenty, které zpochybňují smysl jejich existence.

Praktickou část práce tvoří popis a vyhodnocení výzkumné sondy provedené mezi rodiči, kteří se rozhodli umístit své děti do jeslí. Cílem výzkumu je zjistit, jaké důvody vedly rodiče k využití této formy služby péče o děti, co je přimělo k tomu, že si zvolili veřejné institucionální zařízení a ne jinou formu péče, která by jim umožnila zajistit péči o dítě v domácím prostředí.

Abstract

Harmonization of parenthood and work in families with children under 3 years. Home or day nursery?

Key words: Czech Republic, ČR, family, parenthood, work, harmonization, children, day services of childcare, day nursery

The thesis concerns with the issue of harmonization of a family life with work duties of parents of children up to the age of 3 years in Czech Republic. Theoretical part focuses on the difficulties, which come with and which complicate the harmonization, on the supportive arrangements in the family and workplace that help the harmonization; it deals with the role of state and employers in this domain. Furthermore it describes the system of services in daycare for the youngest children with the accent on the problems of day nursery. It presents current modern day nurseries and rebuts arguments which doubt the reason of their existence.

Practical part of the thesis consists of description and analysis of a research inquiry which was made among the parents that decided to put their children into day nursery. Target of the inquiry was to find out which reasons led parents to the use of this particular childcare service form, what moved them to choose public institutional facility and not another form of care that would enable them to ensure childcare in their home.